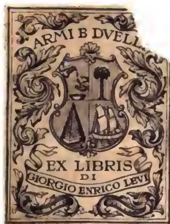
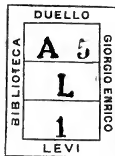
GIORGIO ENRICO

ARMI B DVELL
EX LIBRIS
DI
GIORGIO ENRICO LEVI

SAMUELIS RACHELII, J.U.D.

Juris Naturæ & Gentium in illuſtri Holſatorum Academia Prof. P. & h. t. Prorectoris

TRACTATUS

DE

DUELLIS.

Mantiſſæ loco, præter alia qvædam, accesſit

S. CÆS. MAJESTATIS, AD S. R. IMP. ORDINUM ILLUSTRISSIMOS LEGATOS

Comitiis Ratisbonenſibus jam congregatos, ſuper DUELLIS, RESOLUTIO.

LUBECÆ,
Apud ULRICUM VVETSTEINIUM.

RACEBURGI, Typis NICOLAI NISSII, ANNO M. DC. LXXI.

REVERENDISSIMO ATQUE EXCELLENTISSIMO

DOMINO,

DN. JOHANNI ADOLPHO KIELMANNO

de KIELMANSECK,

Hæreditario Domino in Satrupholm, Obdorf & Cronshagen,

Ecclesiæ Cathedralis Hamburgensis Præposito, SERENISSIMI Slesvici & Holsatiæ DUCIS Regentis Consiliario Primario, Cancellario, Regiminis Cameræq; Præsidi, Præfecto in Trittau, Reinbeck & Morkirchen,

DOMINO ET PATRONO SUO

observantissimè colendo

PERPETUAM FELICITATEM!

HOminem civilis societatis naturâ appetens animal esse, mihi penitus persuasum est. Ut vero quamlibet Societatem, ita cumprimis Civi-

Civilem Jus continet ac conſervat. Quotquot igitur homines Naturæ ductum ſecuti Civitatem expetunt, iidem ejus vinculum, jus civile, amplectuntur. Cum enim felicitatem civilem nemo non bonus deſideret, illa præſidia, ſine quibus iſta obtineri nequit, ſimul eligat neceſſum eſt. Deſcribitur ſcilicet Civitas & conſtituitur Legibus. Ad harum normam omnia negotia examinant Judicia, earumquè autoritatem tuentur. Unde Philoſophus in ſuis Politicis, *νόμον τάξιν* & alibi *τὴν δίκην τῆς πολιτικῆς κοινωνίας τάξιν* eſſe ait. Ubi igitur Homo hanc vitæ conditionem inierit, & maximam in ea perfectionem adipiſci, & omnium animalium optimum evadere poterit; perinde uti peſſimum erit, ubi Lege & Judiciis ſe adſtringi non patietur. Abſq; his enim ſi fuerit, ingenio, ſolertia & facultatibus à Natura datis ad ſui perniciem, & aliorum injurias abutetur, fœdioremquè vitam vivet, quàm ullum ferum animal. Si enim Civitatis finem, jura & ordinem ſpreverit, adfectibus ſuis ſine ratione indulſerit, non ſolùm ſibi jam meliùs cupiet eſſe quàm alteri, ſed vi, fraude, variisquè ſceleribus hanc ad rem utetur, turbas & bella movebit, ut ſibi imperium in alios

 quæ-

quærat, aut aliàs suæ iræ,ambitioni ac cupiditati litet. Quàm aptum ergo firmandis Societatibus vinculum Jus est; ita nihil æquè ad illas labefactandas evertendasquè comparatum, quàm Vis est. Hinc in actionibus primum & maximum ait esse Cicero, *Vis abesto. Nihil est enim,* inquit, *exitiosius civitati, nihil tam contrarium juri & legibus, nihil minus civile, & humanum, quàm composita & constituta Rep. quidquam agi per vim.* Protinus enim ubi Juris disciplina concidit, Judiciorumquè autoritas collabascit, diversa animorum libido ac protervia vim suam & arma expedit: ut sanè tanta sit miseria vitæ violentæ, quanta est felicitas civiliter ac tranquillè cultæ. Bene iterum Cicero: *Inter hanc vitam perpolitam humanitate, & illam immanem, nihil tam interest, quàm Jus atque Vis. Horum utro uti nolimus, altero est utendū. Vim volumus exstingui? Jus valeat necesse est, id est, Judicia quibꝰ Jus omne continetur. Judicia displicent, aut nulla sunt? Vis dominetur necesse est.* Quanta autem vi quispiam utetur, aut quamdiu, quæ majori opprimi nequeat? Quilibet enim ferox homo sibi dictum putet, quod vasti corporis viribus præsidenti Maximino objiciebatur:

Qui ab uno non potest occidi, à multis occiditur;
Elephas grandis est, & occiditur:

Leo

Leo fortis est, & occiditur.
Cave multos, si singulos non times.

Ipsi illi, quibus hæc barbaries aliquandiu placuerat, mutuis vulneribus, cædibus, lullis ac lanienis attriti ad mitiorem vitam redire, & violentiæ suæ tragicos exitus damnare coacti sunt.

Nam genus humanum defessum vi colere ævum,
Ex inimicitiis languebat. Quò magis ipsum
Sponte sua cecidit sub leges, arctaq; jura
Acrius ex ira quod enim se quisque parabat
Ulcisci, quàm nunc concessum est legibus æquis;
Hanc ob rem est homines pertæsum vi colere ævum.

Itaque non minus dolendum atque mirandum est, cum populi Europæi præ aliis gentibus morum civilitate, artium & scientiarum (quæ alioqui non sinunt esse feros) studiis eximiè sint exculti, Respublicas habeant legibus optimè constitutas; ex prisca tamen morum importunitate & ferocia illos Duella, nulla necessitate, nullo jure, sed sola animi libidine commendata tam pertinaciter retinuisse, tam crudeliter exercuisse, iisque conditionibus ac legibus quasi instruxisse, ut res non solùm licita credita sit, quæ in se maximè est illicita; sed & impunitas illi vel data, vel postulata sit, gloriosumque facinus, & ex-

cellentis fortitudinis exemplum habitum, in duellis obtruncasse, vel saltem vulnerasse hominem, tam carum Deo animal, conniventibus, ac sæpe consentientibus, imò nonnunquam jubentibus iis, qui Judiciis suam autoritatem, ipsique DEO, cuj9 vice funguntur, suum Regale, *Mea est vindicta*, adserere debuerant. Atque hac licentia ac impunitatis spe evenit, ut etiam boni Principes pessimæ consuetudini vix obicem ponere potuerint, quin potius illa omnes omnium hominum ordines animosq; corripuerit, ipsasque Academias etiam, Virtutis & Doctrinæ officinas, graviter invaserit. Cum itaque EXCELLENTISSIME DOMINE PRÆSES, TUO consilio & ope Academia qvoqve in Patria nostra ante paucos annos constituta, & Disputatio quædam Inauguralis à me esset conscribenda; de DUELLIS argumentum delegi, à multis quidem antehac versatum, non tamen sine magna opinionum perplexitate, & partim manifestis ac perniciosis erroribus. Itaque licet alia mihi materia haut defuisset, non æquè trita, & in qua ingenium fortè etiam subtilius exerceri potuisset; hanc tamen non tantùm meo, sed & aliorum consilio præferre, nascentisque

Aca-

Academiæ temporibus ac saluti studium meum accommodare officii esse credidi. Cæterum variis eo tempore negotiis occupatus, non nisi primam argumenti hujus partem Vᵃ Excᵉ exhibui, & pro altera subsecutura fidem meam promisso obstrinxi. Nunc ergo cum ipsa S. CÆS. MAJESTAS Imperiiq; ORDINES signum ad bene sperandum sustulerint, fore, ut tandem ex Germania grande hoc malum universali lege profligetur, & gigantei in contrarium fortè ituri ausus severè coërceantur; integrum jam hunc de DUELLIS Tractatum Vᵃ Excᵉ offerre, fidemque liberare constitui. Quod tantò libentiùs facio, quò præclariùs Vᵃ Excᵃ non solùm de me, sed universa Academia nostra est merita. Cumque SERENISSIMUS PRINCEPS ac DOMINUS meus Clementissimus Academiæ suæ regimen semestre suasque vices mihi demandaverit, tam mihi curæ erit, ejus incolumitatem ac salutem ut quæram, quanta religione DEO & PRINCIPI me obligatum profiteor. Si ergo duella, vis, hostiles insultus, atrociores injuriæ, legitimis pœnis compescantur, ipsasque interim sententias temperet æquitas, tam bene mihi ero conscius muneris re-

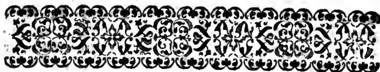
ctè ad-

ctè administrati, quàm malè sibi sunt conscii alii, qui illud fortè calumniantur. Quippe tum demum de incremento novellæ Academiæ bene sperare licebit, ubi Musis & Magistratui sua constiterit dignitas, atque Jurisdictio intemerata Judicii autoritatem adversus Licentiæ alumnos eorumque insolentiam conservaverit. His enim præsidiis mansuescunt Juvenum animi, humanitatem induunt, officia amicitiæ mutuò exercent, imbuuntur studiis, doctrina perficiuntur, disciplina in obsequio continentur, faciuntque omnino, quæ Deo grata, Reip. sibique utilia sunt. Hæc cum curarum & laborum nostrorum meta sit, favebit sanè V^a Exc^a nostris consiliis, piis, rectis, eaquè qua potest ope promovebit. Ita Deus V^{am} Exc^{am} Patriæ *& Academiæ bono diu incolumem servet* a. d. xxvII. Jun. cIↃ IↃc LXX.

V^æ Exc^æ

observantissimus

SAMUEL RACHELIUS.

Σὺν Θεῷ.

TRACTATUS DE DUELLIS,

THESIS I.

Mne omninò animal naturâ expetit bonũ, declinat & aversatur malum. *Quia appetitus nihil aliud est, quàm quædam inclinatio appetentis in aliquid: nihil autem inclinatur nisi in aliquid simile & conveniens. Thom. 1. 2. qu. 8. art. 1.* Atq; hoc quod ita appetenti conveniens est aut videtur, vel verum est bonum, vel apparens; juxta illud Philosophi, *Bonum est quod omnia appetunt. 1. Nicom. 1. §. 2. nostræ edit.* Illa appetitio boni Aristoteli, δίωξις, Stoicis ὄρεξις; illa aversatio mali illi, φυγή, his ἔκκλισις dicitur. Oritur verò illa boni persecutio, & fuga mali ab amore sui. Quodq; enim animal à Providentia divina eum accepit instinctum ac propensionem, ut quàm maximè sit cupidum conservationis individui, seu sui, & propagationis speciei. Contrarium si quandoq; contingat, vel vitio agentis, vel objecti accidit. Rem ipsam ejusquè causam ita eleganter proponit Diodorus Siculus: ἀγαθὴ γὰρ ἡ φύσις διδάσκαλος ἅπασι τοῖς ζώοις ἐστὶ πρὸς διατήρησιν οὐ μόνον ἑαυτῶν, ἀλλὰ καὶ τῶν γεννωμένων, διὰ τῆς συγγενοῦς φιλοζωΐας τὰς διαδοχὰς εἰς ἀΐδιον ἄγουσα διαμονῆς κύκλον. *Optima quippe magistra natura est cunctis animantibus non tantùm ad sui, sed & ad prolis suæ conservationem, ut cognata hac charitate continua successio ad æternitatis*

tatis circulum perveniat. Hæc igitur naturalis propensio efficit, ut animalia ea expetant, quæ sibi suæq; sustentationi ac incolumitati bona ac convenientia esse putant: illa verò amoliantur & fugiant, quæ quoquo modo calamitatem, destructionem aut interitum allatura videntur. Hinc Metum describit Philosophus, προσδοκίαν κακοῦ, *exspectationem mali. 3. Nicom. 6. §. 3. Quem etiam vide 2. Rhet. 5.* ubi exactior Metus definitio proponitur, qvamvis ista etiam Chrysippo placuit. *Salmas. in Epict. & Simpl. p. 62.*

II. Hanc naturalem inclinationem ad bonum, & fugam mali Stoici appellabant τὰ πρῶτα κατὰ φύσιν, *Prima naturæ*, & ex illorum sententia ita explicantur apud Gellium *l. 12. Noct. Att. c. 5.* his verbis: *Natura omnium rerum, qvæ res genuit, induit nobis, inolevitq; in ipsis statim principiis, quibus nati sumus, amorem nostri & charitatem; ita prorsus ut nihil quidquam esset charius pensiusq; nobis, quam nosmetipsi. Atque hoc esse fundamentum ratæ est conservandæ hominum perpetuitatis, si unusquisque nostrum, simulatq; editus in lucem foret, harum prius rerum sensum affectionemq; caperet: ut omnibus scilicet corporis sui commodis gauderet, ab incommodis omnibus abhorreret.* De primis his naturæ elementis (ut ipse appellat) ita differit Cicero 3. *de Finibus: Placet his* (Stoicis) *quorum ratio mihi probatur, simulatq; natum sit animal (hinc enim est ordiendum) ipsum sibi conciliari, & commendari, ad se conservandum, & ad suum statum, & ad ea, quæ conservantia sunt ejus status, diligenda: alienari autem ab interitu, iisq; rebus, quæ interitum videantur adferre. Id ita esse sic probant, quod antè quàm voluptas aut dolor attigerit, salutaria appetant parvi, aspernenturq; contraria. Quod non fieret, nisi statum suum diligerent, interitum timerent. Fieri autem non posset, ut appeterent aliquid, nisi sensum haberent sui, eoq; se, & sua diligerent. Ex quo intelligi debet, Principium ductum esse à se diligendi.* Eundem iterum audire interest. *Principio*, inquit *1 Officior. generi animantium omni est à Naturâ tributũ, ut se, vitam, corpusq; tueatur; declinetq; ea, quæ nocitura videantur.*

III. Et-

III. Etsi verò Homo cum Brutis hanc sui amoris suique conservandi commendationem communem habeat, multùm tamen diverso modo illam Homo & Bruta tueri debent. Bruta enim cùm rationis sint expertia, quovis se alunt & expediunt modo, ut cujusque instinctus & naturalis conditio tulerit: at Homo excellenti natura, Rationali praeditus, illos actus, quos cum brutis communes habet, siquidē moralitatis capaces sint, certo ordine, ratione ac jure debet definire, adeoq; sui conservationem non quovis modo aut nequiter, sed innoxiè consectari, & malorum amolitionem suiq; defensionem non bruto impetu, sed circumspectè ac cautè suscipere, ut, qvanto amore sui defendendi excitatur, tantum absit ab odio aut proposito alterum iniquè laedendi. Itaq; licet haec πρῶτα κατὰ φύσιν naturam animalem adficiant, & propter hujus cõmunionem & homines & bruta hos stimulos motusq; sentiant, excellentior tamen in hominibus rationis vis illos instinctus ac motus certo modo legeq; dirigit, dirigere utiq; debet.

IV. Huic amori sui Natura germanam junxit sororem, Indigentiam. Ille enim Amor qvò magis est sollicitus de individui conservatione, aut speciei propagatione, eò plura sibi vitae praesidia ac subsidia deesse videt: quae cum nemo hominum sibi soli relictus comparare possit, commodè & huic rei Natura prospexit, hominiqve cuilibet appetitum indidit Societatis ineundae; sic ut si quis fortè homo ἀκοινώνητος, *insociabilis*, deprehendatur, illum rectè cum Aristotele vel praestantiorem homine, vel bestiam dixeris. 1. *Polit.* 2. Et qvamvis homo naturâ ad Societatem sit propensus, eoquè fine aptissimum societatis colendae commercandiqvè instrumentum acceperit, Orationem, fortiùs tamen instat Indigentia, & Hominem per se quidem pronum etiam compellit, adstringitq; ad Societatem cum aliis ineundam conservandamq;: ut meritò cum Cicerone indigentiam *Societatum Vinculum* appellaveris.

V. Cæterùm & in hac naturali Hominis ad Societatem inclinatione videre licet, qvantò excellentior sit natura ejus, præ brutorum conditione. Perinde enim ut amore sui aliter debent esse adfecti homines, quàm bruta; Ita quoq; licet gregatim aut catervatim vivant pascanturq; bruta, multaq; exhibeant imitamenta hominum; Societatem tamen propriè dictam inter se nec habent, nec etiam ejus instrumentum Orationem, sed vocem duntaxat à Natura acceperunt: quæ quantum distent, ex Aristotele addiscere operæ precium fuerit. Ita igitur ille 1. *Polit.* 2. *Orationis tantùm Homo ex omni genere animantium particeps est. Vox quidem tristis rei ac jucunda nota est: Quare cæteris quoq; animantibus data est. Hucusque enim natura ipsarum pervenit, ut sentiant, quod molestum est ac jucundum, & hoc significent sibi ipsis. Oratio autem inventa est ad declarandum, quod prodest & obest: quare etiam justum & injustum. Hoc enim præ cæteris animantibus hominum proprium est, solum ipsum boni & mali, justi & injusti, & aliorum sensum habere.* Unde manifestum est, si Oratio est naturale instrumentum, notiones boni & mali, utilis & inutilis, justi & injusti explicandi; illa ad societatum naturam & integritatem exigi, quæ illam conservant ejusq; felicitatem promovent; illa vero debere abesse, quæ illam impediunt, turbant, evertunt. Eàq; causâ Aristoteles semper vult esse ἀδιαλύτως conjuncta, Societatem, Amicitiam, & Jus. *8. Nicom. 9.* §. 2.

VI. Bene hactenus rebus humanis divina Providentia consuluerat: cujus mirificam bonitatem ac ordinem cùm durum Deucalionis genus non satis agnosceret, & indies corruptæ suæ naturæ ac pravitatis atrocia exempla ederet, homo homini nefario ausu insidiaretur, frequentissimisq; cædibus ac motibus societates hominum labefactarentur, alio remedio opus fuit. Nec etiam nihil passi sunt homines à brutis, quorum feritatem variasq; pestes magno cum damno senserunt. Varro autor est, à cuniculis suffossum in Hispania oppidum; ab locustis

in

in Africa: ex Gyaro Cycladum Insula incolas à muribus fugatos, in Italia Amyclas à serpentibus deletas. Citra Cynamolgos Æthyopas latè deserta regio est, à scorpionibus & solpugis gente sublata: & à scolopendris abactos Trerienses, autor est Theophrastus. *Plin. l. 8. hist. nat. c. 29.* Quid faciant leones, tigrides, ursi, lupiq;, si talia audent contemptissima animalcula & insecta? Horum verò omnium perniciem multis modis vicit Hominis astutia & malitia. *Huic uni animantium luctus est datus, uni luxuria, & quidem innumerabilibus modis, ac per singula membra; uni ambitio, uni avaritia, uni immensa vivendi cupido, uni superstitio, uni sepulturæ cura, atq; etiam post se de futuro. Nulli vita fragilior, nulli rerum omnium libido major, nulli pavor confusior, nulli rabies acrior. Deniq; cætera animantia in suo genere probè degunt: congregari videmus, & stare contra dissimilia. Leonum feritas inter se non dimicat: Serpentum morsus non petit Serpentes: ne maris quidem belluæ ac pisces, nisi in diversa genera, sæviunt. At herculè homini plurima ex homine sunt mala.* Plinius *proœmio lib. 7.*

VII. Naturali igitur amori sui corrupta Hominum natura opposuit Odium erga alterum, Iræque ferociam: & Indigentiæ, rudi, simplici, parvoque contentæ, sævior armis Luxuria se adsociavit. Quæ vitia ita homines exercent, & tam fervidè collidunt, ut extra civilem societatem constitutus Homo sit animal omnium pessimum: *Quemadmodum enim perfectum optimum omnium animalium Homo est; sic secretum à lege ac justitia, pessimum omnium. Molesta enim maximè injustitia est, quæ arma habet. Homo autem armis munitus nascitur, Solertia & Generositate, quibus ad contrarias res uti licet maximè. Quare sceleratum & ferum maximè est sine virtute, & ad Venerem ventremq; deterrimum.* Proinde Natura non nescia Homines ferè proclives esse ad ejusmodi malitiam ac lubidinem, etiam tanto huic malo medicinam fecit, iisquè ad societatem civilem propensionem impressit, in qua & plena omnium rerum esset αὐτάρκεια, & Jure Naturæ ordini maximè convenienti, constringerentur. *Justitia*

 enim

enim accommodata est civitati. Jus enim civilis societatis ordo est. Jus autem Justi existimatio, inquit Aristoteles, *Polit. 1. f.* Ubi tamē monendū est, quod licet civilis societas vel maximè medeatur depravatæ naturæ humanæ, nihilominus verum esse, Hominē natura esse ζῶον πολιτικὸν, ut etiam cum integritate naturæ consideretur homo. Quando enim societas dicitur naturalis, origo ejus tribuitur Naturæ, hoc est, Deo: cujus Providentia cum quaslibet res ad suum bonū ordinaverit, non sanè hanc curam deseruit in Homine, creatura nobilissimâ, sed & illi suum bonum proposuit, mediaq; suppeditavit, illud adipiscendi, impresso appetitu societatis, & quidem illius, in quo proprium hominis bonum & cōmodissimè & perfectissimè haberi queat. Hoc vero est εὐπραξία, quæ optimè acquiri potest in societate civili. Sive igitur Mercurius, sive Orpheus, sive Linus, sive Amphion, sive Theseus Homines in civilem societatem congregaverit, certoq; jure ac ordine eos & regere & regi didicerit; Sanè ὁ πρῶτ☉ συςήσας τὴν κοινωνίαν πολιτικὴν, μεγίςων ἀγαθῶν αἴτι☉, *Qui primus civilem societatem constituit, maximorum bonorum causa fuit.* Aristot. d. l.

VIII. Est enim Civitas societas perfectissima, πάσης ἔχυσα πέρας τῆς αὐταρκείας, *omnis ubertatis ac copiæ fastigium nacta:* Cujus tres ferè sunt fines naturales. Prima quidem, ut Hominibus in illa liceat vivere. *Conveniunt,* inquit Aristoteles 3. *Polit.* 4. homines *vivendi causa ipsius; fortasse enim huic ipsi inest aliqua pars boni. Et tuentur civilem societatem, solius vitæ causa, nisi inciderint vivendo in res admodum duras ac molestas. Perspicuum autem est, tolerare multos mortales graves ærumnas, propter cupiditatem vitæ, tanquam insit in ipsa prosperitas quædam & dulcedo naturalis.* Alter Civitatis finis est, ut Homines in ea tutò, securè ac tranquillè vivant: de quo ita Aristoteles d. l. *Dictum est jam in primis disputationibus, Hominem esse naturâ animal civile. Qua de causa homines, non egentes etiam mutuo præsidio,*

dio, non minus appetunt simul vivere. Significat igitur mutui præsidii opisquè conjungendæ (βοηθείας) gratia homines etiam civitatem constituisse. Tertius finis, μάλιστα τέλΘ· Aristoteli dictus, est τὸ εὖ ζῆν, *benè ac feliciter vivere.* Quod sanè εὖ rectè considerandum est, videlicet ut bene sit toti Homini, cumprimis ratione illius partis, quà Homo est. Quidquid igitur ad τὸ *bene esse* corporis facit, illo εὖ ζῆν comprehenditur: multò magis quod ad τὸ *bene esse* Animæ rationalis conducit, eo intelligi debet, videlicet cultura & adsuefactio ejus ad virtutem, ipsaquè εὐπραξία, quæ est vera propriaquè Hominis felicitas.

IX. Quemadmodum verò in omni omninò societate naturali ex Providentiæ divinæ instituto cernere licet Ordinem imperantium & parentium; ita ille vel maximè in Civitate obtinet, diciturquè Respublica. ἡ πολιτεία τῶν τὴν πόλιν οἰκούντων ἐστὶ τάξις τις, *Respublica est ordo quidam civitatem habitantium. 3. Polit.* 1. Plenius describitur *3. Polit. 4.* ἐστὶ πολιτεία πόλεως τάξις, τῶν τε ἄλλων ἀρχῶν, καὶ μάλιστα τῆς κυρίας πάντων. *Respublica est ordo civitatis, & cum aliorum imperiorum, tùm imprimis omnium summi.* Hunc civitatis Ordinem ad tria præcipua capita refert, ubi propriè dictum Civem describit, *3. Polit. 1.* videlicet ad administrationem & participationem imperii, Senatus, & Judicii. Missis reliquis, utpote ad propositum nostrum non æquè facientibus, de Judicio ejusquè fine nonnihil dicamus.

X. *Quod valet ratione providere, imperans est naturas* inquit Aristoteles *1. Polit. 2.* Etsi itaque ex hoc fundamento ante civitates constitutas aliquod Patrisfamilias inter familiares, & Heri inter servos arbitrandi jus & autoritas fuerit; quia tamen propriè dictis Legibus ac Jure erant destituti, Judicium inter illos propriè non erat. Licet igitur, *ut in civitatibus leges*

& in-

& instituta valent, ita in privatis domibus verba moresq́; paterni & quidem magis valent, cum propter cognationem, tum ob varia in filios collata beneficia; patria tamen *potestati non inest aliqua vis, aut necessitas, neque omnino viri unius præcepto ullius, nisi Rex ille fuerit, aut Regi simi is quispiam:* inquit Aristoteles *10. Nicom. ult.* §.44. *& 34.* Etsi igitur sæpe liberi patri, servi domino parerent, non tamen semper, aut ex asse morem gerebant: proinde cum his imperantibus sæpe deesset δύναμις ἀναγκαστική, aut illa propter majoris mali metum uti non possent, vel emolliret disciplinam naturalis στοργή, sæpenumerò illorum autoritas concidit. Jam si inter diversas domus, aut diversarum domuum partes, litigii quid fuisset natum, altera in alteram nil juris vel autoritatis habebat; itaque rarò ex æquo bono inter tales fiebat transactio, tantum non semper ad arma conclamatum fuit, adeoque pleræque controversiæ bello diremptæ sunt. Talis fuit illorum hominum confluges ac colluvies, quos inter οὐδεὶς οὐδενὸς ἤκουε οὐδέν.

XI. At Civitatibus institutis, instituta unà fuerunt Judicia, in quibus secundum leges & æquitatem, per sententiam Judicis quisque, quod sibi fieri deberive comprobasset, consequeretur, sententiam ipsam fortiter urgente exsecutione. ἡ γὰρ δίκη κρίσις τοῦ δικαίου καὶ τοῦ ἀδίκου. *Judicium enim justi & injusti dijudicatio est:* inquit 5. *Nicom.* 6. §. 10. & Judex eidem dicitur Φύλαξ τοῦ δικαίου, *custos juris*, eod. c. §. 15. & alibi *νόμος ἔμψυχος*, *viva lex.* In quocunque igitur boni genere, & quomodocunque læsus fueris, in judicio experiri, tuumquè jus tibi ordinariè consequi licet. Unde Callistratus *l. 5. ff. de extraord. cognit.* cognitionem ex variis causis descendere ait; aut enim de *honoribus* sive muneribus gerendis agitari: aut de *re pecuniaria* disceptari: aut *de existimatione* alicujus cognosci, aut *de crimine* quæri. Aristoteles octo Judiciorum genera facit *4. Polit. ult.* qui videri potest; non enim exquisitè de Judiciis agere nobis propositum est.

XII.

XII. Sicuti verò id, quod Justum est, Naturæ probatur: quod Injustum, ab eadem improbatur; ita facilè Recta Ratio agnoscit, Hominis naturæ convenientissimum esse, ut amore sui ita adficiatur, ne alius iniquè lædatur: & indigentiâ ita expleatur, ne damnum injuriâ alteri inferatur, sed suum cuique tribuatur. Cæterùm, cùm vitiosæ Φιλαυτίας trita sit consuetudo, ut potiorem lucri, honoris, & voluptatis corporeæ partem sibi vendicare, 9. *Nicom. 8.* §. *16.* & sæpè etiam cùm lædens tùm læsus aliquid humani pati soleat, ad Judicium velut δεύτερον πλοῦν confugere, & in eo præsidium quærere debemus. Tam salutarem enim, & à Deo institutum Ordinem nemini turbare fas est, propriove arbitratu illum vi manuquè temerare. Præterquam enim quod nemo suæ causæ idoneus Judex sit: *l. un. C. nequis in sua causa. l. 10. ff. de jurisd. l. fin.* §. *pen. C. ubi senat. vel clariss.* etiamsi de injuria & damno dato liquidissimè constet, non tamen vi, & Judicii autoritate posthabitâ, rem suam cuiquam repetere licet. Nam ne judicium privatorum hominum adfectibus corrumperetur, Judicibus in civitate constitutis data potestas vindicandi læsos, juxta illud Lucretii:

Acriùs ex ira quod enim se quisque parabat
Ulcisci, quàm nunc concessum est legibus æquis,
Hanc ob rem est homines pertæsum vi colere ævum,

Demosthenes in Cononem: *Placuit de omnibus his injuriis ex legibus judicium exerceri, non autem ex cujusq; impetu atq; arbitrio.* Quintilianus: *Injuria compensatio non solùm juri inimica, sed paci: est enim lex, forum, judex; nisi quem jure vindicari pudet.* Eleganter quoque hoc ipsum illustrari poterit à memorato JCto Callistrato *l. 13. ff. quod metus causa.* Exstat decretum D. Marci in hæc verba: *Optimum est, ut, si quas putas te habere petitiones, actionibus experiaris.* Cùm Marcianus diceret, *Vim nullam fecit*; Cæsar dixit, *Tu vim putas esse solùm, si homines vulnerentur? Vis est & tunc, quoties quis id, quod deberi sibi putat, non per Judicem reposcit.*

poscit. Idem decretum repetitur *l. penult ff. ad l. Jul. de vi privatâ.* Ubi Modestinus subjicit hanc *l. ult. Si creditor sine autoritate Judicis res debitoris occupat, lege Juliâ de vi privata tenetur, & tertia parte bonorum multatur, & infamis fit.* Geminum huic est, quod ipse edicit Deus, *Deut. 24. v. 10. & 11. Cùm repetes à proximo tuo rem aliquam, quam debet tibi, non ingredieris domum ejus, ut pignus auferas: sed stabis foris, & ille tibi proferet, quod habuerit.* Paulus *l. 176. de R. J. Non est singulis concedendum, quod per magistratum publicè possit fieri, ne occasio sit majoris tumultus faciendi.* Et Theodoricus Rex apud Cassiod. Var. Epist. 7. *Hinc est, quod legum reperta est sacra reverentia, ut nihil manu, nihil proprio ageretur impulsu. Quid enim à bellicâ confusione pax tranquilla distat, si per vim litigia terminantur?* Add. *l. 14. C. de Judæis.*

XIII. Si igitur talia non licet attentare in contractibus spontaneis, multò minus in συναλλάγμασι invitis ea licebunt, quod in his majus ac pretiosius bonum sit periclitaturum. Et ne ulli dubitationi locus sit reliqvus, æternam Verbi revelati veritatem huc adducere consultum est. Apostolus ad *Roman. 12. v. 19. Non vosmet ipsos ulciscentes, charissimi, sed date locum iræ. Scriptum est enim, Mihi vindicta, &, Ego retribuam, dicit Dominus.* Remittit nos ad Edictum Jehovæ, quod legitur *Deut. 32. v. 35. Mea est ultio, & ego retribuam.* Gravis etiam sententia est, quæ legitur Ecclesiastici *c. 28. pr. Qui vindicari vult, à Domino inveniet vindictam, & peccata illius servans servabit.* Quem textum ita explicat insignis Theologus: *Qui vindictam quærit, hujus peccata Deus vindicabit, eaq; non remittet illi.* Miraris & obstupescis? Exemplum è rebus humanis capito. Si quis principis alicujus Jurisdictionem aut Regalia involet, illum ultimo supplicio adfici justissimum esse putas. Si quis privatus cervum aliamve majorem feram telo prosternat, gravissimæ multæ non solùm, sed & morti, & nonnunquam cruciatibus, ipsa morte atrocioribus, subjici solet; jure, an injuriâ, nunc nõ disputo. Quid putas, quantoperè Rex Regum Deus sit indignaturus, si quis suum hoc Rega-

Regale aut Reservatum, Vindictam inquam, temerè involet, si homo hominem, nobilissimam, Deoq; charissimam creaturā, & ad ipsius imaginem conditam, & cujus gratia reliqua omnia creata sunt, tantoq; redemptam, obtruncet?

XIV. Solet autem hoc jus suum Deus his in terris ferè exercere per operam vicariam Regum, Principum, omniumq; imperantium & magistratuum: qui cùm alieno munere, Dei inquam, fungantur, Dii in Sacro Codice frequentissimè appellari adsolent. Quo vero loco & autoritate apud nos esse debeant, quo obsequio, & reverentiâ colendi, edisserant Apostoli. Sic igitur Paulus ad *Roman. c. 13.* docet: *Omnis anima potestatibus sublimioribus subdita sit; non est enim potestas, nisi à Deo. Quæ autem sunt potestates, à Deo ordinatæ sunt. Itaq; qui resistit potestati, Dei ordinationi resistit. Qui autem resistunt, ipsi sibi damnationem acquirunt. Nam principes non sunt timori boni operis, sed mali. Vis autem non timere potestatem? Bonum fac, & habebis laudem ex illâ; Dei enim minister est, tibi in bonum. Si autem malum feceris, time; non enim sine causâ gladium portat. Dei enim minister est, vindex in iram, ei, qui malè agit. Ideoq; necessitate subditi estote, non solùm propter iram, sed etiam propter conscientiam.* Et ad Titum 3. v. 1. *Admone illos, Principibus & potestatibus subditos esse, dicto obedire, ad omne opus bonum paratos esse.* In eandem quoq; sententiam Petrus scribit, *1 Petr. 2. v. 13. seq. Subjecti estote omni humanæ creaturæ* (τῇ ἀνθρωπίνῃ κτίσει h. e. τάξει legibus & sanctionibus politicis) *propter Deum: sive Regi, quasi præcellenti, sive ducibus, tanquam ab eo missis, ad vindictam malefactorum, laudem verò bonorum; quia sic est voluntas Dei, &c.*

XV. Quàm sanctè igitur ille imperantium, magistratuum ac Judicum ordo à subditis est colendus, tàm religiosè ac providè ipsi magistratus & judices officium facere, eiq; invigilare debent. Dicit enim Apostolus, Dei illos διακόνους ac λειτουργοὺς esse, qui non tàm suo, quàm alieno munere funguntur. Quemadmodū enim summæ in terris potestates civiles, penes

quas est τὸ κύριον, variis solent uti magistratibus, & imperii sui administratoribus, quibus sanè non licet mandatum munus pro lubitu exercere, sed debito modo & ex præscriptâ ferè formulâ; ita omnes summo imperio præditi imperantes, si cum Deo contendantur, alienum munus sustinent, omnesq; Dei magistratus sunt, cui adeò imperii gesti rationes reddere cogantur. Quocirca dies noctesq; id agant, id cogitent, illud sedulò meditentur, ut mandato muneri, adeòq; Deo & conscientiæ suæ satisfaciant. Nemini justitiam vel denegent, vel protrahant, nullius jus labefactent, culpa ac negligentia sua nemini desint, mittant aliena, curent propria negotia. Imperio enim & hominibus provinciisq; regendis qui à Deo est præfectus, sat profectò habet, quod agat. Cumprimis & illud attendatur, quod Ulpianus Præsidibus commendat *l.13.ff.de offic. Præsid. Congruit bono & gravi Præsidi curare, ut pacata atq; quieta provincia sit, quam regit; quod non difficile obtinebit, si sollicitè agat, ut malis hominibus provincia careat, eosq; conquirat. Nam & sacrilegos, latrones, plagiarios, fures conquirere debet: & prout quisq; deliquerit, in eum animadvertere: receptoresq; eorum coërcere, sine quibus latro diutiùs latere non potest.*

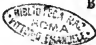
XVI. Quod si nonnulli Imperantes sibi fortè persuadeant, Deum non ita severè rationem muneris gesti exacturum esse, vehementer sibimet ipsi imponunt: quin potius meminisse debebant, non minus esse jus Deo in ipsos, quam ipsi exercere solent erga ministros suos, qui vel negligenter, vel fraudulenter delegato munere aut officio functi sunt. Fidem his velim faciat ita loquens ipsa Sapientia. *Audite Reges, & intelligite, discite Judices finium terræ. Prabete aures vos, qui continetis multitudines, & placetis vobis in turbis nationum: quoniam data est à domino potestas vobis, & virtus ab Altissimo, qui interrogabit opera vestra, & cogitationes scrutabitur: quoniam, cum essetis ministri regni illius, non rectè judicâstis, nec custodistis legem Justitiæ, neque secundum voluntatem Dei ambulâstis. Horrendè & citò apparebit*

vobis

vobis, quoniam judicium duriſſimum in his, qui præſunt, fiet. Exiguæ enim conceditur miſericordia: potentes autem potenter tormenta patientur. Non enim ſubtrahet perſonam cujusq; Deus, qui eſt omnium dominator: nec verebitur magnitudinem cujusquam, quoniam puſillum & magnum ipſe fecit, & æqualiter cura eſt illi de omnibus. Fortioribus autem fortior inſtat cruciatus. Ad vos ergò Reges ſunt hi ſermones mei, ut diſcatis ſapientiam, & non excidatis. Sapient. 6. v. 2. ſeqq.

XVII. Atque hæc hactenus. Ex quibus manifeſtiſſimum eſt, per Judicia repreſſa fuiſſe latrocinia, cædes, vulnerationes & omnis generis facinora ac bella. E contrario, ubi Judicis aut Judicii copia non fit, ad priſtinum ſtatum & ad bella ferè reditur. *Nam cùm ſint duo genera decertandi: unum per diſceptationem, alterum per vim: cumq; illud ſit proprium hominis, hoc belluarum; confugiendum eſt ad poſterius, ſi uti non licet ſuperiori:* inquit Cicero *1. de officiis.* Quandocunque igitur injuſta fit læſio, & ceſſat judicium, Bellum ferè locum invenit. *Ceſſat verò Judicium vel momentaneè, vel continuè. Momentaneè ceſſat, ubi exſpectari Judex non poteſt ſine certo periculo aut damno. Continuè verò, aut Jure, aut Facto. Jure, ſi quis verſetur in locis non occupatis, ut: mari, ſolitudine, inſulis vacuis, & ſi qua alia ſunt loca, in quibus nulla eſt civitas. Facto, ſi ſubditi Judicem non audiant, aut Judex apertè cognitionem rejecerit.* Verba ſunt Grotii lib. *1. de I.B.P.c.3.n.2.* Hoc vult, poſſe aliquando læſum jus aut rem ſuam per vim repetere, aut imminens periculũ avertere, ſic, ut vi uti nullo jure prohibeatur, deſtitutus ſcilicet Judiciorum adminiculo, ſic, ut vel Judicii copia omninò non ſit, vel ejus non ſufficiens ſit autoritas; in tali igitur neceſſitate conſtitutus jus hactenus non habet reliquum, niſi in innocentia & manu ſua. Sed & in tali rerum humanarum περιστάσει multa & facere & pati lex charitatis & patientiæ jubebit, ut certè à vi bellica abſtinendum ſit.

XVIII. Priſcis igitur gentium temporibus cum Judicia non-

nondum essent constituta, vel non satis benè, imò malè, sive omninò, sive ex parte essent constituta, sic ut illorum non esset sufficiens autoritas; aut si commune judicium non haberent, inter quos de injuria facta erat disceptatio; armis, beliis & duellis se suaque tueri, & cædes aliaquè facinora mutuis cædibus & infesta vi ulcisci solebant. Quandocunquè enim desinunt Judicia, exortis litigiis nulla bona conditione compositis, incipiunt Bella. *Nec aliundè origo singularium certaminum, quæ ante Christianismum Germanicis nationibus usitata, alicubi necdum satis desueta sunt*; inquit Grotius 2. de J. B. & P. c. 20, n. 8. Ideo apud Vellejum Paterculum *lib. 2.* mirantur Germani, cùm Romanæ jurisdictionis formam conspicerent, quod injurias justitia finiret, quod solita armis discerni jure terminarentur. Cæterum cum hodie generosissimi quique, *domi belliq; duellatores optimi*, ut ait Comicus, haberi viderique velint, & ex frivolis ac sæpè planè injustis causis se confodiant, varia Duellorum genera penitius paulò inspiciemus, & cujusque vel jus vel injustitiam ponderabimus, operæ pretium satis magnum facturi, si vel unicam animam diabolico huic dimicandi generi & exitio eripuerimus.

XIX. Duellum quodlibet propriè dictum, est aliquod bellum, uti satis apparet cùm ex re ipsa, tùm ex promiscua harum vocum à veteribus facta usurpatione, veteriquè illa formula, PIO PUROQUE DUELLO. *Ipsum enim Bellum est ex voce veteri Duellum: ut duorus quod fuerat factum est bonus: & duis bis. Duellum autem à duobus dictum simili sensu, quo parem veritatem dicimus;* inquit Grotius *de I. B. P. lib. 1. c. 1. n. 2.* Cum verò Bellum aliud sit Publicum, aliud Privatum, hoc sæpè distinctà significatione Duellum dici adsolet, sive Monomachia. Quin & hæc ipsa potest esse duplex, extra bellum, & in bello: ista & privatam habet causam, & sæpè libidinem: hæc causa nititur publica, adeoquè ad propriè dicti Belli naturam accedit. De priori, privato inquam Duello, nostra erit consideratio.

Sicuti

Sicuti jam Bellum aliquod vel est Justum vel Injustum, ita etiam Duellum aliquod justum est, aliquod injustum. Demonstratum enim jam tùm fuit, cessante Judicio, Bello & Duello quandoquè injurias vindicare licere, & inolito amore sui atq; indigentia quemlibet justè excitatum se suaque defendere, aggressoresquè arcere posse. Doctores hujusmodi Duella Necessaria vocant, quod quædam quasi necessitas ab invasoribus imponatur, talem defensionem suscipiendi, sic ut, si salvus esse, aut res tuas tibi salvas esse velis, necesse sit hac ratione vim vi propulsare, quandoquidem Judicis nulla suppetat copia. Atque ita hæc Duella differunt ab iis, quæ planè liberè, consultò & ex conventione instituuntur. Etsi igitur talia Duella sint licita; *Nam jure hoc evenit, ut quod quisque ob tutelam corporis sui fecerit, jure fecisse existimetur l. 3. ff. de I. Et vim vi defendere omnes leges omniaquè jura permittunt. l. 4. & l. 45. §. 4. ff. ad l. Aquil. l. 1. §. 27. ff. de vi & vi arm.* Non tamen nisi certo modo sunt licita. Non enim quovis modo, & in infinitum, hoc est, donec aggressorem tuum interfeceris, tua semper progredi debet defensio; sed cum modo, seu ut eleganter hoc dicitur in *l. 1. C. unde vi, cum moderatione tutelæ inculpatæ*, hoc est, ut tantam vim opponas, quanta tibi intenditur, aut ingruit, idquè facias, tantùm defendendi, non ulciscendi gratia. *Illum solum*, inquit Paulus *l. 45. §. 4. ff. ad l. Aquil. qui vim infert, ferire conceditur: & hoc, si tuendi duntaxat, non etiam ulciscendi causa factum sit.* Addatur Cujacius *5. Observ. c. 18.* Sed hac generali regula nondum satis est explicatum, quid sit moderatio tutelæ inculpatæ; cùm enim culpæ sint gradus, metus etiam & periculum admodum varium esse queat, in quæ incidimus, aliaquè singularia in quolibet facto & defensione attentè sint ponderanda, cum Alfeno JCto ex *l. 52. §. 2. ff. ad l. Aquil.* responderim; *in causa jus esse positum*, sitne tutela inculpata, an cum aliqua culpa conjuncta. Ut adeò rectè videatur sentire, qui Judicis prudentis arbitrio committendum esse putent, sintne limites tutelæ inculpatæ

patæ exactè observatæ, nec ne. Quos vide apud *Carpzov. part. 1. tract. crim. qu. 28. n. 17.* Cui addatur *Georg. Obrecht. de Necess. defens. c. 12. & 13. Farin. p. 5. qu. 125. Berlich. p. 4. concl. 12.*

XX. Præter alias verò facti circumstantias, hæc tria cumprimis expendenda esse Doctores monent, Causam, Tempus, Modum. Causa justæ defensionis est injusta offensio vel insultatio: absq; quasi fuerit, non ad defensionem, sed ad vim iniquam aut vindictam te resistendo vel oppugnando instrues. Ratione temporis ad justam obfensionem requiritur, ut periculum sit imminens, & propter Judicii opem vel continuè vel isto momento cessantem indeclinabile, ac fortè ut irreparabile hinc damnum sit exstiturum. Denique ut tanta in propulsando tali periculo adhibeatur vis ac defensio, quanta vi aggressor iniquè adversus defensurum utitur. Vel uti nonnulli JCti loqui amant, ut defensio sit proportionata offensioni. *Frantzk. lib. 2. resol. 23. n. 7.* His ergò aliisque circumstantiis cautè observatis, si quis aggressorem acciderit, non solum à pœnâ homicidii ordinariâ, sed & extraordinaria immunis erit. *Carpz. d. qu. n. 20. seqq.* ubi ὅλῳ τῷ θυλάκῳ congestos videre licet Doctores alios. Quod si quis limites tutelæ inculpatæ in defensione transgressos aggressorem occiderit, pro varii generis gradusq; culpa, varia pœna, eaq; ferè extraordinaria facinus expiabitur. *Obrecht. de necess. defens. c. 13. Jul. Clar. l. 5. sent. §. homicidium. n. 34. Mascard. de probat. l. 5. concl. 1126. n. 30. Menoch. de arb. jud. quæst. l. 2. cas. 278. seq. Dambond. pract. crim. c. 76. n. 20. Card. Tusch. tom. 2. concl. 129. n. 4. crim. qu. 219.* Cumprimis autem adeundi sunt, qui commentati sunt in Heræsin Carolinam, *ad art. 139. & seqq.*

XXI. Miror verò summum JCtum, Carpzovium passum fuisse sibi imponi à Mario Salomonio, qui *increp. l. 3. ff. de Just. & Jur. n. 10.* inter moderamen defensionis & inter moderamen inculpatæ defensionis seu tutelæ distingvendum esse docet. Quam distinctionem iste eximiè commendat & in determinatione

tione pœnæ accuratè observandam esse monet. Nam ut occidens ad sui defensionem nullam patiatur pœnam, non solùm necesse esse ait, quod servaverit moderamen defensionis seu tutelæ, sed etiam inculpatæ tutelæ. Vide illum *d. qu. 28. n. 16. & 17.* Si enim justa lance hanc distinctionem trutines, omninò deprehendes, moderamen tutelæ, & moderamen inculpatæ tutelæ esse ταυτὸν, neque inter hæc aliquod discrimen esse, nisi quod posterior loquendi modus sit explicatior & quendam contineat πλεονασμὸν, prior autem sit concisior. Si enim quis servaverit moderamen tutelæ, justum modum seu justum moderamen tutelæ observasse intelligendus est, atq; sic utique tutela illa fuerit inculpata. Quod si verò non observaverit debitum justumq; tutelæ modum, qui poterit dici moderamen tutelæ servasse? Qui enim intra tutelæ modum se continet, intra limites licitæ defensionis substitisse, non autem culpâ quâdam illos excessisse putandus est, aut certè hac admissa, modũ hactenus non tenuit, utpote quem destituit Justitia & Prudentia. Quemadmodum enim etiam aliis in rebus modum tenuisse dicimur, non si qualicunq; modo fuerimus usi, sed si eo, quẽ præfinit Recta Ratio; ita quoq; non alius modus vel moderamen defensionis intelligi debet, quàm qui immunis sit à culpa. Et verò ipsa *l. 1. C. unde vi.* Unde hæc phrasis petita est, huic expositioni favet. Primò enim Impp. sanciunt, rectè possidenti, ad defendendam possessionem, quam sine vitio tenebat, illatam vim propulsare licere, eamq; tutelam fore inculpatam, si moderatio accesserit, quæ verò nisi ea, quæ justitiæ & prudentiæ regulis sit attẽperata? Ego certè vereor, ne ista distinctio observata in judiciis potiùs erroribus sit apertura, quàm ad veritatem cõmonstratura viam; quam tamen si quis studio partium pertinaciter tueri velit, huic vim fieri veto.

XXII. Cœterum, quatenus adversus injustam vim se defendendo progredi liceat, quosdam ex Grotio casus *lib. 2. de J. B. & P, c. 1.* huc transferemus. Si igitur ab aggressore vi impetatur

corpus meum, cum præsente vitæ periculo, idq; mihi alia ratione declinare non liceat, duellum ita erga hunc est licitum, ut si in tali consilio & actu perseveret, interficere illum liceat. Tanta enim hic est defensio, quanta infertur violentia; etiamsi disparibus armis simus instructi. *Damhond. pract. crim. c. 76. n. 14. Wesemb. cons. 19. n. 57. Carpz. d. q. 28. n. 27.* Dico non requiri paritatem armorum specificam, ut tamen generica adsit; neq; enim aliàs inter offensionem & defensionem erit proportio, aut debita tutelæ moderatio observabitur. *Bethov. ad Trent. vol. 1. disp. 18. th. 7. lit. E.* Per iniquam vim in præsentissimum discrimen vitæ adducor; ideóq; cum jacturâ vitæ aggressoris mihi me expedire licet, ita ut nec primũ ictum excipere vel exspectare teneat. *Gothofr. ad l. 4. C. ad l. Corn. de sicar. Art. 140. Const. crim. Carol. & ibi Matth. Steph.* Pertinet huc illud Ciceronis pro Milone: *Non hac scripta, sed nata est lex, quam non didicimus, accepimus, legimus; verùm ex natura ipsa arripuimus, hausimus, expressimus, ad quam non docti, sed facti, non instituti, sed imbuti sumus; ut si vita nostra in aliquas insidias, si in vim, in tela latronũ, aut inimicorum incidisset, omnis honesta ratio esset expediendæ salutis.* Add. l. 1. *cum seqq. C. ad l. Corn. de sicar. Gail. lib. 1. de P. P. c. 16. n 17. Clar. 5. sent. §. ult. q. 60. Brunnon. ad l. 2. & 3. C. d. t. Dd. ad art. 140. sanctionis crim. Carol.* Atq; hoc defensionis jus ait Grotius *d. l. n. 3.* nasci ex amore sui, quo naturaliter quisq; sibi commendatur. Quod ita accipiendum est, commendatam quidem cuiq; naturaliter esse defensionem adversus imminens & iniqvum periculum: ut verò illud propulses nece aggressori illata, hujus quidem defensionis jus proximè videtur oriri ex injuriâ invasoris. *Carpz. p. 1. d. qu. 28. n. 21.* Quod si verò talis sit aggressor, qui quidem propriè dictam injuriam inferre nequeat, si tamen hinc periculum vitæ immineat, neq; illud nisi nece invasoris declinari possit, etiam talem invasorem ex commendatione naturali occidere licebit. Itaq; si homo furiosus in eo sit, ut mihi vitam eripiat, idq; periculum aliter evitare nequeam, non magis huic, quàm bestiæ me involanti ut parcam, obligor. Sed ut

dixi,periculũ invasionis præsens esse debet, & quasi in puncto: quod licet aliquando, uti fit in moralibus, cum aliqua latitudine intelligi possit, non tamen qualiscunq; periculi metus jus occupandæ interfectionis jus dat. Deinde & illud cumprimis notari debet, non licere quemquam occidere, si alio præsidio tutus esse, & periculum declinare queam, si vel judicis sit copia, vel temporis mora, ut vel hunc vel alios auxilio vocare, aut fuga vel aliàs periculo me subducere queam. Quod si ipsa fuga sit cum periculo conjuncta, talem arripere nemo tenetur. Periculum enim qui fugere velit; non necessum est, ut in periculum se fugiendo conjiciat.

XXIII. Idem Grotius *d. c. n. 7.* rectè existimat, eum, qui pudicitiã alicujus vi expugnare attentet, neq; ista vis ac injuria aliâ ratione averti queat, licitè interfici posse. Paulus *5. sent. tit. 23. Qui latronem cadem sibi inferentem, vel alium quemlibet stuprum inferentem occiderit, puniri non placuit. Alius enim vitam, alius pudorem publico facinore defendit.* Gemina huic lex est *1. §. 4. ff. ad l. Corn. de Sicar.* Cui addatur *l. 8. §. 2. ff. quod met. cauf.* ubi rectè dicitur, bonis stupri metum majorem esse quàm mortis. *Adolescens,* inquit Cicero pro Milone, *qui tribunum occiderat, volentem vim inferre ejus pudicitia, à Mario exercitus imperatore absolutus fuit.* Ratio est, quod illa atrox quædam vis sit, & injuria, quæ ab aggressore expleta restitui à Judice post nequit, ut nec vita semel amissa, etiamsi animus imminutionem atrocem passæ mulieris sit innocens, nullamq; infamiæ maculam contrahat, *l. 20. C. ad l. Jul. de adult.* Hinc Moses Maimonides notavit, permissam privato homini alterius interfectionẽ non aliter, nisi ut servetur id, quod est irreparabile, ut Vita & Pudicitia. Hanc quæstionem tractans Grotius, adducit etiam in Annotatis suis textum Augustini *lib. 1. de Libero arbitrio,* quem ille hunc in modum recitat: *Lex dat potestatem vel viatori ut latronem, ne ab eo ipse occidatur, occidat, vel cuipiam viro aut fœmina, ut violenter sibi stupratorem irruentem, aut post illatum stuprum, si*

possit, interimat. Hæc cum legerem, protinus mirari cœpi, & ἐπέχειν, & tandem planè ab Augustino discessionem facere. Si enim imminutionem violentam passa post stuprum jam illatum interficiat stupratorem, nil jam nisi ultio est, non autem defensio: atq; hanc uti licitam esse diximus, ita istam non item licere suprà ostendimus. Huic igitur Augustini textui dum immoror, & locum ex Julii Pauli Sententiarum libro 5. allegatum confero, deprehendo Cujacium in suis ad Paulum notis eundem Augustini textum allegasse, sed postremis verbis planè à Grotiana lectione discrepantibus, hoc modo: *Lex dat potestatem vel viatori ut latronem, ne ab eo ipse occidatur, occidat: vel cuipiam viro aut fœminæ, ut violenter sibi stupratorem irruentem, ante illatum stuprum, si posit, interimat.* Præterquam verò quod hanc postremam lectionem etiam præ se ferant editiones Augustini Basiliensis, quæ prodiit Anno 1569. & Parisina postrema, quæ prodiit Anno 1651. nullum est dubium, quin vel Grotius ἁμάρτημα μνημονικὸν hic commiserit, aut alia aliqua culpa textus in ejus opere sit corruptus. Augustinus enim licet fateatur, esse Legem, quæ permittat latronem, aut violentum stupratorem occidere, disertis tamen verbis pronuntiat, Legem illam non esse justam; cujus sententiæ sicut rationem haberet, si lex tale quid etiam post stuprum illatum permitteret; ita ut stuprum tali ratione evitetur, non suppetente alio remedio, ratione nulla facilè destruet. Et vix video, quomodo sibi eruditissimus Pater constet, quando ibidem ita mox disserit: *Multò est mitius, eum, qui alienæ vitæ insidiatur, quàm eum, qui suam tuetur, occidi. Et multò est immanius, invitum hominem stuprum perpeti, quàm eum, à quo vis illa infertur, ab eo, cui inferre conatur, interimi.* Ipsa lege divina tale facinus homicidio æquiparatur. *Deuter. 22. v. 26.* Et licet ibi speciatim Deus loquatur de desponsata virgine per vim stuprata; nihilominus generatim violenti stupratores ultimo supplicio rectè adfici jubentur, *l. 1. §. ult. ff. de extraord. crim. l. 29. §. ult. ff. ad l. Jul. de adult. junct. l. 5. §. ult.*

ult.ff.ad l.Jul. de republ. art.119. Const.crim. Carol.Carpz.p.2.pract. crim.p.75.

XXIV. Si quis in præsenti periculo sit, ne membro aliquo nobiliori privetur, aut ab injusto aggressore mutiletur, si aliter vitari nequeat mutilatio, dubiumquè sit, annon illa periculum mortis post se trahat, & is licitè interimi posse videtur. *Grot.d.l.n.6.* Licet enim privatio membri & vitæ sint disparia damna, adeoque non semper idem liceat pro conservatione membri cujuslibet quod pro conservatione vitæ licuerit; si tamen illud sit è præcipuis, vitæ quodammodo æquiparabile, atque is, qui invaditur, vix dijudicare aut prospicere queat, quo fine aut periculi damnive gradu læsio sit constitura, hactenus pro illo conservando interimere aggressorem licebit; maximè cum etiam fortunas interdum cum pace invasoris defendere liceat. Si enim membra sublata fuerint, hujus damni non datur reparatio, neque illorum per se exacta poterit esse æstimatio. Quippe liberum corpus æstimationem non recipit. *l.3. ff. si quadr. paup. fec. dic. l.7. pr. ff. ad l. Aquil. l.1. §.5. & l. ult. ff. de his qui dej. vel effud. l.2. §.2. ff. ad l. Rhod. de jact.* Legibus tamen civilibus antiquis, imò, ut puto, antiquatis Anglorum, Werinorum, Frisiorum, Saxorum, valde sollicita etiam membrorum quorumlibet æstimatio fuit definita. Et quidem Jure Saxonico qui vulneraverit quempiam, aut mutilaverit, ad tria obligatur, Emendam, Interesse & Pœnam. *Carpzov. p.2. pract. crim. qu.99. n.28.* Emenda loco satisfactionis datur vulnerato vel mutilato pro membro vel amisso, vel corrupto, & doloribus hinc perceptis: differtque à mulcta, quod hæc judici detur, ista actori. Ut etiam interesse præstetur, atque hactenus vel intermissæ operæ fiat æstimatio, vel intermittendæ deinceps propter sublatum vel corruptum necessarium agendi instrumentum æquissimum, Jurique etiam Romano conveniens est. Quò etiam pertinent impendia, quæ in curatione facta sunt. *l. 7. pr. ff. ad l. Aquil. l. ult. ff. de his qui effud. vel dej.* Denique

Pœna infligitur propter ipsum delictum, ut satisfiat Justitiæ universali: quemadmodum Justitiæ Particulari satisfieri voluerunt per Emendam, ac si corruptio vel mutilatio membri ea emendetur seu reparetur. Videsis Glossarium Somneri.

XXV. Monendum hic interim est, Justam sui defensionem quando esse dicimus, duplici hoc posse accipi sensu. Justum enim propriè id dicitur, ad quod vel faciendum vel omittendum sumus obligati. Impropriè verò Justum etiam dicitur, quod non est injustum, adeoque quod est Licitum: quæ posterior significatio multum à priori distat, quod quæ licita tantùm sint, ea facere & non facere integrum sit; at illa, ad quæ simpliciter vel facienda vel fugienda sumus obligati, nostro arbitratui ita relicta non sunt. Quæritur igitur jam, utro sensu Defensio sui sit justa? Tantum non omnes Doctores posteriori solùm sensu putant defensionem esse justam, hoc est, licitam. Ego verò non dubitem adserere, utroque sensu defensionem esse justam, non quidem ubique, aut in quolibet eventu; sed quod modò possit esse solùm licita, modò obligationis nexu justa. Quemadmodum enim accidere potest, ut ne quidem licita sit sui defensio, si invasoris vita multis sit admodum utilis, & sit publica persona, tum meo unius bono multorum majus bonum ut præferam, charitas monet sæpe, imperat interdum; secus atque sentit Ferd. Vasquius *lib.1, Illust. controv. c.18.* Ita si ejusmodi publicè multisque utilis persona, & à Deo singulari prudentiâ aliisq; in usum humanum bonis locupletata ac ornata impetatur, non dubitem, illam, si vim aliter avertere nequeat, ad necem desperati invasoris occupandam, salva in aliis casibus patientiæ lege, esse obligatam. *Carpzov. p. 1. pract. crim. qu. 28. n. 11.* Habet hic locum illud Lucani:

Cum tot ab hac anima populorum vita salusq;
Pendeat, & tantus caput hoc sibi fecerit orbis,
Sævitia est voluisse mori.

Cæterùm hæc lex sicuti non iis omnibus imponenda est, quos

quos vivere, aliorum intereſt, nullum tamen invenire locum, niſi ſolùm in perſonis publicis, hautquaquam dixerim. *Grot. d.c.1.n.8.& 9.& Cl.Bæcler.* Theologi moralès & Caſuiſtæ non uno modo in his quæſtionibus definiendis utuntur. Quippè alii monent, diſtingvenda eſſe Conſilia, ad perfectionem pertinentia, non ad neceſſitatem, ab eo, quod in foro conſcientiæ licet vel non licet. Prætereà etiam Legem Charitatis cum Lege Naturæ minimè confundendam eſſe docent. Quæ penſiculatiùs jam examinare noſtri inſtituti non eſt. *Vid. Dicaſtillo lib. 2. tract. 1. diſp. 10. dub. 2. Vaſq. lib. 1. contr. illuſtr. c. 18. n. 17.* Illa certè nimis ſunt cruda: quæ ſcribunt *Salomon. ad l 3. ff. de Inſt. & Jur. & Fr. Zoannett. de neceſſ. defenſ. part. 1. n. 3. ſeq.* ac ſi vim iniquam paſſo ita neceſſarium ſit aggreſſorem interimere, ut non minus hoc intermittens peccet, atq; ſi ſibi ipſe manus intulerit. Meliora his docuit Grotius *d. c. 1. lib. 2.* cujus tamen dogmata non promiſcuè probamus, ceu exactiùs illud in Commentario meo oſtendi.

XXVI. Tranſeo ad res ſeu bona fortunæ, quæ ſi nobis à furibus, raptoribus & latronibus eripiantur, quæritur, an ad illa conſervanda, ſi ita res ferat, & opus ſit, liceat tales facinoroſos interficere? Hic quid ſit reſpondendum, valde eſt ambiguum, cumprimis tam diverſas Doctorum opiniones ſi videas. Dicam tamen quod ſentio liberrimè. Primò quidem bona fortunæ quod attinet, ſi in iis unicè fiat læſio; regulariter neutiquam crediderim, illa bona ut nobis ſint ſalva, lædentem interfici poſſe, cumprimis ſi non magni ſint pretii: id quod videtur etjam Servator noſter docere nos voluiſſe, quando monet, tunicam rapienti permittendum quoq; eſſe pallium. Grotius hac de re ita d. c. n. 13. *Si res ſervari poteſt, ita ut non videatur periculum eſſe facienda cadis, rectè id quidem, ſin aliter, omittenda res eſt: niſi fortè talis aliqua res ſit, ex qua vita noſtra & familia noſtra pendeat, quæq; judicio recuperari nequeat.* Concedit quoq; in noſtram ſententiã acutiſſimus JCtus Bachovius, cujus hæc ſunt verba *ad We-*

Wesemb. tit. ad l. Aqu. n. 4. Eorum opinionē, qui defensionem etiam usq; ad occisionē res invadentis licitam esse putant, ego falsam puto nisi hactenus, quatenus ex aggressore rerum fit aggressor personæ. Nam si mihi res meas legitimè defendenti incipiat ferrum & mortē intentare, legitimè poterit occidi. Illud enim meretur præprimis diligenter expendi, quod vix fiat læsio in bonis fortunæ, quin etiā alia bona in discrimen vocentur. Latrones enim ut spolient homines, vitæ ipsorum ferè insidiari, eosq; opprimere ante solent. Adversus hos quid liceat, ex superioribus est liquidū; ab his enim non solùm pecunia, sed propter hanc & vita impetitur. Raptores parùm ab his differre solent. Sed sint tamen illi tales, qui homines quidem obtruncare nolint, metu tàmen mortis inferendæ bona ipsis eripiant. Hic verò notandum est, tali eventu non fieri læsionem in solis fortunæ bonis, sed & in securitate, magno profecto bono, & sine quo nullo alio bono nobis solidè perfrui licet. Præterea omnes Legislatores hunc hactenus morem observârunt, ut quò major est Securitatem imminuendi facultas, eò atrocior illa vis habeatur, graviusq; puniatur. Cur enim, qui in via publica seu regia viatorem veste spoliârunt, capite, aut infami suspendio plectuntur, aut rota contunduntur? Cur miles contra edictum ducis gallinā Alphesibœi rapiens globulis plumbeis transverberandus exponitur? cur furem nocturnum à diurno, eum qui cum telo fuerit, nec ne, manifestum à nec manifesto distingvunt? Non sanè aliam ob causam, quàm quod magnum illud securitatis bonum alii aliis magis lædant. *l. 4. §. 1. l. 5. pr. ff. ad l. Aquil.* Atq; hinc raptoribus & prædonibus etiam propter rem minimam ultimum supplicium decerni, locuples testis est *Carpzov. p. 2. pract. crim. qu. 90. n. 43. seqq.* Cui add. Dd. ad art. 126. Const. crim. Carol. Qui enim maximè lædit securitatem, is videtur maximè improbus, maximèq; non solùm appetere bona fortunæ, sed etiam odisse societates humanas, quæ sine tranquillitate & securitate subsistere nequeunt. Si igitur & hoc accedat, ut metu mortis tibi tua bona extor-

torqueat raptor in via publica, non dubito, quin liceat etiã talẽ illata nece occupare. Primò enim impetitur mea pecunia: deindè etiam metus infertur & gravis & injustus, de cujus exitu incertus sum; nec enim exempla desunt, quod bonis jam extortis raptores nihilominus vulneraverint aut interemerint innocentes homines, vel grandi malitia commoti, vel ne facinus ad Magistratum emanaret. Denique læditur securitas, non tàm meum, quàm commune bonum: adeòq; tali raptori si parcam, vesano illius appetitui stimulos addo, ut tantò frequentiùs & audaciùs idem malum & aliis intentet. Merentur hic quædã Cl. Bœcleri legi, quæ is ad d.c. Grotii *n.11.* commentatus est. *Origo, inquit, hujus juris* (puta quo res quandoq; defenduntur illata invasori nece) *non tàm ab æstimatione rei* (*quanquam illa non facit nullum momentum*) *quàm à securitate societati civili & gentium proposita, repeti debet: ut certa & tuta cuiq; sit rerum suarum possessio & custodia. Quam cum natura sanciat, eadem opera tutelæ & defensioni rerum favet, turbatoresq; & violatores arcet, præcipuè quidem ex præscripto ordinis socialis, summæq; potestatis & judiciorum autoritate; sed ubi Judicis nulla copia, proprio cujusq; domini auspicio & viribus. Quo in actu jure naturæ licito, id quoq; naturale est, ut limites defensionis custodiantur, nec ad vindictam saltus fiat. Fieret autem etiam tum, si rei non magnæ causa ad interfectionem usq; procederet defensio.* Ex his etiam de reliquis judicium fieri potest. Quò enim graviùs læditur securitas, eò plus juris nobis adversus tales invasores nascitur. Quod si verò res sit exigua, & quoq; exigua securitatis læsio, potius amittenda res est, nec cum cæde invasoris retinenda. Proindè magna Vasquio fuit causa hæsitandi, quatenus defensio rerũ prægredi possit, an quoq; ad necem invasoris; minimè verò idonea satisq; gravis, in genere vox pronuntiandi, licere propter rerum defensionem invasores occidere, petita ratione ex lege divina circa fures lata: quæ sanè rectè est accipienda, nec ad aliena iniquè transferenda. In qua interpretanda eruditè versatus est *Grotius d.c. n.11.* ubi etiã

D nos

nos quædam in nostro commentario adjecimus. Vasquius legi poterit *lib. 1. d. c. 18. n. 5.*

XXVII. Non possum, quin verbo moneam, quid in illos grassatores liceat, qui cursores publicos, Postas dictos, sive equis sive curribus vehantur, sociosq; itineris aggrediuntur, & nimis quàm frequentibus jam experimentis miserè non solùm spoliant, sed multis sæpè modis vexant, vulnerant, equos ante currus, & sæpè homines ipsos prosternunt. Quid sentiam ex superioribus satis liquet. Præterquam enim quod læsio fiat atrox in bonis fortunæ, & securitate, viaq; publica, etiam Regalia principum tales involant. Cumq; autoritate publica isti cursores publici sint specialiter muniti, sanè eadem & socii itineris omninò gaudere & uti poterunt, adeòq; violentiam istorum grassatorum etiam cum nece ipsorum avertere. Legi hic meretur *l. 1. & 2. C. quando lic. unicuiq; sine jud. se vindicare. Liberam resistendi cunctis tribuimus facultatem, ut quicunq; militum vel privatorum ad agros nocturnus populator intraverit, aut itinera frequentata insidiis adgressionis obsederit, permissa cuicunq; licentia digno illico supplicio subjugetur, ac mortem, quam minabatur, excipiat, & id, quod intendebat, incurrat. Meliùs enim est occurrere in tempore, quàm post exitum vindicare. VESTRAM igitur vobis permittimus ultionē, & quod serum est punire judicio, subjugamus edicto, ut nullus parcat militi, cui obviare telo oporteat, ut latroni.* Altera lex est: *Opprimendorum desertorum facultatem provincialibus jure permittimus. Qui si resistere ausi fuerint, in his velox ubiq; jubemus esse supplicium. Cuncti enim adversus latrones publicos, desertoresq; militiæ, jus sibi sciant pro quiete communi exercendæ publicæ ultionis indultum. Grassatores,* inquit JCtus l. 28. §. 10. *ff. de pœn. proximi latronibus habentur: & si cum ferro adgredi, & spoliare instituerunt, capite puniuntur; utiq; si sæpiùs, atq; in itineribus hoc admiserunt.* Vi igitur istarum Constitutionum non solùm defensio subditis, sed & ultio & pœnæ exsecutio publica autoritate est permissa seu confirmata. Quam sanè executionem in societatis humanæ, publicæ

licæ pacis & commerciorum hostes satis gravibus moti causis Legislatores etiam subditis extra ordinē committere possunt, ut non solùm illos impunè occidant, sed & justè; secus atq; sentit Grotius *d. c. n. 14.* ubi in nostro commentario plures ejus hallucinationes notavimus. Sæpè enim raptores & grassatores ejusmodi habent latibula aut receptacula, ut difficillimè extrahi ex iis possint: sæpè agmine facto stipati, aut armis perniciosissimis instructi infestam habent securitatem & vias publicas, ut prehendi, judicio sisti, & ordinaria via cum illis procedere ad pœnam haut facilè liceat; ut adeò his similibusq; causis Magistratus adacti rectè, quibuslibet suum ulciscendi jus permittant. Cumprimis verò Principum, & quotquot territorii jus habent, officium est, ut quantam possunt securitatem viis publicis, iisq; incedentibus præstent, & grassatoribus, pessimis hominibus, minimè quidquam indulgeant. Ideò enim eo loco à Deo sunt constituti, ideò à subditis preces pro felici ipsorum regimine concipi jubentur, ut ipsis securis & pacatis sub eo vivere liceat. Germaniæ nostræ Principes & Status quod attinet, illi quidem etiam speciali conventione ac lege ad illud præstandum obligati sunt. Ita enim legere est Rec. Augustano, 1555. Nach dem aber ein jeder Churfürst/Fürst und Stand/sein Chur-und Fürstenthumb/Land und Gebiet/auch Strassen/rein/ und darzu nohtdürfftige streiffende Rotten zu erhalten/ und die Versehung/damit sich nicht muhtwillige Leute in seiner Obrigkeit zusammen schlagen/ und andere beschädigen/ zu thun schuldig; Was dann einem jeden hierauff lauffen oder auffgehen wird/ solches soll auff gemeine Crays-Stände nicht geleget werden/ sondern es derselbig Churfürst/Fürst oder Stand für sich und auff sein eigen Kosten verrichten. Sed inquias, quis custodiet & coërcebit ipsos custodes? Vigilans princeps, dux justus, & gravior pœna. Alioqui perpetuò illa repetetur Huberti Langueti ep. II. ad Camerarium querela: *Miserum est & penè pudendum in tanto imperio licere cuilibet impunè turbare publicam tranquillitatē,*

 & eos

& eos, qui rerum potiuntur, aut nolle aut non posse aliquot latronum furorem & audaciam compescere. Adde Landfried in de Anno 1548. tit. von ein:pännigen Knechten. *& Ordin. Camer. p. 2. §. 15. G ihus de pac. publ. l. 1. c. 4. n. 36. seqq.* Tantùm de Duellis necessariis, quæ an pura piaq; sint, aut aliquam culpam implicent, ex jam dictis fortè dijudicari poterit; licet non omnia attulerimus, quæ de iis dici poterant, quod horum Duellorum jus ferè in causa sit positum; ceu suprà pluribus ostensum est.

XXVIII. Solent, qui de Duellis scripserunt, etiam huc referre Hastiludia seu Torneamenta, quæ Duella ludicra appellant. Sed cum omne Duellũ propriè dictum sit aliquod bellũ; eo verò animo istis ludis decertantes non ingrediantur, Duellum propriè non erit. At, inquis, sæpè accidisse, ut alteruter in ejusmodi certamine occubuerit. Nam & exemplo est Galliæ Rex Henricus II, qui à Mongomerio cohortis prætorianæ præfecto transfixo dextro oculo exanimatus est: de quo Thuanus *lib. 22.* Et Franciscus Borbonius Anchianus, qui in infelici ludo, cervice luxata, & cerebro rupto, periit. Ita quidem est; sed distingvendum est inter actus periculosos tristemq; sæpè eventum habentes, & actus verè hostiles: isti ut insunt istis ludis, ita hi ab illis absunt. Præstat verò ejusmodi periculosos noxiosq; ludos intermitti atq; aboleri à Majestate civili, quàm ut vel se vel alios istis discriminibus & casibus subjiciant. Idq; tantò faciliùs fieri potest, quod isti ludi singularem in bello usum vix ampliùs habeant, ratione ejus multum mutata indè usque ab Henrici Aucupis temporibus, cui autori torneamenta accepta referunt: uti ferè jam etiam in desvetudinem venerunt; nisi fortè illustrium personarum nuptiis, aliisve similibus festivitatibus, aut explorandæ genuinæ nobilitati quandoq; adhibeantur. Neque enim ad illa admitti consveverunt, nisi qui natales suos ex quatuor generationibus utriusq; sexus Nobilium derivassent, Sie musten vierschildig seyn/oder beweisen/daß sie von vier Väter und Mütterlichen Ahnen geboren und her kommen.

Munst.

Munst. in Cosmogr. l. 5. c. 418. Quò etiam magnam partem spectant XII. Leges Torneamentis conditæ: quæ nescio quâ fide vel autoritate Henrico Imp. acceptæ feruntur, & ab illo in consilium adhibiti dicuntur Cunradus Comes Palatinus ad Rhenū, Hermannus Sveviæ dux, Bernardus Bavariæ & Cunradus Dux Franconiæ, qui singuli ad has sanctiones tres viros delegerint usu harum rerum præstantes, quibus insuper alios tres viros Imperator addiderit. *Limn. lib. 6. de Jur. publ. c. 5. Draco de Patriciis, lib. 1. c. 11. Bocer. de Bell. & duell. lib. 2. c. 4. Georg. Rixtan.* Thurnierbuch / *Franc. Nodius Pandect. Triumphal. Casp.* Lerch *in discur. de ord. Equestri, Simon. Majol. dier. canicul. tom. 2. colleg.* 6. Et qui primo loco debuisset poni Reinhardus Comes Solmensis in lib. germ. von des Adels Ursprung. Jure sanè Canonico hastiludia hæc (quæ *c. 1. X. de torneam. detestabiles nundinæ seu feriæ* appellantur) ita fuerunt damnata, ut si quis in iis antagonistam suum oppressisset, teneretur ex l. Cornelia ad homicidii pœnā luendam, tum ut occisus sepultura Ecclesiastica careat. Posteriùs videre est ex c. 1. & 2. *X. de Torneament.* unde, vel aliis insuper moti rationibus etiam prius, quod alioqui ibi disertè non invenitur, colligere solent Doctores. Proba etiam est sententia Abb. Panormitani in *c. felicis X. de torneament.* dicentis, *omnes ludos, in quibus periclitatur hominis salus, aut animarum, omninò tollendos esse; quod pugnent cum verbo Dei. Brunnem. ad l. un. C. de gladiat. Perez. ibid. n. 3 & 4.*

XXIX. Videamus jam illud Duelli genus, quod Judiciale vulgò quidem at perperam appellant, quo in subsidium deficientis probationis ac purgationis utebantur, vel sua litigantes voluntate, vel Judicis ad id suscipiendum autoritate adducti. Atque hoc Duellum cum fuerit & antiquissimum, & frequentissimum, & omnibus Germaniæ populis etiam in vastum septentrionem se porrigentibus usitatissimum, *Alciat. lib. 2. parerg. c. ult. & consil. 132. Bodin. de Rep. lib. 5. c. 1. Gilman. tom. 2. supplic. Camer. p. 1, vol. 15. n. 9. Thom. Smith. de Rep. Anglor. lib. 2. c.*

 6. &

6. & 8. *Saxo Gramm. lib. 14. hist. Danicæ.* ex Historia quædam præmittamus, ut tantò rectiùs de eo fieri judicium possit. Primò quidem certum est, in Codice Legum Antiquarum Lindenbrogiano plurimas exstare Leges, quibus hic probandi purgandique modus confirmatur. Sufficiat hic unam proposuisse ex *c. 44. legg. Alemann. Si quis liber libero crimen aliquod mortale imposuerit, & ad Regem vel ducem eum accusaverit, & inde probata res non est, nisi quod ipse dicit: liceat illi alii, cui crimen imposuit, cum tracta spatha se idoneare contra illum alium.* Idem legere passim sancitum licet in legibus Salicis, Bajoariis, Francicis, Ripuariis, Frisiis & Langobardicis. Videatur Friderici Barbarossæ cognominati constitutio de *pace tenenda 2. Feud. tit. 27.* ubi hujus moris vestigia à Longobardis in Italiam oblata videre licet. Vix verò rectiùs quisquam hoc Duellum narrabit Christophoro Lehmanno, quo nemo rerum Germanicarum facilè fuit peritior. Ita igitur ille *lib. 2. Chron. Spir. c. 30.* Wer seine Unschuld mit Zeugen nicht erweisen können/oder wollen/der hat noch diesen Weg vor sich gehabt / daß er gegen dem Kläger durch einen öffentlichen Kampff seine Unschuld außfündig machen können. Deinde allegat sequentia ex Stumpfii Historiæ Helveticæ *lib. 3. c. 92.* Es haben die alten Francken auch nach Bekehrung zum Christlichen Glauben die Heydnische unmenschliche Art in Ubung gehabt/daß sie ümb geringer Ursach willen/und fast in jeder Sache sich zum Kampff ümb Leib und Leben erbotten / und hiemit die Unschuld und Gerechtigkeit an Tag bringen wollen / gleich als hätte der Stärcker recht / und der Schwächer unrecht. Post hæc ita pergit: In Alemannien hat es auch den Proceß gehabt/ wenn Partheyen ümb Acker und andern Feldbau streitig worden/ und über eins oder des andern Befügnuß und Recht / am Beweiß Mängel fürgefallen / ist der Grave und Gericht des Orts sambt den Partheyen an den streitigen Ort gangen / und nach dem sie den Augenschein wol eingenommen / hat ein jeder Theil von dem Ort/da er berechtigt zu seyn vermeynt/ ein Hand voll

voll Grund außgegraben und dem Graven zugestelt / derselbe hats in ein Tuch verwahrt und versiegelt/und einem andern biß zu nechstem Gerichts-Tag zu behalten geben. Wann man denn das Gericht besessen / haben die Partheyen sich eingestelt/ und angelobt/daß ein jeder seine Gerechtigkeit an dem streitigen Ort mit dem Schwerd gegen seinen Gegentheil wolle außfechten. Wan sie nun sich dazu / wie bräuchlich/ mit einem Schild und Schwerd außgerüst / hat man den verwahrten Grund auffm Platze in die mitte gelegt/welchen die Kämpffer jeden mit seinem Schwerd zuforderst berühret / und daneben GOtt angeruffen/ daß er dem/ der die Gerechtigkeit für sich hätte / den Sieg wolle geben. Welcher den Kampff erhalten/ dem hat man das Gut zugesprochen/der ander Theil und sein Beystand haben den Unfug mit Gelde gebüsset und abgetragen.

XXX. Atque hujus generis duellis nihil priscis Germanis fuit frequentius, ut non dubitet Stumphius d.l. sequentibus uti verbis: Diesen Brauch/ also versprochene Kämpff zu thun / haben die Francken in solcher Ubung gehabt / daß sie bey nahe über eine jede Sache sich zum Kampff erbotten. Creditumque vulgò fuit, vel omnino non, vel certè neque meliùs neque liquidiùs de veritate aut causæ justitia constare, quam per Duellum hujusmodi posse: cujus cum multa in veteribus monumentis exempla exstent, unum ex Froffardi *lib.3.hist.* hic commemorabo. *Evenit*, inquit, *in Galliis, ut quidam genere nobilis è familia Comitis Alengonii per vim stupraret alterius cujusdam nobilis viri, peregre profecti, uxorem, quæ, simul atque maritus revertisset, lacrymis oppleta, commemorare vim sibi factam: ille crimen deferre ad Alengonium: alter negare factum pertinaciter. In quem cum esset aliquantò propensior etiam is, apud quem fuit instituta accusatio; qui injuriam passus erat, ad senatum Parisiensem appellabat. Per annum & eo plus agitata causa, cum & uxor intentare crimen, & ille constanter negare; statutum est: ut Monomachiâ litem finirent. Certo die, quem aut ipsi delegerant, aut arbitri præscripserant, congressi sunt,*

equites

equites primùm, deinde pedites. Non hic cæca fortuna (quæ solet alioqui in ejusmodi rebus dominari) sed æquitas potius & virtus exercere suas vires. Nam qui suæ conjugis pudicitiam vita sua cariorem habuit, & in ea propugnanda capitis periculum non reformidavit, necato adversario, palàm faciebat omnibus, vindicem esse Deum, qui scelerum impunitatem non ferat. Interemptum illum, carnifex pertractum ad patibulum postea suspendit: quem si vincere contigisset, jam ex decreto Senatus illa quidem propterea, quod falsò credita fuisset accusasse, flammis objecta: maritus autem eo, quo adversarius, ignominiæ genere post mortem etiam adfectus fuisset. Victorem eximiis laudibus efferre omnis nobilium turba & prodiisse in eo virtutem. Quin & Galliæ Rex, honestissima quâdam animi inclinatione, minimè permittens, egregiè factis honorem suum abesse, præmiaq́; & præsenti illum munere non contemnendo, & certis deinde proventibus, quoad viveret, locupletavit auxitq́;. Judicat scilicet de hoc facto pro seculi more Frossardus.

XXXI. Non solum autem moris fuit, ut actor & reus hujusmodi duello colliderentur, sed sæpe etiam testes commissi fuerunt, uti idem testatur Lehmannus d. l. Verba ejus sunt: In der Verhör / und wenn die Zeugen ihr Kundschafft gesagt/ haben sie ihr Schwerd beym Knopff in Händen gehalten / und damit zu verstehen geben/daß sie mit dem Schwerd die Warheit die sie außgesagt/wol zu verfechten / innmassen dann geschehen/ wenn die Zeugen die der Kläger und Beklagte geführt / nicht zusammen gestimbt / und kein Theil dem andern recht geben wollen/das alsdann ein jeder Theil einen außgeschossen/ die auf freyen Feld mit Prügeln über der Warheit gekämpfft / und haben die Kämpffer kein ander Rüstung dann ein Schild gehabt/ welcher unter den beyden überwunden worden/ den hat man / wie auch allen seinen Beystand / für meineydig und falsche Zeugen gehalten/und ihme hierumb die rechte Hand abgehauen / die übrige seiner Seiten haben ihre Hände mit Geld müssen lösen/davon zwey Theil dem Gegentheil/ und der dritte zum Frevel dem fisco heimgefallen.

XXXII.

XXXII. Et quod mirere, non solum dubiæ quæstiones Facti, sed & Juris duellis istis decisæ fuerunt. Ejus rei insigne suggerit exemplum idem Lehmannus *lib. 5. Ch. Spir. c. 4.* Umb diese Zeit (Ottone I. imperante) ist im Reich in Erbschafft-Sachen hin und wieder Streitigkeit in solchem Fall entstanden. Wenn ein Vater Erben gehabt / die sich verheyraht / und in der Ehe Kinder erzeugt / deren Vater bey Leben des Alt-Vaters todes verfahren / ob die Enckel den Alt-Vater beneben ihren Vettern oder Vaters Brüdern sollen erben. Der mehrentheil hats dafür gehalten / daß die Enckel an ihres Altvatern Nahrung kein Theil haben / sondern die Söhne allein / so noch verhanden / der Erbschafft fähig seyn. Dieser Irrung und Zweytracht / daher viel Klag und Blutvergiessen erfolget / mit rechtmäßigen Entschiedt abzuhelffen / hat Käyser Otto ein allgemeine Reichsversamlung ins Dorff Strela lassen verkündigen / (isto enim ævo etiam sub dio, vel tentoriis, comitia celebrabantur) und daselbst des Reichs Ausschuß und Schieds-Männern über angeregte Frage sich zu berathschlagen / und was sie billich befunden / in gemeiner Versamblung zu eröffnen befohlen. Nach gehabtem reiffen Rath haben die Schieds-Männer dem Käyser und Ständen ihren Entschiedt und Außschlag fürgetragen / und dahin gestellt / daß die Kindes-Kinder ihren Eltern gleich / und an derselben Statt eines Stammes und Nahmens mit ihren Vettern seyn / und derhalben der Erbschafft ihres Altvatern / nach dem Stamm von Rechtswegen fehig. Mit diesem Außspruch hat Käyser Otto nicht gesättiget seyn wollen / sondern damit niemand zu zweifflen / ob berührter Entschied das gründliche Recht sey / etliche tapffere Ritter erwehlet / die durch öffentlichen Kampff sollen bestreiten / ob von den Schieds-Männern recht oder unrecht in angeregter Frag gesprochen. Als die Fürsten und Ständ des Käysers Fürschlag bewilliget / und die gewehlte Ritter zu beyden Theilen gegen einander zum Streit und Kampff kommen / hat der Theil obgesieget / welcher der schiedlichen Richter

Auß-

Außspruch verfochten. Darauff der Käyser sambt Fürsten und Ständen derselben / als ein Gesatz bestätigt / und im gantzen Reich zu halten befohlen. Eandem historiam paulò aliter recitat Stumphius *d.l.* Atque hæc Duella veteribus venerunt nomine Kampff / & Kampff-Recht: de quibus Wehnerus *tit. 4. part. 5. veter. ordinat. Rotwilensis.* Et Campio vel illa decertatio, vel ipse decertans dici solebat: unde Cimbrorum nomen non absurdè deducit Reinerus Reineccius *lib. 3. syntagm. hist. Gryphian. de Weichbild. c. 42. n. 10. seq.*

XXXIII. Etsi verò hæc Duella pervulgati usus olim fuerint, & quoque Goldastus *Tom. 1. Const. Imp.* testis sit, daß das Kampffrecht noch Anno 1450. im Hofgericht zu Rohtweil gerichtlich erkandt sey; est tamen reverà impium institutum, & cumprimis à veterum superstitione ortum. Nam in ambiguis causis, maximè criminibus, inopiam probationum supplere se posse putabant judicio vel divino, vel humano. Divino, per aquam frigidam aut calidam, nec non per ferrum candens. Humano, per Duellum; ut tamen etiam hoc facinus humanum occulto Dei judicio dirigi crederent. Cæterum Purgationem per aquam frigidam videtur Diabolus commentus esse ad imitationem poculi Zelotypiæ, de quo lex exstat, *Num. 5. v. 11. seqq.* ad quem textum Grotius notatu digna alia consignavit. Sed cùm hæc Dei sanctio planè fuerit miraculosa, &, ut viri docti putant, ipsa quoq; propter σκληροκαρδίαν Judæis lata, *Zepper. de LL. Mosaic. l. 4. c. 18.* ad alias ancipites causas sanè illa absq; speciali Dei mandato abuti nefas fuerit. *c. Mennam. 7. c. consuluisti. 20. caus. 2. qu. 5.* Ut adeò similis prava consvetudo, utcunque inveterata, meritò sit penitus abolenda (præprimis ubi tam liquidò de Christiana disciplina constat) qua magia suspecti decussatim constringuntur & in aquam projiciuntur, hoc eventu, ut si mergantur, innocentes; sin innatent aquis, criminis convicti rei judicentur. Tantùm enim abest, ut Judices hujusmodi probandi morem decernere possint, ut nec vel accusa-

torum

torum importunitate nec suspectorum reorũ spontanea sollicitatione hanc ad rem adduci vel commoveri debeant. *Quod enim non ratione introductum, sed errore primùm, deindè consuetudine obtentum est, in aliis similibus non obtinet. l. 39. ff. de legib.* Meritò itaque passim ille mos ceu detestabilis exolevit, & ubique antiquari debebat: ceu post alios eruditè demonstravit *Vir Consultiss. Dn. D. Mauritius, Collega & Amicus noster honoratissimus*, cùm nostrum Collegium hac de re fuisset consultum. De aliis strigum probationibus per crucem, nec non per pondera & lancem *vid. Hotom. c. 44. disput. Feud.* solebant enim sagæ olim etiam lanci appendi, quam si ultra certum pondus, fortè 14. vel 15 librarum non deprimerent, veneficii rei habebantur.

XXXIV. Par penè ratio & origo fuisse videtur probationis per aquam ferventem, vel ferrum candens: qua reus in aquã ferventem manum immittebat, aut ferrum ignitum manu illæsa ex uno loco in alium ferebat, in probationem innocentiæ suæ. Cujus memorabile exemplum de Othonis III. Imp. conjuge verbis Caroli Sigonii recitabo *ex lib. 7. de Regn. Ital. p. m. 183. Maria Augusta Comitem Mutinensem in amorem sui pellicere conata, postquam libidini suæ reluctari vidit, ira furens se ab illo de stupro tentatam apud Othonem insimulavit. Ejus rei admonitus Comes totam, ut erat, conjugi suæ, mulieri prudentissimæ, patefecit; se citiùs millies moriturum, quàm tantum Imperatoris dedecus palàm facturum: proinde ipsam precibus omnibus obtestari, ut forti atque imperterrito animo apud eum mortui innocentiam sui purgaret. Neque ita multò pòst Comes irati & creduli Imperatoris judicio condemnatus pœnas capite dedit. Conventu inde populi ad Roncalias instituto, quo die jus viduis dicebatur, mulier processit, atque ex lege Imperatorem ipsum ad supplicium, quod maritum suum injustè necasset, postulavit. Qua voce audita mirabundus Otho, At tu, quonam pacto, inquit, viri tui, quam jactas innocentiam comprobabis? Cui illa, Candenti lamina, inquit. Atque mox inspectantibus omnibus ferrum ignitum jussu Othonis allatum sine ulla offensione prehendit. Ea re Otho confusus,*

usus, se quidem pœna dignum esse dicere, verum ad eam subeundam spatium postulare. Tum mulier tribus vadimoniis dilatis, Atqui, inquit, ego supplicio reginæ contenta sum, cujus nefaria calumnia maritus est meus oppressus. Otho muliere collaudata reginam igne cremari jussit, mulierem verò propter dilata sibi vadimonia quatuor in Etruria castris donavit. Hujus judicii Gothifredus (Viterbiensis puto) *est autor.* Fides hujus narrationis sit penes autorem. At jus talium probationum est nullum. Etsi enim etiam in Daniele exemplum commemoretur trium virorum, qui in ardentem fornacem conjecti illæsi manserunt; sunt tamen hæc miracula, quæ divina providentia dispensantur, adeoq; humano arbitrio, & audaci arrogantia, ad consequentias trahenda non sunt, neque Deo absque ejus mandato obtrudi debent media, quibus is ad probandam innocentiam nostram occultam judicii sui vim communicet. *Gronew. de LL. abrog. ad lib. 2. Feud. tit. 27. c. Mennam. 7. c. consuluisti. 20. caus. 2. qu. 5. c. ult. X de purg. vulg. c. sententiam. 9. X. ne cler. vel monach. Fulv. Pocian. de probat. l. 2. c. 2.*

XXXV. Neque justior his modus est probandi innocentiam per Duellum, quin potiùs omni bonæ rationi & justitiæ contrarium ejus fuisse usum non solùm affatim videre est ex allegatis ex Jure Can. *sensibus, Phil. Camer. Medit. Histor. cent. 2. c. 18. & 19. Dambond. prax. crim. c. 42. seq. Greg. Tholos. synt. Jur. l. 48. c. 15. & 16. Bodin. de Rep. lib. 4. c. ult. Arnis. de Repub. l. 2. c. 5. Ant. Matth. de Crim. l. 48. tit. 15. c. 6. Rivet. ad decal. qu. 38. Ames. de Casib. conscient. l. 5. c. 32.* totq; aliis nostratium Theologorum scriptis, sed idem quoq; sequentibus argumentis solidè evincam. Quicquid est species Belli, id ab ordine & natura Judicii abhorret: Atqui tale Duellum, de quo diximus, est species belli, E. tale Duellum ab ordine & natura Judicii abhorret. Propositio, nisi me omnia fallunt, est liquidissimæ veritatis; Bellum enim & Judicium sibi mutuò contrariantur: & alterum ubi locum habet, ibi alterum cessat. Ut non satis mirari queam illorum scriptorum, qui de Duellis scripserunt

runt (sunt verò propemodum innumeri) rationem, qua Duella more Processus judiciarii ferè informant; & pessimo facinori hinc colores, & nescio quæ pigmenta atq; incrustationes quærunt. *Duellum*, inquit, *Bonav. Ganer disp. de Duello th. 43. ad instar judicii contentiosi redactum est*; cùm antè jam agnovisset, quæ de Duellis vulgò differantur, magis Politicè, quàm Christianè dici. Imò neque politicè neque Christianè (liceat barbarè de re barbara cum barbaris loqui) ullo modo defendi possint. Assumptionem quod attinet, nemo, credo, inficiabitur, tale Duellum fuisse speciem Belli. Aut si bellum non fuit, actus Judicialis fortean fuerit: id quod est absurdum, etiamsi à Judice aliquando sit litigantibus decretum aut imperatum, ceu mox demonstrabitur. Quippe in ambiguis causis veritas armis explorari non debet, sed legibus judicandum est, & deficientibus probationibus, reus aut absolvendus est. *l. 4. C. de edend.* aut saltem illi deferendum est purgationis juramentum, *Gronew. d. l.* aut judicale, si actor nihil probaverit, quam communiorem opinionem esse ait *Brunnem. ad d. l. 4.* aut si actor semiplenè probaverit, in supplementum juret, *l. 3. C. de reb. cred. l. 31. ff. de jurejur.* Quod verò *Gronew. d. l.* tradit, Juramenti purgatorii nullum esse usum in criminibus, in Belgio fortè moris, non item apud nos est. *Carpz. prax. crim. p. 2. qu. 95. n. 74. 75. & p. 3. qu. 116. n. 60. seq. Brunnem. de Proc. Inquis. c. 9. n. 6.* Et adhibebantur olim septem compurgatores, qui de innocentia rei credulitatis juramentum præstabant. *c. quotiens. 5. X. de purgat. canon.* Quod tamen ipsum adhuc in crimine fractæ pacis eluendo requiritur *Gail. lib. 2. de Pac. pub. c. 7. n. 12.* Atque hinc est illa distinctio Purgationis Canonicæ, quæ fit per juramentum, & Vulgaris, cujus exempla suprà proposui, & quò referenda sunt hæc, de quibus jam loquimur Duella. *t. 1. X. de purg. canon. & vulg.*

XXXVI. Talia ergo Duella à Judicibus non potuisse jure decerni aut saltem permitti, ostendo porrò conclusione præcedentis argumenti usus, quæ jam principii loco erit. Quidquid

ab ordine & natura Judicii abhorret, idquè evertit, illud à Judice non potest permitti, multò minus imperari: Atqui Duellum, de quo jam disseruimus, ab ordine & natura Judicii abhorret, E. tale Duellum à Judice non potest permitti, multò minus imperari. Majorem nemo in dubium vocabit, cui notum est, quodnam sit officium Judicis. Minorem suprà jam declaravi: quibus tamen mantissam aliquam adjiciam. Quicunque actus justitiam causæ per se detegendi minimè idoneus est, sed æquè innocentem damnare, quàm nocentem absolvere potis est, ille ab ordine & natura Judicii abhorret: Atqui Duellum, de quo quæstio est, est talis actus, E. illud Duellum ab ordine & natura Judicii abhorret. Hinc cum duo, quorum unus alterum furti accusabat, probationis causa inter se pugnarent, justior cecidit & furtiva res postea inventa fuit apud alium: ut refertur *in c. significantib. 2. X. de purgat. vulg.* Imò ipsi Veteres nonnulli hoc probè viderunt. Cùm enim pessimum illum morem secum in Italiam pertraxissent Langobardi, ibiq; illum frequentassent, Rex illorum Rotharis ingenuè fassus hunc in modum legitur *lib. 1. LL. Langobard. tit. 9. c. 23. Cod. Lindenbrog. Quia incerti sumus de judicio Dei, & multos audivimus per pugnam sine justa causa suam causam perdere. Sed propter antiquam consuetudinem gentis nostræ legem impiam vetare non possumus.* Fridericus quoque II. Imp. *Constit. Sicul. lib. 2. tit. 31.* ait, *Ridendos potiùs quàm corrigendos, qui naturalem candentis ferri calorem tepescere, imò quod stultius, frigescere, nulla justa causa superveniente, confidant:* Et, cum etiam Duellum, de quo agimus, damnasset, ejus rei hanc adfert causam *tit. seq. 32. Quod non tàm vera probatio, quàm divinatio quædam dici possit, quæ naturæ non consonans à jure communi deviet, æquitatis rationibus non consentiat. Vix enim aut nunquam duos pugiles inveniri sic æquales, ut vel in totum non sit alter altero fortior, vel in aliqua parte sui majore vigore & potiori virtute, vel saltem ingeniis alter alterum non excedat.*

XXXVII. Sed & aliæ sunt rationes, quibus ab ejusmodi Duellis

Duellis cùm Judices tùm dimicantes debuissent deterreri. Ex multis has duas modò adferam. Quicunq; actus directò adversatur Juri divino & Naturæ, illum nec ultro quisquam suscipere, nec Judices aut Magistratus licitè in illum possunt consentire: Atqui Duellum, de quo hactenus actum est, talis est actus, E. hoc duellum nec ultro suscipere quisquam, nec in illud Judices aut Magistratus licitè consentire possunt. Quod attinet Minorem, nota sunt illa præcepta; NON OCCIDES: Quicunq; sangvinem humanum effuderit, ejus sangvis vicissim effundetur: Nemo injuria est lædendus. Quandocunq; enim Judicii autoritas vim suam exercere potest & debet, ad bella & cædes humanas nullo modo viam Leges hæ aperiunt, sed præcludunt. Altera ratio hæc est: Quocunq; actu Deus tentatur, is sua natura ac simpliciter est illicitus: Duellum hoc, de quo impræsentiarum disputamus, est talis actus. E. Duellum hoc sua natura ac simpliciter est illicitum. Minorem confirmat, c. *monomachiam. 22. Caus. 2. qu. 3.* & c. *dilecti X. de purgat. vulgari. Add. l. un. C. de gladiatorib. atq; ad illam Brunnemannum. Perez. ad d. l. n. 5.* Quàm inanis & vana hæc sit veritatis explorandæ ratio, vel unico liceat declarare memorabili exemplo, quod Alphonsi Castiliæ Regis imperio contigisse refert Scriptor quidam Gallus in libro, qui inscribitur, *Les diverses leçons* &c. *Quidam Rupas de Vidima, nobilitate & rebus bello gestis clarus alium nobilem Rodigem de Avila apud Regem proditionis falsò insimulaverat, quod usurparet insignia Lusitaniæ, cum esset vasallus Castiliæ Regis, idq; se armorum concursu confirmaturum jactaverat. Aberat eo tempore Rodiges de Avila, qui cùm calumniam hanc rescivisset, Regi pari fide rescripsit, nihil opus esse purgatione, quod Rupas in ipsum conspirâsset Regem, & de eo è medio tollendo consilia iniisset: idq; duello se probaturum adfirmavit. Rex animi pendens copiam tandem iis fecit Duelli, quò de tantis criminibus liqvida testaretur veritas. Concurrunt illi magno furore & impetu, totoqve decertant die æquis viribus, fortuna dubia, donec nox conflictum diremit. Reditu est altero die ad arma & certamen,*

tamen, paribusque animis & exitu gestum est, in neutram inclinante partem fortuna. Congressi etiam tertio die, eo animo & conatu, ut tandem alterutro succumbente explicaretur veritas. Cùm itaque diu & pertinacissimè contendissent, cùm alii spectatores tùm Rex in admirationem & misericordiam rapti sunt, virosquè tam acres se mutuò conficere debere iniquum putaverunt. Rex itaque autoritate sua interposita finem duello imposuit, & utrumque ad se arcessitũ criminis insimulati absolvit. En Duelli utrinque à calumniâ conflati eventũ!

XXXVIII. Qvia igitur hujusmodi Duella legitima Judiciorum subsidia veritatisquè explorandæ aut confirmandæ remedia non sunt, sed omni benè constituto juri prorsus repugnant, & Judiciorum ordinem evertunt & pessumdant: ideò malè dicuntur Judicialia; cum non spectandum sit, quid à quibusdam Judicibus permissum, aut qvid in malè constitutis qvibusdam judiciis factum & decretum sit, qvàm qvid jure fieri ac decerni debuerit. Pro more igitur ævi hoc est, malè hactenus judicat Witichindus, Othonis I decretum, de qvò suprà egimus, his laudans verbis: *Rex meliori usus consilio, voluit viros nobiles & senes populi honestè tractari, & magis rem inter gladiatores discerni jussit. Vicit igitur pars, qvi filios filiorum computabant inter filios, & firmatum est, ut æqualiter cum patruis hereditatem dividerent pacto sempiterno.* Cùm igitur constet, qvod non solùm veteres Germani, sed & Galli, Hispani, Angli aliiq; populi crebrò his Duellis fuerint usi, superstitiosa opininione persuasi, non sine numine & arbitrio divino hac ratione vel innocentiam, vel veritatem ac justitiam causæ explorari posse; ideo hoc Duellorum genus superstitiosum appellabimus. Atq; ideo hanc Purgationem Vulgarem Jure Canonico dici, & Canonicæ, qvæ fit per juramentum, contrà distingui nonnulli putant, non tantùm, qvod vulgati fuerit usus Purgatio per duellum, sed qvod vulgarium & superstitiosorum hominum hoc fuerit inventum, adeoq; nullam probationis vim habeant vel à ratione vel à divina autoritate aut voluntate nobis patefacta, sed

à super-

à superstitiosi vulgi præcipiti judicio. *Gronew. l. supr. cit.*

XXXIX. Qvia verò vitia eo gradu, qvo oriuntur, non solent subsistere, sed ali ac crescere tempore ac consuetudine; ita in Germania qvidem tandem ii invaluerunt mores, ut superioribus seculis Judiciorum autoritas propè omnis conciderit. Cum enim Regia autoritas variis artibus esset pessumdata, Duces Comitesq; provincias hereditario jam jure administrarent, arces & opida munirent, viribus suis militeq; subnixi, jure cum aliis æquo uti noluerunt. Et licet controversiæ Principum & Nobilium in Judicium essent deductæ, judicatum tamen vix qvisqvam solvebat, nisi vi armata compulsus: vel etiam planè judiciis repudiatis bello & armis lites suas dirimebant. Superstitio igitur Duellorum in judiciis olim usitatorum tandem peperit barbariem, videlicet ut qvisqve sibi jus diceret vindiciasqve præstaret armis & Bello, qvod Germanica appellatione insigniri solet Faust oder Kolbenrecht. Audiri de hoc differens meretur Casper à Lerch in *Discurs. de Ordine Equestri German.* Bey verschiedenen civilibus motionibus, Empfindligkeiten/und in mangel schleunigen handhabigen Rechtens / hat sich im Reich begeben / daß vor alters Eqvestris Ordo Germanicus vielfältig ins gemein/und insonderheit inner- und eusserlich sich juris belli und Faustrechts wieder die so ihne betrangt/allein/uñ durch helffers Hülff(als will es pro juris sui conservatione vornemblich bey den alten Teutschen herkommen/und Stegreiffs-Nahrung / sambt dem alten Kampffrecht fast nicht ungleich war) gebrauchet. Welches dann auch ander Ständ unter sich/ und gegen dem andern geübt/und dieser von jenem gleichsam erlernet und ergriffen hat. Bey welcher Zeiten constitution, aus vielen Geschichten und Schrifften verspüret wird / ob wol die mächtige und höhere/nicht eben mit Kriegsrüstung und Faustrecht publicè ihr beginnen und gesuch / sondern mit anhengender menge Volcks/oder andern zwangsvortheilen/ offtmals durchgedrungen/ und hiedurch dem Ringern sein Recht und Haab

F defa-

de facto abgenöthiget haben: Dahero doch zu gegen rettung auff Faustrechts Mittel der Schwächere getrieben / und also mancherley und viele Empörungen erweckt worden / welchem man lange Zeit vergeblich durch viel Land-Frieden / Reichs-Hoff- und Cammer-Gerichts erectationes zu steuren unterstanden hat. Ebenmäßig so offt eine Partey gegen die andere / sich vor Chur-Fürsten / Graven und Ritterschafft Außtrag rechtens erboten hat / wann das Recht nicht gedeyen oder erörtert werden können / so dann auch die execution dem ergangenen Spruch gemäß nicht erfolget ist / noch geschehen können / hat man sich des Faust-Rechts Außtrag zu behelffen nichts hindern lassen. Derowegen der Reichs-Adel pro generositate animi und aus Schmertzen seines sichtbarlichen Verlusts / Schaden oder Fortheils / seine alte Kriegerische Conversations jura des obgesagten Faust-Rechts (welches jure bellico primævo, Teutonicisque militiæ moribus assiduis, in depulsionem aut vindicationem alienæ violentiæ, aut personalis realisque injuriæ im schwang war) schwerlich und viel lange Jahr nicht deseriren / weniger zu unendbaren Proces mehr Geld und Mühe / als Er oder Seinige Nutzen erleben möchten / sich gedulden / weder untergeben können. Wie dann daraus entsprungen / und in vielen judicial protocollis befindlich / daß durch höherer Stände / gegen manchem vom Adel / rechtlicher / auch pœnal- und Achts-mittel fortführ- und verfolgung halber / nach und nach der unterdruckt- oder verarmte Adel / entzwischen an Person / Schlössern / Hauß und Gütern / theils geringert / theils vertilget worden ist / &c.

XL. Quanta rerum omnium perturbatio hinc non potuerit non sequi, perpetuisq; motibus concuti Imperium oportuerit, nemo non videt. Cæterum Duella illa probationi aut purgationi quæ olim inserviebant, in usu apud nos esse per Dei gratiam desierunt. *Vid. Dd. supra th. 35. laudatos.* Illa quoque χειροδίκη saluberrimis constitutionibus fuit sufflaminata & coërcita. Benè cumprimis de Germania meritus est Maximilianus

lianus I. qui in humanis istis moribus primò quidem Regimentum, deinde Cameræ Spirensis Judicium, deniq; & ipse & successores ejus gloriosissimi Pacis publicæ leges ac sanctiones pragmaticas opposuerunt. Hinc in Recessu Imperii Spirensi de Anno 1529. rectè dicitur, daß das Keyserliche Regiment und Cammer Gericht darümb fürgenommen / Fried und Recht im Heiligen Reich zu erhalten. §. Weiters als hie bevor.

XLI. Ista rerum perturbatio, robur cumprimis nacta tempore interregnorum, occasionem etiam videtur dedisse Austregis, quæ dicuntur. Cum enim nonnullis Principibus violentia ævi illius displicere cœpisset, aut mutuo metu deterrerentur, nonnunquam ancipitem belli exitum vererentur, aut nervis belli gerendi destituerentur, cœperunt sibi arbitraria Judicia constituere, Regum autoritate cùm aliis rebus tùm Pontificum importunissima ambitione & fastu proculcata, adeoque eorum sententia minimè exspectata: quæ hodièq; Außträge/vel gewillkührte Außträge appellantur. Quinimo cùm rara essent eo tempore Comitia, nulla Judicia publica, dignitas Cæsarea vel nulla, vel inter competitores ambigua, etiam Civitates multæ in similia judicia & pactiones consenserunt. Etsi enim meliori modo Austregas constituerit Maximilianus Imp. non tamen huic autori illæ sunt tribuendæ; ceu à nonnullis perperam fit. Nam in Constitutione Camerali d. Anno 1495. ita legitur: Welche sonderliche gewillkührte Rechtliche Außträge gegen einander haben/ die sollen sich laut derselben gegen einander gebrauchen.

XLII. Imprimis verò, uti dictum est, Regimenti & Cameræ Spirensis constitutione illa morum atrocitas & χειροδίκη fuit repressa. Cæterum cum inveteratum malum, in tanta Reip. impotentia & discordia, ex voto & quidem uno momento non potuerit exstirpari, multiq; Principum vires suas semper altero oculo respicerent, per sanctiones illas de Pace publica, toties repetitas, bellicis motionibus obviàm itum est. Cumq; antehac

Reges ferè militaris Ordinis hominibus & illiteratis essent stipati, à Maximiliano autem ejusque successoribus Juris Romani & Pontificii Doctores consiliis & judiciis admoti fuissent, ferrei seculi asperitas horum humanitate & æquitate non parùm mitigata esse videtur. Utinam quæ tàm salutari prudentiq; consilio constituta sunt, morigero animo faciliq; ab omnibus obsequio excipiantur & præstentur, nec partim vi aperta, partim cuniculis ductis his Imperii fulcris ruina quæratur. Atque hæc de Duellis superstitiosis.

XLIII. Superest tertium Duellorum genus, omnium & olim & hodiè usitatissimum, iniqvissimum ac perniciosissimũ, qvo spreta Judiciorum & magistratus autoritate multi suæ iræ, ambitioni, libidini & adfectibus frena laxant, & plerumq; pro honore adserendo, aliave injuria vel contumelia qualicunq; depellenda vel eradenda privato ausu ac temeritate furiosè decertant. Doctores, qui de hoc argumento scripserunt, *Extrajudiciale* appellant, distinctum scilicet hoc à *Judiciali* qvod vocaret, à nobis *superstitioso* appellato. Ego verò illud *Cyclopicum* nuncupo. Cujus notationis rationem, & ipsius argumenti naturam ac qualitatem expositurus solenniter protestor, me ad nullius hominis, vitæ generis vel ordinis injuriam aut despicientiam quidquam dicturum, sed veritati ac Justitiæ unicè litaturum. Sicuti enim Mathematici numeros & figuras suas à corporibus abstrahunt; ita me ab omni singulari facto animum avocasse, & non nisi *ἐν θέσει*, ut loqvi solemus, hoc argumentum versasse, juraq; ei accommodasse profiteor, paratus etiam rectiora monitus mea obelisco configere.

XLIV. Cyclopicam vitam in proverbium abiisse, vulgò cognitum est; ut tamen perqvam diverso sensu etiam à doctissimis usurpatur. Erasmus enim *in suis Chiliad. p. m. 711.* Cyclopicam vitam interpretatur, vitam vehementer efferam ac barbaram, quæ neqve legibus neqve disciplina civili constet, neque religione deorum gubernatur. Atq; hanc sententiam confir-

mat

mat exemplo Polyphemi, qvem sic loqventem inducit Homerus *odyss. 9. v. 273. seqq.*

Stultus es, ô hospes, quod longè advenisti,
Qui me deos jubes sive timere, atque observare.
Non enim Cyclopes Jovem à capra nutritum curant,
Neque deos beatos, quoniam multò præstantiores sumus.
Neque ego Jovis inimicitias evitans parcam,
Neque tibi, neque sociis, si me animus jubeat.

Homerum imitatus Euripides Cyclopem hoc pacto loquentem facit.

Atqui, hospes ego fulmen Jovis non horreo,
Neque me Jovem præstantiorem habeo deum.

Hadrianus verò Junius in suo Chiliadum Erasmi auctario contendit, Cyclopicam vitam pro beata & nullius rei indiga apud omnes autores usurpari: qvem vide in *Chil. Eras. p. m. 105.* Etsi verò autor sit Homerus, singulari terræ felicitate atq; ubertate Cyclopas usos fuisse, plura tamen alia etiam commemorat *Odyss. 9. v. 106. seqq.*

Cyclopum ad terram superborum ex legum
Venimus, qvi sanè diis freti immortalibus,
Neque plantant manibus plantam, neqve arant.
Sed hæc inseminata & innarrata omnia proveniunt.
Triticum, & hordeum, atq; vites, qvæ qvidem ferunt
Vinum, ex magnis vocis, & ipsis bonis imber incrementum dat;
Illis verò neq; conciones Consiliariæ sunt, neqve jura;
Sed ipsi celsorum montium inhabitant cacumina,
In spe iunciis cavis, jus autem dat unusqvisqve
Liberis atqve uxoribus: neqve se invicem curant.

Mittamus, qvæ de fertilitate soli Cyclopum feruntur, & qvibus moribus fuerint, videamus. De his ita judicat scholiastes Græcus, Dydimus creditus, Justos fuisse Cyclopus propter Polyphemum: & qvod Poëta illos superbos dixerit, ad magnam qvod ἀκεμίστους, eò refert, ac si propter vitæ innocentiam

 & sim-

& ſimplicitatem non opus ipſis fuerint leges publicæ; neqve enim illos communione civili conſociatos vivere, adeoq; nec ſenatu,nec judicio aut jure communi uti; ſed qvemqve patrē-familias ſuæ præeſſe familiæ,eumq; uxoriatus liberis jus dicere nulla habita cura communionis civilis. Et verò in eandem ſententiam de illis loqvi videtur Ariſtoteles 10. *Nicom. ult.*§38. ubi ait publicæ educationis paſſim nullam haberi curam, ſed mare Cyclopū qvemqve ſua tantum familiæ curam gerere. Atqve ea propter idē Philoſophꝰ, *Polit. 1.* ait, vixiſſe Cyclopas σποράδας familiis & domibus ſecretos, nulla civitate aut communi civili jure conjunctos. Cum verò ſuprà ex Homero intellexerimus, Polyphemum etiam reliquos Cyclopas impietatis inſimulare, qvod Jovem αἰγίοχον non revereantur; Didymus, ut ſibi conſentanea loqveretur, ait, Polyphemum per calumniam reliquis Cyclopibus mpietatem improperaſſe: Ἀσεβὴς inqvit ὢν ὁ πολύφημος διαβάλλει καὶ τοὺς λοιποὺς. Putatq; ſuā ſententiā confirmari ipſius Poëtæ autoritate, qvis *v. 411. d. lib.* illam animi aſperitatem in Polyphemo dicit fuiſſe morbum à Jove immiſſum & indeclinabilem. Eſto ergò ita, uti vult ſcholiaſtes, qvod Polyphemùs tantùm omnem bonam menſem ejeraverit, numinis divini omnisq; juris contemptor: reliqvi verò Cyclopes aliqvam juris & diſciplinæ in familiis ſuis rationem habuerint; non abſurdè tamen poſtremum Duellorum genus Cyclopicum à me dictum exiſtimo. Nonnulli enim hujus generis duellatores benè etiam familiæ, liberos & conjugibus præeſſe videntur, ut tamen communi judice uti aut civilis vel ſuperioris judicii autoritatem atqve opem implorare, ejusq; arbitrio ac ſententiæ litigia & injurias, qvas cura aliis exercent ſubmittere nolint, ſed perinde ac ſi adhuc extra civiles ſocietates & legitimum Judiciorum ordinem viverent, ſuas injurias manu ferroq; decernere malint. Sunt qvoqve inter hujus generis Duellatores Polyphemi qvidam divini

vini humaniq; juris contemptores, imò Deo & hominibus insultantes, qvi jura negant sibi nata, nihilq; sibi non arrogant armis: qvi pro infamibus habent duella detrectantes mensamq; ea parte, qva tales eum ipsis fortè accumbunt, sterni vetant, aut mappam inde removent: qvorum hæc sunt voces. GOtt wolle auch keinen Bernhäuter im Himmel haben / eos designantes, qvi metu numinis divini & reverentia legum à duellis abstinent; Es sey besser mit reputation (zeitlich und ewig) sterben/alß mit Schimpff das Leben behalten/ man wolle viel lieber die Zeitung von seinen Ländern hören / daß ihnen im duel die Hälse zerbrechen / alß das sie jenigen Schimpff leiden/ oder selbigen andergestalt als mit der Faust auslöschen solten; & qvæ sunt ejus generis portenta verborum alia. Sed de notatione horum Duellorum forte plus satis. Rem ipsam videamus.

XLV. Ut ergò tantò evidentiùs horum duellorum atrocitas Omnibus repræsentetur, primum qvidem illos ipsos considerabimus, qvi ejusmodi duella suscipiunt: qvibus cum duo committantur, alter horum Provocans, alter Provocatus dici solet. Provocatio ad hæc duella, si usum videas, videtur esse duplex, Proxima & Remota. Hæc, est contumelia seu injuria illata: Ista, ipsa duelli denuntiatio. A nonnullis is unicè habetur Provocans, qvi injuriam, & per hanc, qvandam qvasi necessitatem ad duellum provocandi, intulit: à qva sententia non videtur esse alienus Aristoteles, qvi ita scribit *5. Nicom. 8. § 26. seq. Qvapropter rectè, quæ per iram fiunt, facta non putant de industria. Non enim talium autor & causa est is, qui iratus facit; sed is, qui lacessivit atque irritavit. Ob injuriæ enim speciem animo objectam ira commovetur. add. l. 3. §. 1. ff. de injur.* At si potius id spectes, quid fieri tali casu, aut non fieri, fas sit; injuria acceptus non ad duellum, privatamq; ultionem, sed ad Judicis præsidium confugere debet: per ea qvæ suprà tradidimus *th. 12. seqq. Neque enim singulis concedendum, quod per Magistratum possit fieri, ne occasio fit majoris tumultus faciendis* inqvit JCtus *l. 176. ff. de R. J.* ubi vide Jac. Gothofre-

dum, inter alia his utentem verbis: *Idcircò judiciorum vigor, jurisq́; publici tutela videtur in medio constituta, ne quisquam sibi ipsi permittere valeat ultionem.* Gravis qvoqve est sanctio Constantini *M, l. 6. C. ad l. Jul. de vi*; qva convictus de evidenti violentiæ crimine capite puniri jubetur, sic ut damnatus à sententia Judicis appellare neqveat, &, si fortè homicidia hinc inde commissa fuerint, in illo vindicentur, qvi per vim alium expellere voluit. *ad* Brunnem, *ad d. l. 6. quæst l. 1. C. Theod. eod. ubi vid. Jac. Gothofr. Grot. 1. de I.B.P. c. 3. n. 1.* Si igitur injuria lacessitus, illam duello eluere satagit, ad ultionis genus per se illicitum, divinæ voluntati atqve ordini planè adversum provocat. *l. 45. §. 4. ad l. Aquil.*

XLVI. Qværi solet, si injuria lacessitus suum adversarium ad duellum provocet, eumq́; obtruncet, sitne ordinaria L. Corneliæ pœnæ adficiendus, nec ne? Siqvidem non nisi animo ulciscendi ad duellũ provocaverit, cum Judicis suppeteret copia, nullam satis idoneam causam video, qvæ illum ordinariæ pœnæ eximat: qva non solùm Sereniss. Dux Saxo-Gothanus tàm provocatos, qvàm provocantes adfici voluit, si alter alterum in duello obtruncasset; sed etiam eandem pœnam Imperator & Imperii Ordines in illos sanxerunt. Non eqvidem nescio, consvetudine & praxi aliud ferè esse receptum: ceu videre est ex *Carpzov. pract. crim. p. 1. qu. 29. n. 75. seqq.* At tota hæc provocationis ratio incidit in omni jure prohibitam vindictam; quippe injuria adfectus legitimis remediis experiri, non sibi, ipsi jus dicere debet. *Bachov. ad Wesenb. ad l. Aquil. n. 4* Nostramq́; sententiam etiam disertis verbis confirmat *Hahnius ibid.* eamq́; adversa rectiorem pronuntiat. Præter alias Carpzovius suæ opinionis hanc profert rationẽ, *d. qu. 29. n. 77. & 88.* qvod simpliciter ignoscẽdũ sit ei, qvi se voluit ulcisci provocato: qvod uti verũ est, si legitimo modo ultio qværatur, qvo omninò pertinet ab illo citata *L. 14. §. 6. ff. de bon. libert.* ita si idem velis simpliciter obtinere, ubi ultio jure omni prohibita suscipitur, non dubito istud prin-
cipium

cipium simpliciter falsum pronuntiare. Adi, si placet, Frantzkium, qui *d.l.14.* diligenter explicat *lib.2, resol.23.n.35.seqq.* & etiam Carpzovio hac in causa contradicit *n.51.seqq.* Interim si quis injuria perquam gravi sit læsus, eaq; ad justam & vehementem iram sit concitatus, qua emotæ qvasi mentis fuerit factus, ut subitò & è vestigio ulciscendi desiderium præcipitaverit, neqve destinato consilio Judicis opem contempserit, eum ratione talis excandescentiæ interdum fortè à pœna ordinaria absolvi posse existimo, per ea, quæ leguntur apud *Carpzov. p.3. pract. crim. qu.147.n.55.seqq.* Aliàs regulariter Ira delinqventem à pœna ordinaria non excusat. *Carpz. d.l.n.45.* Certè in *Const. Carol. crim. art. 137.* ultimum supplicium disertè sancitum est in eos, qvi inconsulto calore & iræ fervore cædem patraverint. Et quæ homicidia, formaliter talia, absqve iræ impulsu committuntur?

XLVII. Qvod si accidat, uti sanè fieri aliqvando videmus, ut idem, qvi injuria lacessivit alterum, eundem etiam denunciatione facta provocet ad duellum, hominem certè eum oportet esse admodum injustum & malum, ut qvi non solùm honori aliisve bonis, sed & corpori, vitæ & saluti æternæ insidietur. Præterea qvi ita armis congrediuntur, non semper ira subitò incalescentes digladiantur, sed plerumq; ex intervallo, & deliberato, ut facilè judicis opem invocare sibi liceret. Vera autem omnino sunt, qvæ tradit Cicero *1. Offic. In omni injustitia permultum interest, utrum perturbatione aliqva animi, qvæ plerumqve brevis est, & ad tempus, an consultò & cogitatò fiat injuria. Leviora enim sunt ea, qvæ repentino aliqvo motu accidunt, qvàm ea, qvæ meditata & præparata inferuntur. Grot lib.3. de I. B.P. c.11.n.4.* Plenior etiam est divisio ICti *l.11.§.ff. de pœn. Delinqvitur aut proposito, aut impetu, aut casu. Proposito delinqvunt latrones, qvi factionem habent. Impetu autem cum per ebrietatem ad manus, aut ad ferrum venitur. Casu verò, cum in venando telum in feram missum hominem interfecit.* Sicuti igitur ipsa delicta multis modis ac gradibus

diffe-

differunt, aliaq; aliis graviora vel leviora sunt; ita certissimum est consultò patrata mereri ordinariam eamq; justam pœnam. *l. 5. §. ult. ff de pœn. Wesemb. parat. h. t. n. 8.*

XLVIII. Porrò si rem videas, uterqve duellator, cùm Provocans tùm Provocatus, plerumqve animũ seu προαίρεσιν habet occidendi: cumprimis si præter condictum facinus propositũ etiam arguant tela, qvibus utuntur, ad expellendam fortè animam paratissima; adeoq; uterqve saltem hactenus homicida est. τȣ̃ γὰρ ἤθȣς ἐν τῇ προαιρέσει τὸ κύριον. *8. Nicom. 13. § ult.* Mores enim & actiones hominum cumprimis ex illorum proposito seu consilio dijudicantur. Atqve hinc Gellio *lib. 7. Noct. Att. c. 3.* gladiatori composito ad pugnandum pugnæ hæc proposita sors esse videtur, aut occidere, si occupaverit, aut occumbere, si cessaverit; ut sanè par voluntas & consilium in duellatoribus non possit non præsumi. Lex utiqve Cornelia nó minùs eum, qvi occidendi hominis causa cum telo fuerit, qvàm eum, qvi occiderit, puniri voluit. *l. 16. § 8. ff. de pœn.* Qvanqvam hodiè conatum sine effectu pœna ordinaria non coërceri debere multi Doctores contendunt, moti cumprimis *Const. crim Carol art. 178. Jul. Clar. d. § fin. qu. 92. Brunnem. ad l. 7. C. ad l. Corn. de sicar.* At si ad actum proximum accesserit, ut qvi animo occidendi hominem vulneraverit, nunc delictum haberi pro expleto, & eũ perinde puniri, ac si delictum perfecisset, vult *Matth. Steph. ad d. art. 178.* Cui hac in re contradicit *Carpzov. p. 1. pract. Crim. qu. 2. n. 54.* qvi cum aliis in ea est sententia, *Legibus de conatu loqventibus in toto orbe derogatum esse.* Cœterùm etsi conatus delicti in genere ordinaria pœna regulariter non fuerit puniendus; non tamen hinc tutò colligitur, etiam illorum delictorum conatus, in qvos à legibus speciatim pœna ordinaria sancita est, mitiori pœna plectendos atq; has etiam leges inter abrogatas privato qvorundam ausu reponendas esse: qua de re pluribus contra receptam opinionem disputat *Faber de Conatu, c. ult.*

XLIX.

XLIX. At, inquis, multi duellis colliduntur, qvibus hic animus non est, ut antagonistas occidant, sed potiùs ut hoc more defungantur, & necessitati pareant. Cæterum posterius qvod attinet, non est illa vera necessitas, siquidem Judicis sit copia. Itaque locum hic habet illud Comici, *Tua voluntate coactus es.* Necessitas enim jus non dat, si sit evitabilis. Malum hic, qvidqvid vel minimum abit à necessitate. *Grot. lib. 2. de I. B. P. c. 2. n. 10.* sed nonne satis magna vis est tyrannicæ consvetudinis? Est utique; ut tamen hæc tanta nemini videri debeat, ut illicita prorsus exempla vindicandæ injuriæ imitari licitè possit. Præterea etsi animo occidendi non te suscepisse dicas duellum, numquid in actu isto furioso omniq; jure vetito jam occupatus ita poteris modum tenere, ut ne noceas adversario, sed solùm tibi prospicias, & ictus elidas? Accedit, qvod duellatores sanè vehementer indignum credant sua existimatione, si alteruter alteri significet, sibi non esse animum lædendi. Imò præstaret tali casu planè abstinere ab hoc infausto incepto. Qvid ergò præsumet alter de altero ita disposito armatoqvè, qvàm animum lædendi, &, si possit, aut fors ita ferat, occidendi sive propositum, sive occumbendi eventum? Ipsa certè lex, *Non occides*, aliter nec præsumit, nec præsumere potest. *l. 16. §. 5. ff. de pœn. l. 1. ff. ad l. Corn. de sicar. §. 5. Inst. de publ. judic.* Hinc nonnulli Doctores putant, eum, qvi alterum gladio adoritur, non eqvidem ut illum occidat, præter intentionem verò ei vulnus lethale infligat, ex qvo mors seqvatur, pœna ordinaria æqvè adficiendum esse, ac si animum occidendi habuerit. *Quorum sententiam*, inqvit *Carpzov. p. 1. pract. crim. qu. 1. n. 28. juri ac veritati consentaneam esse arbitror, eo quod percutiens gladio, animo solùm vulnerandi, æquè in dolo est, & quia scit, aut saltem scire debeat, certo & destinato modo vulnus, præsertim gladio vel simili instrumento, ad homicidium perpetrandum apto, dari non posse, in effectu negari nequit, quàm talis habet animum occidendi, ut cujus voluntas fertur in percussionem, & in omne id, quod ex percussione dolosa immediatè*

con-

contingit. Deinde idipſum variis rationibus ac teſtimoniis confirmat: quibus add. Gail. 2. *obſ. 109. n. 3. Brunnem. ad l. 6. C. ad l. Jul. de vi publ.*

L. Præter Provocantem & Provocatum ſolent etiam accedere Duellis hisalii, qvi vel ſint illorum internuntii, vel arbitri, qvi de cauſa, loco, tempore, genere ac conditione armorum conſtituant, & provideant, ut omnia ſecundum cyclopicæ conſvetudinis leges inſtruantur, & ad Orci fauces latiſſimè fores aperiantur. Alciatus illos appellat *Faciales*, *Pracones*, *Heraldos* & *Reges armorum.* Alii non ſine inſigni impietate illos *Patrinos* appellitant. Vulgò enim Patrini dicuntur, qvi de ſacro fonte infantes ſuſceperunt, & pro illis ſtipulationi bonæ conſcientiæ fidem obſtrinxerunt; ut adeò tàm benè de provocantibus & provocatis duellorum arbitros mereri maleſani iſti ſcriptores putent, qvemadmodum compatres vel ſuſceptores de filiis ſuis ſpiritualibus; uti in Concilio Moguntino, quod temporibus Caroli M. celebratum eſt, nominantur. *can. 47.* Imò ne qvid furoris ſit reliqvum, ipſi qvandoq; arbitri non minori feritate, qvàm ipſi duellatores contendunt, qvoties ſcilicet viſum fuerit, illuſtriorem reddere duellorum gloriam. Ejus veſaniæ duo nobis exempla ſuggerit Thuanus, qvi *lib. 66. ad Annum* 1578. de Duello Jacobi Levii & Caroli Balſaci hæc narrat: *Rixa in arcano intercedebat, qua ex cauſa incertum. Cùm verò alter ab altero de injuria ſibi, uſurpata apud nos inter Nobiles ratione, ſatisfieri peteret, horum & locum duello condicunt, quo & duos ex amicis, inaudito apud alios more, cæterum vana decoris oſtentandi cupiditate, nunc nimis frequenti, ſecum pugnaturos adducunt. Hi omnes ſummo ſilentio in equorum foro Lutetiæ ad mutuam perniciem vix orto ſole certarunt.* &c. Idem Autor de duello Caroli Bironii & Caroli Carancii iſta differit *lib. 85. ad Annum 1586. Occulta inter rivales ſimultates alebantur, quæ tandem in exitialem eventum exarſerunt. Nam Bironus ex* [illegible] *ci cauſa rixa exorta Carancium perfidum ſibi ad duellum provocat, & contra legem & rationem duelli, ut duos ſecum*

amicos

amicos adducat, monet, de cætero armorum delectum ei defert. Id secretò actum, quod pravo apud nos more receptum, ne quis conscius destinato duello, re ad Principem renuntiata impedimentum adferat: & quisque ad decus pertinere existimat, ut res evulgetur. Congressu facto Bironus cum suis victor evasit, & Carancium cum sociis interfectum humi stratos reliquit. Atqve hic præter alia, qvæso, adverte novas Duellorum leges, vel potius Diaboli fraudes, ut Judicem suum non solùm non adeant, qvi inter se diffident, sed etiam omnibus modis eum fallant, atque hujus astutiæ singulare decus existiment, ut liberiùs occidere vel occumbere sibi liceat.

LI. De his qvid sit sentiendum, docere nos poterit Androcides ex lege Attica: τὸν βουλεύσαντα ἐν τῷ αὐτῷ ἐνέχεσθαι καὶ τὸν τῇ χειρὶ ἐργασάμενον, *Qui consilium dedit, eum non minus pœna teneri, quàm qui manu rem effecerit*. Et Chrysostomus, ad Romanos circa finem: καὶ γὰρ τοῦ πλημμελοῦντος ὁ τὴν ἁμαρτίαν ἐπαινῶν χαλεπώτερος, *Pejor peccante, qui peccatum laudat*. Imò tantoperè adsueta duellis gens Langobardica hanc olim tulit legem; *Qui facinorosum adstans hortatur, pro faciente habetur.* Quid multa? compendio dicam. Qui factum vitiosum jubent, qui consensum reqvisitum adhibent, qvi adjuvant, qvi receptũ præstant, aliove modo in ipso crimine participant: qvi consilium dant, laudant, adsentantur, qvi, cum vetare teneantur, non vetant, aut cum opem ferre injuriam patienti teneantur, non ferunt, qui non dissvadent, cum dissvadere debeant, qui factum retinent, quod notum facere tenebantur, hi omnes delicti se participes faciunt, & puniri possunt. *Grotius lib. 2. de I.B.P. c. 21. n. 1.* Addatur Thomas *2. 2. qu. 62. art. 7.* ubi etiam vulgares illi versiculi leguntur, quibus exprimi solent modi, indirectè reatum alicujus delicti contrahendi:

Jussio, consilium, consensus, palpo, recursus,
Participans, mutus, non obstans, non manifestans.

 Illud

Illudcertum usuq; comprobatum est,hos duellorum arbitros arbitrariâ pœnâ adfici,&pro re nata hanc ad ultimum suppliciū extendi posse.*Carpz. pract. crim.p.3.qu.119.n.16.&p.3.qu.138.n.19. seqq.*

LII. Causæ, propter qvas ejusmodi duella condici solent,variæ sunt:cumprimis tamen ad illa provolant,si qvis alterius existimationi,famæ aut nomini obtrectaverit, aut alia qvis perpensus fuerit,qvæ dignitati suæ vel honori videantur esse dedecori: Hinc illud ἀξίωμα nimis freqvens & φαρλικὸν, *Fama & Vita pari passu ambulant.* Et alterum illud non minus in haccausa crudum; *Crudelis in se est ,qvi famam suam negligit.* Neqve enim per alterius injurias revera mihi eripi potest vitæ innocentia, & hinc proveniens honesta bonorum opinio,seu honos.Interim adversus hujusmodi improbi hominis malitiam & conatum multa prodita sunt legitima remedia, & non una injuriarum actio suppetit. Et licet fortè hoc des opinioni vulgari,delibari cujusquam existimationi per injurias posse, non tamen eapropter cædem moliri convenit. Sit etiam crudelis in se,qui insuper habeat, quidquid etiam alii de se sentiant vel loqvantur,non tamen per duella & homicidia remedia sunt qværenda.Solent etiam colores obtendi istis axiomatibus ex *l. 8. in fin.ff. qvod met. caus.& l.9.ff.de manum. vind.* quos dilutos videre licet apud *Carpz. Jurispr. for. p. 4. const.10.def.6.* Graviter Reip. nocent, qvi nummos adulterant, multi autem graviùs, qvi legum sententiam tàm impudenter corrumpunt, pessimisq; erroribus illarum autoritatem obtendere satagunt.

LIII. Primò itaqve certissimum est, nullum prorsus injuriæ genus inter homines nasci,cujus disceptatio&dijudicatio non regulariter ad judices pertineat. *Cum aliqua de re diffident homines,ad Judicem confugiunt. Adire Judicem,adire jus est. Nihil aliud videtur esse Judex,quàm jus animatum*; inqvit Aristoteles *5. Nicom.4. §.19.seq.* Rectè quoque Grotius docet *lib.1. de I. B. P. c.3. n.1. Quanquam Judicia publica non à natura, sed à facto sunt hu-*

mano;

mano; cùm tamen multò sit honestiùs, & ad qvietem hominum conducibiliùs, ab eo, cujus nihil intersit, rem cognosci, quàm homines singulos nimium sæpè amantes sui, quod jus putant, id manu exseqvi, tàm laudabili instituto obseqvendum ipsa dictat æquitas & ratio naturalis. A quo tamen hactenus dissentimus, quod judiciorum originem unicè facto humano tribuat. Callistratus ICtus ait, Cognitionum numerum ex variis descendere causis, & in qvatuor ferè genera eas dividi posse; vel enim de honoribus gerendis agitari, vel de re pecuniaria disceptari vel de capitali crimine quæri, vel de existimatione læsa cognosci. *l. 5. ff de extraord. cognit.* Procul dubio ergò etiam in iis causis jus dici poterit, qvæ duellis solent explicari. Qvod quod ipsa recta ratio dictitet, neminem in sua causa idoneum esse Judicem, præprimis si ille sit in fermento, & cùm aliis adfectibus tùm cœca ambitione æstuet. Atque hinc generali lege pridem ab Impp. decretum est, neminem sibi esse Judicem, vel jus sibi dicere debere. *l. un. C. ne quis in sua causa judicet, vel jus sibi dicat. Perez. ibi. 1. & Brunnem. l. 14. de Jud. & Cælic.* verissimum enim est vetus illud, *Quisque suas injurias plus æqvo æstimat.* Add. Aristoteles *3. Polit. 6. & 12.* Quo igitur titulo ac jure sibi Nobiles aliiq; in honore vindicando sumunt ultionem privatam, qua non min9 ipsis, quàm generaliter omnibus hominibus extra Judicii locum constitutis interdictum est? Si enim Nobilis ab alio Nobili non vult lædi in suo castro, eaq; annexa fortè jurisdictione, sed, si tale quid fiat, vehementer excandescit: quantum indignari Deum putas, si quis Nobilis, aut alius, divinum Regale, Vindictam, privato ausu involet?

LIV. Præterea cùm Honor sit Virtutis præmium, actione injusta prorsus & vitiosa illud exposcere quî poteris? Itaqve si tibi qvis non adsurgat, nec primum aut digniorem locum concedat, tecto te capite prætereat, aliave reverentiæ signa tibi deneget, aut non satis apta vel luculenta exhibeat, nullum profectò tibi jus est talia importunius exigendi minimè omnium

telo

telo lethifero expugnandi. Qvod si verò homo improbus (bonus enim non faciet) te calumnietur, dicatq; te esse injustum ac prævaricatorem: si te intemperantem dicat, scortatorem, furem, vanum, mendacem, sceleratum; hæc sanè meliùs tibi conscio Christiana nobilitate patienter devorare & concoqvere fas est. *Matth.5.v.15.* Sed & ejusmodi calumnias ulcisci non est prorsus nefas, attamen non tua sententia ac manu, sed judicis. Demens profectò ulciscendi ratio est, si qvis contumelia aut injuria læsus ita se vindicet, ut eidem periculo se subjicere cogatur non minus læsus qvàm lædens, utpote monitus hanc rem, paribusq; armis instructus. Turcæ & Itali sanè hanc stoliditatem agnoscunt, sed non minori tamen acerbitate ultionem explent, sicarios & percussores iis, à qvibus læsi sunt, clàm immittentes. Unde jam suo ævo Innocentius IV sacris abstentos, & à toto Christiano populo perpetuo diffidatos esse jussit, qui per Assasinos qvempiam oppressissent. *C. pro humani. 1. X. de homicid. in 6.* Sicuti enim vocabulum Assassinorum, ita rem ipsam Turcis debemus. Sic autem dicuntur conductitii ad alios interimendos, præcipuè viros principes. Legi de his poterit *Nicetas Choriates initio lib. 2.* è Latinis *Matthæus Parisius in an: 1150 & 1257. Guil. Tyrius lib 20. C 31. Jacobus à Vitriaco Histor. Orient. cap. 14.* Rectiùs Gentiles ipsi senserũt, qui partim cõtemptu, partim patiẽtia, partim Judicis subsidio hac injurias optimè vindicari posse existimãt. Quid si me asinus calcitraret? inquiebat ille. Memorabile ultionis depositæ exemplum extat apud *Valerium Maximum. l. 4. c. 1.* de M. Bibulo, viro amplissimæ dignitatis, & summis honoribus functo, cujus duos egregiæ indolis filios Gabiniani milites occiderant. Hos ad eum vinctos regina Cleopatra ex Ægypto misit, ut gravissimæ cladis ultionem arbitrio suo exigeret: at ille oblato beneficio, quo nullum majus tribui lugenti potuerat, dolorem moderationi cedere coëgit, carnificesq; sanguinis sui intactos è vestigio ad Cleopatram reduci jussit, dicendo, potestatem hujus vindictæ non suam, sed senatus esse debere.

debere. *Itane*, meritò exclamat hæc historia indigitata *Cornelio à Lapide Jesuita Comment. in epist. ad Rom. c. 12. gentilis princeps privata injuriæ ejusq; gravissimæ ultionem resignat senatui & Christianus eandem non resignabit Deo suo?* Pudeat Christianos, se probitate ab ethnicis vinci. Et profectò dolendum est, qvod isti nostrates duellatores non solùm negligant officia humanitatis juriumq; naturæ, sed planè non meminerint se Christianos, adeoq; ad præcepta & exemplum Christi esse obligatos, à qvo tàm sedulò Patientia & Charitas omnibus Christianis est commendata, *Matth. 5. v. 44. seq. Roman. 12. v. 17.* Adde quæ in hanc rem differuntur uberiùs à *Grotio lib. 1. d. I.B.P. c. 2. n. 8. & c. 3. n. 3.* Qvibus regulis spretis si iræ & adfectibus suis indulgeant Christiani, indignos se reddunt, pro qvibus Christus infami ligno suspensus sanguinem suum effundi passus sit, dum adeò crudeliter sanguinem humanum sitiunt: indignos, pro quibus Christus sit mortuus, dum tàm truculento more eos obtruncant, sine cura vel propriæ ejusq; æternæ salutis, qvos diligere, & quibus benefacere à Christo jussi erant. *O Domine*, inqvit Ambrosius *lib. 10. in Lucam, cur me emere jubes gladium, qvi ferire me prohibes? Cur haberi præcipis, qvem vetas promi? nisi fortè ut sit parata defensio, non ultio necessaria:* Hanc morum in Christianis perversitatem eleganti libello exhibuit, Franciscus Ridderus, concionator Roterodamensis, & meliora gentilium exempla cum aliarum virtutum tùm etiam mansuetudinis *cap. 23.* proposuit, qui hoc anno prodiit sub titulo, **den beschaemden Christen overtuÿgt der het leven van Heydenen.**

LV. Jam quæso videamus, quæ portenta nobis in hac materia produxerint Theologi Morales, & cumprimis Casuistæ Jesuitæ, & quàm longè illa à Justitia & veritate abeant. Sanctius *in sum. lib. 2. c. 39, n. 7.* ita docet: *Melius alii dicunt, licere innocenti duellum acceptare & offerre ad vitam, honorem, & res familiares in notabili quantitate tuenda, quando constat omninò injustè & per calumniam actorē procedere, & certum est omninò fore, ut hac*

innocens amittat, nec aliud sibi evadendi remedium suppetat: atque optimè Bannes ait, licere innocenti in his casibus acceptare & offerre duellum ; *imò & non provocando ad duellum* occidere occultè *actorem illum calumniosum: cùm hæc occisio sit vera defensio. Imò benè Navarra n. 290 ait, teneri innocentem non acceptare duellum, nec indicere, si potest* occultè illum occidendo *id vitæ, honoris, rerum familiarium periculum evadere: quippe sic proprium vitæ periculum in duello imminens vitabit, & peccatum actoris offerentis vel acceptantis duellum.* Navarræ etiam hæc sunt: *Ex sententia omnium licet contumeliosum occidere, quando aliter ea injuria arceri nequit.* Audiamus quoque Lessium: *Si nomini*, inquit, *meo falsis criminationibus apud judicem vel viros honoratos detrahere nitaris, nec ulla ratione possem illud damnum famæ avertere, nisi te occultè interficiam. Petrus Navarra inclinat, licitum esse: & Bannez, addens, idem dicendum, etiamsi crimen sit verum, si tamen est occultum, ita ut secundum justitiam legalem non possit pandere. Idem tenent quidam recentiores. Probari potest: quia si baculo vel alapa impacta velis meum honorem vel famam violare, possum armis prohibere; ergò etiam si id coneris lingua. Nam parùm videtur referre, quo instrumento quis nitatur inferre noxam, si æquè efficaciter noceat. 2. contumeliæ possunt armis impediri; ergò etiam detractiones. 3. periculum famæ æquiparatur periculo vitæ: atqui ob periculum vitæ evadendum licet occidere.* Adjiciat calculum jam suum Franciscus Amicus, qui ita loquitur *tr. 5. disp. 36. n. 118. Unde licebit Clerico vel Religioso calumniatorem gravia crimina de se vel de sua Religione spargere, minantem occidere, quando alius defendenti modus non suppetit, uti suppetere non videtur, si calumniator sit paratus ea vel ipsi Religioso vel ejus Religioni publicè coram gravissimis viris impingere.* Et infra: *Quo jure licitum est seculari in tali casu calumniatorem occidere, eo jure videtur Clerico ac Religioso; cùm in hoc Religiosus & secularis sint omninò pares: cùm non minus jus in talem honorem habeat Clericus & Religiosus, imò majus, quantò major est professio sapientiæ & virtutis, ex qua hic honor Clerico & Religioso progignitur, quàm sit*

valor,

valor & dexteritas armorum, ex qua honor secularis nascitur. Quid Caramuel? Ille Amico ita applaudit in sua *Theol. Fundament. p. 544. Doctrinam Amici solam esse veram, & oppositam improbabilem censemus omnes docti.* Idem *ibid.* §. 7. p. 551. sequentia recitat: *Legisti hanc doctrinam, & inquiris: An homo Religiosus, qui fragilitati cedens feminam vilem cognovit, quæ honori ducens se prostituisse tanto viro, rem enarrat, & eundem infamat, possit illam occidere? Quid scio? At audivi ab eximio Patre N. S. Theologiæ Doctore magni ingenii & doctrinæ viro: Potuisset Amicus hanc resolutionem omisisse; at semel impressam debet illam tueri, & nos eandem defendere. Doctrina quidem est probabilis, sed qua posset uti Religiosus, & pellicem occidere, ne se infamaret. Tu rem accuratè perpende.* Accedat his Sanchez, *Oper. Mor. in Decal. l. 2. c. 39. n. 7. Melius alii dicunt, licere innocenti duellum ad vitam, honorem, & res familiares in notabili quantitate tuenda, quando constat omninò injustè & per calumniam actorem procedere, & certum omninò est fore, ut innocens hæc amittat, nec aliud sibi evadendi remedium suppetat. Quia si hoc duellum rationem defensionis cum moderamine inculpatæ tutelæ induit, & defensio contra invasorem est licita, & pro vita, & pro honore, & pro rebus etiam tuendis. Et ita hanc sententiam tenent Bannez, Manuel, Navarra, qui meritò rejicit limitationem Cajetani, petentis consensum Principis. Nam defensio jure ipso naturali absque alicujus licentia conceditur. Atque optimè Bannez ait, licere innocenti in his casibus acceptare & offerre duellum ob rationem traditam: imò & non provocando ad duellum, interficere occultè actorem illum calumniosum. Cùm hæc occisio sit vera defensio. Imò bene Navarra ait, teneri innocentem non acceptare duellum, nec indicere, si potest occultè illum occidendo id vitæ, honoris, rerum familiarium periculum evadere. Quippe sic proprium vitæ periculum in duello imminens vitabit, & peccatum actoris offerentis aut acceptantis duellum.* Atque ejus farinæ uberiorē etiā messem in scriptorum istorum fundis metere licet. Ut certè vel hinc commonefacti nonnulli Viri docti, qui omnibus aliis hos novos Casui-

ftas præferunt, haut temerè illorum placitis subscribant, sed cautè ac sollicitè in iis examinandis versentur. Latent sæpè angues in herba. Rectius sentit Grotius: *Si quid aliquis de nobis dicat, quod creditum apud bonos existimationem nostram delibaret? Hunc quoque occidi posse sunt qui doceant. Mendosè admodum & contra natura jus. Nam interfectio ista non est modus aptus ad tuendam existimationem lib. 2. de I. B. P. c. 1. n. 10.*

LVI. Dixi de Injuriis verbalibus. Quid verò si quis reali, putà alapa, aliave atrociori injuria lacessatur, licetne hanc duello ulcisci? Adfirmandum hoc esse videtur juxta tritum illud, auff einer Maulschelle gehört ein Dolch. At ex superioribus jam satis liquet, nullam injuriam cuiquam privato ulcisci fas esse, nisi via legitima, & ubi Judicis copia & autoritas suppetit. Adagia vero hujusmodi ex malis moribus nata nullum iis jus conciliare possunt. Objici his potest notabilis glossa Juris Saxon. *in art. 78. lib. 3.* LandR. Wer dich mit Fäusten schläget/den soltu nicht mit einem Schwerd niederschlagen/sondern auch mit Fäusten. Putat tamen Carpzovius hoc casu homicidæ ordinariam pœnam decerni non posse, sed vel relegationē, vel amputationē manus, plerūqve autē fustigationē. *p. 4. jurispr. for. const. 10. def. 5.* Interim & hoc considerandum est, si tali pœna extraordinaria adficitur, qui subitò & è vestigio injuriam realem nece aggressoris ulciscitur, multò gravius fore facinus, si mora quadam interlabente certus dies aut tempus funesto duello ad ulciscendam injuriam condicatur. Distingvendum itaque erit, sitne illa injuria jam expleta, an verò inferri paretur, seu immineat. Si expleta, v. g. alapa jam impacta est, ulcisci eam non licet nisi per Judicem. De posteriori casu ita disserit Grotius *lib. 2. de I. B. P. c. 1. n. 10.* *Si cui*, inqvit, *periculum immineat accipiendæ alapa, aut mali similis, huic quoqve jus esse id arcendi cum cæde inimici, sunt qui putant. Ego, si mera Justitia Expletrix respiciatur, non dissentio. Quanquam enim inæqualia sunt Mors & Alapa; tamen qui me injuria parat adficere, is mihi eo ipso dat jus, hoc est, faculta-*

cultatem quandam moralem adversus se in infinitum, quatenus aliter malum illud à me arcere nequeo. Charitas quoque per se non videtur nos hic obstringere in gratiam nocentis. At lex Evangelica omninò tale factum illicitum reddidit; Jubet enim Christus alapam accipi potius, quàm adversario noceatur: quantò magis occidi eum vetat alapæ effugiendæ causa? Post aliqua huc speciatim non pertinentia ita pergit: *Mirum autem est, cum Dei voluntas in Evangelio tàm disertè appareat, inveniri Theologos, & Christianos Theologos, qui non modò cædem rectè putent admitti, ut alapa vitetur; sed & accepta alapa, si, qui eam impegit, fugiat, ad honorem, ut ajunt recuperandum: quod mihi à ratione & pietate valde alienum videtur. Nam honor est opinio de excellentia. At qui talem fert injuriam, is patientem se excellenter ostendit: atq; ideo honorem auget magis, quàm minuit. Nec refert, si quidam corrupto judicio virtutem hanc in probrum confictis nominibus traducant. Perversa enim illa judicia nec rem nec rei æstimationem immutant. Nec Christiani veteres hoc tantùm viderunt, sed & philosophi, qui dixerunt, pusilli esse animi, contumeliam ferre non posse, ut alibi ostendimus.*

LVII. Sed uti aliàs non semel, ita & in hac causa à Jesuitis Casuistis, dum illos incautiùs versavit, se decipi passus est Grotius. Etiamsi enim, legem Evangelicam quod attinet (quæ ipsius frequens est hypothesis) ab illis dissentiat; non tamen reliqua omninò benè se habent. Quippe plusculum concedit, dum existimat, eum, qui me paret injuria adficere, eo ipso mihi jus dare adversus se in infinitum, ejus avertendæ gratia. Nec hoc conveniens est naturæ Justitiæ Expletricis, ut ipse putat. Quia enim Justitia διορθωτική est æqualitas, quæ inter injuriam illatam, aut qualis inferri paratur, & ejus declinationē proportionem servare jubet; eo ipso in infinitum defensionem progredi vetat. Dat scilicet facultatem defendendi, non in infinitum, sed pro injuriæ gravitate; cumprimis ubi Judicii copia ac præsidium non continuè cessat.

LVIII. Quid vero si alapam similemve injuriam immi-

nentem fuga declinare queam, fugere debeo, an injuriam talem imminentem potius nece aggressoris occupare licet? Hac de re ita disserit Grotius *d. l. Hinc etiam liquet, quàm non probandum sit, quod à plerisque (novis putà Casuistis) est traditum, defensionem cum interfectione esse licitam, jure scilicet divino (nam de solo naturæ jure quò minùs ita sit non disputo) etiamsi quis fugere sine periculo possit, quia scilicet fuga ignominiosa sit, in nobili præsertim homine. Atqui nulla hic ignominia est, sed falsa quædam ignominiæ opinio, adspernenda ab omnibus iis, qui virtutem & sapientiam sectatur. Qua in re gaudeo me adsentientem habere inter Jurisconsultos Carolum Molinarum. Quod de alapa & fuga dixi, idem dictum volo de aliis rebus, per quas vera existimatio non læditur.* Hactenus benè, quod fugam potiùs arripiendam esse statuat, quàm ut defensionem sui cum nece aggressoris suscipias, aut injurias ejus evites: malè autem docet, ad hoc nos obligari sola Lege Evangelica, quam fingit, cum declinationem injuriæ cum interfectione aggressoris licitam esse putet Jure Naturæ, licet illam avertere fugà possis. Non enim solùm falsa est hæc ignominiæ opinio, quæ in tali fuga vulgò poni solet, sensu Legis Evangelicæ, sed etiam Juris Naturæ, quod ignominiam nemini imputat, nisi propter vitium. Tali verò casu fugere, non solùm vitium non est, sed moderatio Prudentiæ circa iram cohibendam, & temperandam defensionem.

LIX. Quod si denuo hic Jesuitarum dogmata repetere liberet, pius animus non posset non exhorrescere, tàm illa sunt insulsa, impia, absurda. Adeat, cui volupe est compendio ista cognoscere, Ludovici Montaltii *Epist. VII.* & quæ nos in subjecto Examine nostro Probabilitatis Jesuiticæ *cap. 9.* ex variis Doctoribus congessimus. Unum tantùm commemorabo ex *Escob. Tr. 1. ex. 7. n. 45.* ubi quæstione tali proposita, An post impactam alapam percussorem fugientem insequi & interimere liceat? licere ait, hac ratione addita: *Annon alapa percussus censetur tamdiu honore privatus, quamdiu adversarium non interimit?* Imò

Imò ut fuga se quis defendat, multis etiam JCtis, qui alioqui non sunt πονηρȣ̃ κόμματος, ceu ignominiosum fuit visum: quos inter nollem etiam esset *Perez. ad. tit. C. quand. lic. unic. sine jud. se vind. n. 4.* Cui tamen rectè contradicit *Brunnem. ad l. 2. & 3. C. ad l. Corn. de sicar.* Uti enim verùm est, non obligari quempiam ad fugam cum periculo conjunctam; *vid. th. 22. supr.* ita perinde non obligari ad fugam, propter solam fallacem ignominiæ opinionem falsissimum est. *Carpzov. p. 1. pract. crim. q. 30. n. 25. seq.* ubi egregiè nostram sententiam confirmat, & dubitationibus objectis occurrit. *Busius in l. 5. ff. ad l. Aqvil. n. 7.* Non possum, qvin hic inseram qvædam de moribus Sinesium hanc ad rem pertinentibus, qvos describit Johannes Neuhoff der Ostindischen Compagnie Gesandtschafft an den Tartarischẽ Cham und nunmehr auch Sinischen Keyser Hoffmeister/ in der allgemeinen Reisebeschreibung des Reichs Sina *cap. 1. p. m. 243.* his verbis: Niemand mag in den Sinischen Städten Wehr und Waffen tragen/ auch weder die Soldaten und Kriegsobersten selbst/ noch die Gelahrten (so höher dann jene) es sey dann daß sie Munsterung halten/ oder im Gewehr sich üben/ oder zu Felde ziehen; Wiewol einige Adeliche Persohnen mit Gewehr die Regenten comitiren. So hat auch niemand innerhalb Hauses ein Gewehr/ ohn zuweilen einen rostigen Dolch/ welchen man wieder die Strassenräuber auff öffentlichen Wegen gebraucht. So überaus hefftig erschrecken und fliehen die Sineser vor gewapneten Leuten. Dannenhero selten ein Streit und Tumult entstehet/ der nicht mit Fäusten geschlichtet wird. Wie denn auch kein Sineser so blutdürstig ist/ daß er die ihm zugefügte Unbilligkeit mit dem Todt zu rächen suchet/ und wird der jenige so dem andern weichet und ihn nicht zu verletzen begehret/ alß ein fürsichtiger und tapffrer Mensch gelobet. Barbariem nostrates duellatores hanc animi æquitatem interpretabuntur, non agnita sua barbarie.

LX. Cum-

LX. Cumprimis autem verissimæ huic sententiæ obniti videtur *Art. 140. Const. Crim. Carol.* cui ut tantò commodiùs satisfiat, ipsa ejus verba proponemus: So einer jemand mit einem tödtlichen Waffen/oder Wehr überläufft/ansicht oder schlägt/und der Benöthigte kan füglich ohn Fährligkeit oder Verletzung seines Leibes/Lebens/ Ehr und guten Leumuths nicht entweichen/ der mag sein Leib und Leben/ ohn alle Straff/ durch eine rechte Gegenwehr retten. Huic sanctioni innixi multi pertendunt, non obligari qvempiam ad capessendam fugam, si hinc ex opinione vulgi fugienti aliqvod dedecus fit exstiturum, etiamsi arrepta tutò fuga periculum omne evitare potuisset; imò nihil hunc peccare, qui tali fuga omissa aggressorem sive vim aut injuriam parantem obtruncet. Parificari enim ajunt, nō posse absolutè recedere, & posse, sed non nisi cum dedecore, recedere. *Ludov. Gilhaus. arbor. Jud. crimin. cap. 2. tit. 12. n. 76.* Cui etiam suffragari videtur *Dion. Gothofr. ad l. 10. ff. ex qvib. caus. Maj.* At hoc *l. 10.* malè cum præsenti causa, utpote multum dispari confertur. Cùm enim ICtus *l. 9. d. t.* dixisset etiam ei per restitutionem in integrum succurri, qvi in vinculis fuisset; subjicit Ulpianus *l. 10.* in vinculis etiam eos accipi, qui ita alligati sunt, ut sine dedecore in publico parere non possint. Quis non videt, æquitatis ratione placuisse, ut qvi sine dedecore in publico non possit comparere in vinculis hactenus detineri credendum esse, ut ei per restitutionem subveniatur, non autem, ut ea propter qvidvis illi vel committere vel omittere, occidere etiam hominem amissa fuga fas sit, quàm arripere potuisset atq; debuisset, ne occideret. Et quoqve omninò est 'απροσδιόνυσον, quod porrò addit Dionysius, Impossibilia censeri, quæ non nisi cū dedecore fieri possunt. Hoc enim uti verissimum est de iis factis, quæ cum morali turpitudine conjuncta sunt; ita malè idem adfirmaveris de iis, quibus errore vulgi dedecus tribui fortè solet, cum potius laudem mereantur ceu rectè & prudenter facta. De prioris generis loquitur ab illo citata *l. 15. ff. de condit. instit.* non autem de

de posterioris generis rebus. Itaq; cum fuga talis, de qua diximus, ad hoc, non ad prius genus pertineat, neque impossibilis, neque dedecoris alicujus labem adspersam habere censenda est. Imò si hæc mens fuit eorum: qui hanc Constitutionem memoratis verbis contexuerunt, quam hinc à multis colligi & defendi jam diximus, moresq; gentis nostræ admodum verisimiliter arguunt; non dubito illam in foro conscientiæ hactenus iniquam & intolerabilem pronunciare. Quem scopulum ut effugiant alii ICti, qui nostram eamq; veram sententiam amplexi sunt, aliis atque aliis adsertis interpretationibus illi opitulari student. Carpzovius verba memoratæ sanctionis intelligenda esse ait de iis, qui ratione potestatis, datæ fidei, & ex speciali obligatione vel adfectione alteri periclitanti succurrere obstricti sunt: Qualis est servus, cui turpe fuerit, si dominum suum in periculo constitutum deserat: Vasallus, si dominum periclitantem non juvet: & alii, qui proximo in discrimine nō subveniunt, sed cum dedecore fugiunt. *p. 1. pract. crim. qu. 30. n. 62.* Hunc sequitur Frantzkius *lib. 2. Resol. qu. 23. n. 29. seqq.* Henricus Bocerus putat, illam Constitutionem locum habere in marito & parente adulterum & stupratorem ἐπ' αὐτοφώρῳ deprehendentibus, eorumq; vim turpiter fugientibus, *l. 2. de duello l. 10. n. 54.* Quod commentum etiam placet Bernh. Græveo. Zieritzius in suo ad Nemesim Carolinam commentario existimat, illa verba conjunctim esse accipienda, ut tum demum occupare necem aggressoris liceat, si periculum ab illo imminens tutò effugere neqveam neqve sine periculo vitæ, neqve sine periculo læsionis in corpore, neque sine læsione existimationis: in qvam sententiam etiam propendere videtur *Matth. Stephani ad d. art.* Struvius *differt. de vindicta privat. th. 27.* ait, illa, qvæ de læsione famæ memorantur, esse intelligenda de summo dedecore, qvod qvis fugiendo sibi ipsi inureret; neq; enim tum, pro defensione famæ occidi invaden-

vadentem, sed pro defensione vitæ qvam resistendo eo casu defensor legitimè susceperit. Gilhausen *ad d. art. 140.* ita scribit: Licet vulgò Dd. existiment, fugæ necessitatem nemini imponi, eò quod non solùm ignominiosa, sed etiam periculosa sit. Eam tamen opinionem, non aliter æquitati & pietati consentaneã esse cum qvibusdam censuerim, qvàm si provocatus in dubio vitæ discrimine constitutus fuerit, ita ut fugâ saluti suæ citra periculum rectè consulere non potuerit. Alii hujus textus antecedentia & consequentia inter se comparantes observant, præmitti qvidem tria, si qvis fugere neqveat salva vita, incolumitate corporis, fama & existimatione; deinde verò repeti tantùm duo, incolumitatem corporis & vitæ, der mag sein Leib und Leben ohne alle Straffe durch eine rechte Gegenwehr retten? Atqve hinc colligunt, Legislatorem illam demum cædem impunem esse velle, quæ corporis aut vitæ defendendæ gratia suscipitur: nõ autem illam planè impunẽ fore, quæ fit, cum honoris & existimationis periculo ex vulgari solùm opinione pendente, quis occidere, qvam fugere maluit, cum tamen tutò, hoc est, salva incolumitate corporis & vitæ fugere potuisset. Qvæ explicatio uti vero est consentanea, modò ea circa defensionem corporis attendantur, qvæ supra fuerunt proposita th: 24. ita omnium est optima. Unam enim alteramq; è superioribus nimis anxiè qvæsitam esse quis non videt? Ratum ergo esto, qvod, si tutò qvis periculum vel injuriam imminentem effugere possit, omnino obligetur ad fugam arripiendam, neqve hac amissa occidere impunè aggressorem potest; qvod affatim demonstravit unus instar omniũ ICtus Frantzkius *Exerc. 12. qu. 6.* cui peregregiã de iniqvitate duellorum digressionem attexuit.

LXI. Hæc licet ita sint, dubito tamen, an Nobilium ordo aliive his sint adsensuri: Ut enim qvisqve est generosior, ita animi magnitudine præcellit, qvæ, injurias ut ferat, nescire videtur. Distinguunt etiam nonnulli inter nationes fortitudine præstan-

præstantes & timiditate famosas. Lepidus sanè est Bartolus *ad l.3.ff.de Inst.& Jur.* Cujus hæc verba recitat Dam hond.*prax.crim.c.76.n.9.* *si tu es Perusinus, famam ac dedecus metuens, ad actum usqve occisionis procedere potes, qvod summum sit dedecus Pectore magnanimo & generoso, turpiter adversario invadenti cedere. Sed ille, cui nulla est gloria, nominis ac honoris ratio, qvalis est Florentinus, & commodè fugere potest, neglecta nominis gloria; certè modis omnibus fugere tenetur, & si non fugit punitionis crimen incurrit.* Hoc scilicet Bartolus amori suo dedisse videtur, qvod Perusii diu docuerit, ibiq; uxorem duxerit, & odio fortè cuidam adversus Florentinos: qvibus gravis causa esset ab omnipotentia Papæ contendendi, ut hæc verba per Indicem Expurgatorium Bartoli operibus eximantur. Ille verò deinceps mutavit sententiam, & missa hac distinatione, statuit, nullum teneri fugere, cujuscunqve etiam conditionis sit. Qvæ sanè sententia impia est & prorsus injusta: ceu abundè demonstratum est à Franzkio *d.l.* Ut verò Nobilibus tantò magis satisfiat, pauca de ipsa Nobilitate promittemus. Vel enim illa nititur Virtute in genere, in qua unicè Nobilitatem reponit Poëta Satyricus: *Nobilitas sola est atque unica virtus.* Vel speciatim in Fortitudine: Vel in antiquis natalibus & divitiis. Si qvis igitur sit Virtute nobilis, is sanè erit Magnanimus, adeoq; verè bonus, qui præter modum & rationem nemini nocere cupiet, sed potius injurias leves contemnet, graviores ad Judicem deferet. Audite generosum nobilemq; Philosopum Aristotelem: *Magnanimus vir in honoribus & ignominiis maximè spectatur.* Circa posterius objectum qvo modo se gerat, ita explicat: *Ignominiam atque infamiam contemnet, qvia in eum jure cadere non possunt. 4. Nicom.3. §.33.& 37.* En veram philosophiam, & homini generoso convenientem. si quis Nobilitatem rebus in bello præclarè gestis meruerit, & in posteros eã transtulerit (fortes enim creantur fortib9;) is si verè sit fortis, etiam erit prudens. Si enim cujuslibet Virtutis actio-

ones Prudentia debito modo, & ad debitum finem dirigit, absque dubio & hoc locum habebit in actionibus Fortitudinis. Sicuti igitur Prudens non est, qui neglecto Judice, privatam vindictam arripit, qui, spreta Patientiæ & Charitatis tam sedulò ac seriò Christianis factâ commendatione, qvaslibet injurias ferro & nece illata ulcisci parat, ita nec verè fortis est, nec suæ nobilitati convenienter agit. Quippe verè fortis quomodo actiones suas moderetur, idem docet Philosophus peregregiè 9. *Nicom. 8. sub fin. Negligit*, inquit, *ille opes, honores, cæteraq; bona vulgò magna contentione quari solita.* Ostenditq; mox, illum pro patria & amicis libenter mortem oppetere, & malle unum annum honestè vivere quàm multos τυχόντως: sed omnia hæc facturum virum fortem ait solius Honestatis studio, & ad hanc cynosuram omnes suas actiones relaturum esse. Cum igitur illa ambitiosa quorundam Nobilium duella germanæ prudentiæ regulis, imò divinis naturæ & civilibus legibus repugnent, vera fortitudo in illis nulla est. Et vero cum pleriq; Europæi Nobiles generis sui dignitatem à virtute bellica nacti sint, non profectò his duellis, sed justis, si ita visum fuerit, bellis prudenter & verè fortiter, sine conscientiæ morsu aut æternæ salutis dispendio eam optimè tuebuntur & ornabunt. Benè Martialis:

Nolo virum facili redimit qui sanguine famam:
Hunc volo laudari, qui sine morte potest.

Atque istis, qvas dixi legibus æqvè necessario nexu obstricti sunt Nobiles, ac qvivis alii homines vel subditi, sicut nulli vel ordini vel homini Deus hic qvandam prærogativam indulgere voluerit. *Frantzk. d. Exer. 12. n. 11. seq.*

LXII. Apage ergò improba Jesuitarum novorumq; Casuistarum placita, omni jure damnata. Ita enim Casp. Hartado apud Dianam *part. 5. tr. 14. resol. 99. Pone hominum nobilem ab alio provocari ad duellum, qvi si illud recusat, non censebitur illud recusare propter legem Dei, sed propter timiditatem; qvia non bene audit de*

dit de observatione legis, qvia se facilè projicit in alia peccata: vel certè alia ex causa censebitur timidus, & ab aliis despicietur, apud qvos semper erit inglorius, ex quo non levia damna & incommoda seqverentur. Est igitur quæstio, utrum in hoc casu possit provocatus exire in locum condictum, non cum absoluta voluntate pugnandi, sed cum conditionata, si à provocatore prius petatur injustè. Provocati autem absoluta voluntas est, tueri opinionem viri fortis, & depellere infamiam timiditatis: qvæ objecta per se sunt honesta necessaria viro nobili ad degendam vitam decore inter suos, præcipuè militi, qui ab exercitu censebitur Gallina & non Vir: media autem quæ elegit ad hunc finem sunt indifferentia ad bonum & malum: nempe egredi, in agrum, & in eo deambulare, quæ media honestantur ab eo fine: hæc absolutè vult provocatus, pugnare autem non vult. Si ab alio petatur injustè, vult sub ea conditione se inculpatè tueri, si alia ratione commodè non possit: in hac occasione videtur provocatus minimè peccare, neque acceptare duellum: qvia acceptatio duelli est voluntas deliberata sui absoluta, qua homo iste caret. Quæso quos ille ludos facit, quas præstigias? Latet hic scilicet specimen Methodi dirigendæ intentionis, ad eversionem Justi & Honesti à Jesuitis excogitatæ: de qua festivè differentem vide *Ludov. Montaltium epist. 7.* Laymanni hæc sunt *l. 3. part. 3. c. 3. n. 2. Si rarissimo casu res sita sit, ut miles in exercitu, vir equestris in aula regia, officio, dignitate, Ducis aut Principis favore ob ignaviæ suspicionem excidere debeat; non audeo damnare eum, qui meræ defensionis gratia duellum susceperit.* Et quid si ipsi Principes quandoque calcar iis addiderint, qui ad generum Cereris acriter per se properant, probrosis dicteriis non planè incognitis, wir wollen keine Bernhäuter an unserm Hofe haben. Sed de his infrà.

LXIII. Nullo etiam jure iis, qvi militant, & vel in castris aut stativis, aut præsidio, aut in expeditione sunt, Duellis congredi fas est. Qvo enim major annorum est abusus, eò graviori pœna is est compescendus. At verò qui possit miles pejus

ſuis armis abuti ; quàm ſi vel ſe confodiendum offerat in duello, aut ipſe ſuum commilitonem obtruncet, idq; faciat tempore tàm neceſſario, qvo minimè Reſpublica poteſt orbari aut ſpoliari aliquo membro, & præſto ſint hoſtes in quos & fortitudinem, ſi quam habet, & fortitudinis cotē iram juſtè laxare queat. Si miles ſine mandato excurrat in hoſtem, illum obtruncet, aut aliàs rem bene gerat, capital eſt; qvò igitur ſeveriùs illi fuerint puniendi, qvi ſine mandato non ſolùm, ſed legibus militaribus & Ducibus Iudicibusqvè ſpretis in ſuos commilitones ſæviunt! Modeſtinus *l.3.§.15.ff.de re milit. In bello qui rem à Duce prohibitam fecit, aut mandata non ſervavit, capite punitur, etiamſi res bene ceſſerit. Itaque Saluſtius ubi Romanam diſciplinam deſcribit, In bello*, inqvit, *ſæpiùs vindicatum in eos, qui contra imperium in hoſtem pugnaverant, qviq; tardiùs revocati prælio exceſſerant.* Nota eſt ſevera Manlii Torquati diſciplina, qui filiū lictoris manu occidi juſſit, quod injuſſu imperatoris hoſtem adortus oppreſſiſſet. Hinc Laco quidam cum hoſti imminens audito receptus ſigno ictum repreſſiſſet, ſcitam hanc rationem protulit, ὅτι βέλτιόν ἐϛι τȣ̃ φονεύειν τὸ πείθεσθαι τῷ ἄρχοντι, *qvia duci parere ſatius eſt, quàm hoſtē occidere 3. de* Grotius. *I.B.P. cap.18.n.1. Si quis commilitonem vulneravit, ſiquidem lapide, militia rejicitur: ſi gladio, capital admittit;* inquit JCtus *l.6.§.6.ff. de re milit.* C. Marium (at quantum Imperatorem!) cum Pompejus filo ſuperbè provocaret, diceretq;, ſi magnus es Imperator, Mari, deſcende in certamen. Imò tu, inquit Marius, ſi magnus es Imperator, coge me vel invitum decertare. Ita vir ille fortiſſimus inimici injurias & provocationem contemptu repreſſit. *Plutarch. Apopht.* ſed & aliarum gentium legibus duella ſeverè militibus ſunt prohibita. Es ſoll ein jeder ſich gegen dem andern muhtwilligen Balgens enthalten. *Maxil. 2.* Articfelsbrieff *art.29, ſeqq. & art.40.* Ein Soldat / der den andern/

dern/ohn Erlaubnüs dessen/welcher im Quartier das commando hat/ausfedert/soll am Leben gestraffet werden. Der Corporal oder andere/die über die Wacht zu commendiren haben/ wann sie zwecne Soldaten lassen hinaus gehen / sich zu balgen/ sollen ohne Gnade am Leben gestrafft werden. Holländisch Kriegsrecht *artic. 41. & 43. & ibi Pappus.* Welcher Officirer/ Reuter und Fußknecht in Vestungen oder Lägern sein Gewehr nicht zu seiner Noth-und-Gegenwehr / sondern vielmehr zu offendirung auszeucht/entblösset und zucket / der sol mit unnachlässiger Leib-und Lebens-Straff belegt werden. Schwedisch Articul-Brieff *tit. 5. art. 35.* Im Läger/Städten und Vestungen sol kein Rauffen oder Balgen verstattet und zugelassen/sondern da einiger Zwiespalt unter den Soldaten vorfällt/durch des Regiments-Gerichte entschieden werden. &c. Liessen aber Capitain/Leutenant und Corporalen solches zu und verhinderten es nicht mit allem Ernst/die sollen von ihrem Ämbtern abgesetzet/ und ihnen auffs neue vor gemeine Soldaten zu dienen aufferleget werden/auch da Schaden daraus erfolget/ nebenst den Verbrechern vor dem Regiment-Gerichte davor antworten/und dessen Entscheid erwarten. *tit. 14. art. 67.* Rectissimè etiã hac in causa sapiunt Turcæ, quorũ de Duellis militũ sententiã operæ pretiũ est cognoscere ex Busbequii *Epistola 3. Facta paulò suprà rerum in confiniis Hungariæ gestarum mentio, me admonet, ut exponam, quid Turcæ sentiant de Monomachia, unico apud nos præclaræ fortitudinis testimonio. Fuit in regione Hungariæ, nobis contermina, magna virium fama Singianus Arslambegus. Nemo eo validiùs intendebat arcum: nullius ferrum altiùs penetrabat, neque hostibus erat formidolosius. Huic se æmulum comparaverat Velibegus ejusdem laudis affectator, finitimorum locorum & ipse Singianus: æmulatio fortè aliis rebus aucta, ad summum odium, insidias: & vulnera processit. Hac an alia de causâ arcessitus Constantinopolim Velibegus, mihi incompertum; venit certè. Ex quo cum alia multa quæsivissent in*

Diva-

Divano Bassæ, postremo de dissidio ipsius cum Arslambego audire voluerunt. Tum prolixè recitavit totam illarum simultatum scenam, causas, progressum, & quò denique evasissent, & ut causam suam faceret meliorem, subjunxit, se ex insidiis ab Arslambego vulneratum: quibus nihil fuisset opus, si se dignum suo nomine Arslambegus præstare voluisset, quandoquidē ipse pugnā cū eo nunquā subterfugisset, ut quē ad singularem pugnam multoties provocasset. Hoc Bassæ aversantes, Tune commilitioni tuo singulare certamen denunciare ausus es? Deerant quippe Christiani, in quos pugnares. Vivit uterque vestrum pane nostri Imperatoris: nihilominus inter vos de vita decernere parabatis; quo jure, quonam exemplo? An ignorabatis utercunque vestrum cecidisset, Imperatoris damno casurum? Quo dicto duci eum in carcerem jusserunt, in quo multis mensibus maceratus, vix tandem liberatus est, existimatione valde deminuta. Apud nos multi hoste publico nunquam conspecto, quod in civem aut contubernalem strinxerunt ferrum, clari & memorabiles habentur. Quid iis moribus facias, ubi virtutis locum vitia occupant: & quod pœnam meretur, gloriæ & honori vertitur? Hæc ille. Vos Duellatores, arrigite aures, & probè hæc ex tripode dicta expendite, & tandem à barbaris barbariem exuere discite. Aut certè si tanta dimicandi prurigine stimulamini, desuntne Turcæ, in quos pugnetis? Hic Rhodus, hic saltus. Exemplum quæso capite, vobis quod ex usu sit. *Erant*, inquit Cæsar 5. *de bell. Gall. in legione fortissimi viri centuriones, qui jam primis ordinibus appropinquarent, T. Pulsio, & L. Varenus. Ii perpetuas controversias inter se habebant, uter alteri anteferretur, omnibusq; annis de loco summis simultatibus contendebant. Ex iis Pulsio, cum acerrimè ad munitiones pugnaretur, Quid dubitas, inquit, Varene? aut quem locum probandæ virtutis tuæ exspectas? hic dies, hic dies de nostris controversiis judicabit. Hæc cum dixisset, procedit extra munitiones; &, quæ pars hostium confertissima visa est, in eam irrumpit. Ne Varenus quidem tum vallo sese continet, sed omnium veritus existimationem subsequitur, mediocri*

spatio

spatio relicto. Pulsio pilum in hostes mittit, atque unum ex multitudine procurrentem transjicit: quo percusso, & exanimato, hunc scutis protegunt hostes, & in illum universi tela conjiciunt, neque dant regrediendi facultatem. Transfigitur scutum Pulsioni, & verutum in balteo defigitur. Avertit hic casus vaginam, & gladium educere conantis dextram moratur manum, impeditumq; hostes circumsistunt. Succurrit inimicus illi Varenus, & laboranti subvenit. Ad hunc se confestim à Pulsione omnis multitudo convertit: illum veruto transfixum arbitrantur. Illic vero occursat ocyus gladio, cominusq; rem gerit Varenus: atque uno interfecto reliquos paulùm propellit. Dum cupidiùs instat, in locum inferiorem dejectus concidit. Huic rursus circumvento fert subsidium Pulsio: atque ambo incolumes, compluribus interfectis, summa cum laude sese intra munitiones recipiunt. Sic fortuna in contentione & certamine utrumque versavit, ut alter alteri inimicus auxilio salutiquè esset; neque dijudicari posset, uter utri virtute anteferendus videretur. Agite, Duellatores, contra Turcam experimini, & pari æmulatione vestras simultates animosque placate.

LXIV. Sed quid dicam de Studiosorum in Academiis duellis, quorum ut sæpe est summa temeritas & ferocia, ita tristissimus exitus. Causas si videas, quibus ita exasperentur, sunt illæ adeò plerumque frivolæ, ut satius foret de tribus contendere capellis. Vel enim helluoni non æqua potus mensurâ aut numero, aut non æquè diu respondetur; vel caput non aperuit commilito, nec salutavit alterum quem sæpe nec vidit: vel non satis demissè erga veteranos cristatosve hoc officio defunctus est: vel spartacus aliquis arte aut viribus præfisus aliis insultat: vel Pamphilus æstuat, quod Niceratus heri Chrysidem habuerit: vel quod rivalis cum Glycerio choream duxerit in nuptiis: vel quod crapula jam gravis aut artis imperitus præpoperè alterum saltu præverterit: vel quod intempestivè alterum monuerit, sive oblocutus sit, quod acerbius disputan-

tem oppugnaverit: qvod de ſuo cive, aut amico combibone parum honorificè locutus ſit: quod in via proclamaverit muſeum præteriens: quod clamanti alius occlamaverit: quod ſe quis æmulum in veſtitu aliave re oſtenderit: quod coram Lesbiæ foribus fidibus cantaverit: qvod illi è feneſtra proſpicienti vultu abblanditus, eamq; μετὰ πολλῆς φαντασίας veneratus ſit: & ſexcentæ aliæ Siculæ gerræ, de quibus calidiſſimè inter illos contenditur. Nemo, puto, melius horum duellorum immanitatem ac veſaniam explicabit, magisque deteſtabitur, quàm infelices illi Parentes, quorum Filii virtutis & humanitatis cauſa ad Academias ablegati, inhumano more occubuerunt, eorumque non ſolùm naturalem ſed & ſpiritualem (eheu!) interitum inſolabiliter deflent.

LXV. Fateor equidem quod non æquè fervidè ſemper congrediantur, quod modò cæſim, modò punctim digladientur. Scio etiam, nullam eſſe aut fore Academiam, quæ non hoc facinus legibus inhibeat, & pœnis delinquentes adficiat. Prius verò quod attinet, tantò minùs juvenilis ille fervor eſt contemnendus, quò magis illa ætas ſuis affectibus & temeritati obnoxia eſt, & quò majori rerum talium imperitia laborat. Satis, proh dolor! multa tragica exempla extant, Studioſos duellis commiſſos purpureā evomuiſſe animā. Et ſi cæſim fiat dimicatio, non tamen omne, nec ſemper etiam vitæ ab illa abeſt periculum. O miſeros illos, qui tum demum cogitant quàm improbum inconſultumque facinus ſusceperint, ubi lethali vulnere expulſa animula in extimis oberrat labris, anxia, quæ ſit abitura in loca! Miſerrimos illos, quibus ne tantillum ſpatij ſupereſt, ſed, ſubtrahente ſuam gratiam juſtè indignante Numine, protinus concidunt, & in mortali ſuo peccato vindictæ virulentiam adhuc ore ſpirantes occumbunt! Leges verò, qvibus illos conflictus reprimere ſatagunt in Academiis, impetus juvenilis, veluti aranearum telas veſpæ, perfringit, &

ſæpe

ſæpe cum leges tum Judicem ferociores vix unius æſtimant as-ſis, vanam gloriolam ſuam & apud commilitones exiſtimationem ſalute & temporali & æterna pretioſiorem imprudentiſſimè reputantes, ſpemq́; impunitatis in illorum quandoque præſidio ponentis, qvi pietatis vel officii ratione commonefacti juſta indignatione hoc inveteratum malũ perſequi & ſtirpitus evellere debebant. Aliis igitur & quidem ſeverioribus remediis opus eſt, quibus hæc peſtis exſcindatur. Duo quippe inprimis carcinomata nonnullas Germaniæ Academias infeſtaverunt, Pennaliſſimus qvi dicitur, & Duellum. Pennaliſmum per Dei gratiam tandem ex illis profligavit juſtiſſimus Principum zelus: quo utinam, iterumq́; utinam etiam illi accendantur ad exſtirpanda penitus duella, eaq́; non ſolùm ex Academiis, ſed conjunctis animis ſtudiisq́; ex universo orbe Chriſtiano exterminanda. Hoc enim Duellorum horum atrócitas & manifeſtiſſima injuſtitia meretur, atq; hoc officium à ſuis in terra Vicariis & Judicibus exigit Rex Regum & Dominus dominantium, qui aliàs non poteſt inultam relinquere funeſtam illam ſanguinis humani effuſionem, ſed eam per civiles motus & Turcarum Tartarorumque aliorumq́; diram crudelitatem vindicabit. Perquam gravis eſt textus *Numer. 35. v. 31. ſeqq. Non accipietis pretium ab eo, qui eſt reus ſanguinis: ſtatim & ipſe morietur. Ne polluatis terram habitationis veſtræ, quæ inſontium cruore maculatur: nec aliter expiari poteſt, niſi per ejus ſanguinem, qui alterius ſanguinem fuderit.* Geneſeos *c. 4. v. 10.* Deus ait Caino: *Vox ſanguinis fratris tui clamat ad me de terra.* Et *Apocal. 6. v. 10.* inquit Apoſtolus, animas interemptorum clamaſſe voce magna: *Uſquequo, Domine, non judicas, & non vindicas ſanguinem noſtrum de iis qui habitant in terra.* Imò ſignum jam ſublatum eſt ab Illuſtriſſimis Ordinum Imperii Legatis in Comitiis Ratisbonenſibus, ut bene ſperare liceat. Cum enim hactenus nulla lege univerſali in magna Rep. Germanica duella fuerint vetita, & tantùm Principes quidam ſuæ ditionis ſub-

 diti,

ditis Edictis propositis iis interdixerint, quæ inter eminet Sereniss. Ducis Saxo-Gothani, consilio & calamo summi JCti Frantzkij procul dubio contextum; jam tandẽ universale Edictum Ratisbonæ conditum, & à S. Cæs. Majestate approbatum est, quo nulli nõ hominũ ordines à duellis prorsus abstinere jubentur, gravibus pœnis in delinquentes sancitis: ut adeò nihil præterea desiderari posit, quàm ejus promulgatio, & observantia, vel, hac defectura, parata in quosvis ἄνευ προσωποληψίας legitimæ pœnæ exsecutio.

LXVI. Etsi autem ex iis, quæ hactenus proposita sunt, rationibus nemini non de inhumanitate & injustitia Duellorum non necessariorũ abunde constare posit, nisi quem fugiat omnis ratio jurisque notio, ut tamen etiam simplicioribus ingeniis consulatur, & præcipua argumenta uno quasi fasciculo collecta conspectui cujusvis subjiciantur, more Academico illa dilucidè concinnabimus. Quidquid adversatur Dei præceptis, illud est detestabile peccatum: Duella, de quibus proximè disseruimus, adversantur Dei præceptis, E. illa sunt detestabilia peccata. De Propositione non laboro, Minorem qvod attinet, notum est illud Dei præceptum, *Non occides:* & illud, *Diliges proximum tuum sicut teipsum*: & illud Christi, Ego dico & edico vobis, *diligite inimicos vestros, benedicite eis qui exsecrantur vos, benefacite iis qui oderunt vos, & orate pro iis, qui vobis sunt infensi, & vos persequuntur. Matth.5.v.44.seqq.* Et illud, *Ne obsistite improbo; sed qui te cædet in dexteram tuam maxillam, obverte ei & alteram. Matth.5.v.39.* Hæc igitur præcepta partim cohibent prohibentque cruentum homicidii furorem & desiderium, partim proximi amorem, partim patientiam commendant, ac severè inculcant; sic enim ait Magister noster optimus *Matth.5.v.45. Ut sitis filii Patris illius, qui est in cælis.* His verò omnibus cum repugnent hæc Duella, non potest non hinc sequi,

qui, ut Duellatores Cyclopici desinant esse filii Dei, & incipiant esse filii ac soldurii Diaboli. Nemo, quæso, ringatur hæc legens, aut vel dentibus vel gladiis concrepet. Hæc quippe tela ex ipsius Veritatis pharetra sunt deprompta, quæ nec à confertissimo duellatorum globo elidi possunt. Ecce enim, si adhuc quid dubitationis superest, idem alio adhuc argumento evincam: Quicunque facit opera Diaboli, ille est filius Diaboli, Atqui postremi generis Duellatores faciunt opera Diaboli, E. illi sunt filii Diaboli. Majorem suppeditavit ipse Christus: *Johan. 8. v. 44. Vos ex patre diabolo estis, & desideria patris vestri vultis facere; ille homicida erat ab initio.* Quidquid directè repugnat Legibus & præceptis divinis, illud non potest non esse opus improbum Diaboli: Hæc Duella repugnant Dei præceptis, E. non possunt non esse opera Diaboli.

LXVII. Pergo idem demonstrare. Quidqvid Legibus naturæ adversatur, illud sua natura est improbum & damnandum; Hæc Duella Legibus naturæ adversantur, E. sua natura sunt improba & damnanda. Minorem confirmo ex *l. 3. ff. de I. & I.* ubi dicitur, Communem esse cognationem inter homines, adeoque hominem homini insidiari nefas esse. Deinde Juris Naturæ hæc etiam à JCtis inculcantur præcepta, Honestè vivere, Neminem lædere, suum cuique tribuere. *l. 10. ff. eod.* Probo idem aliâ etiam ratione: Quidquid suâ naturâ perturbat & evertit societatem humanam & civilem, illud est contra Jus naturæ: Hæc Duella suâ naturâ perturbant & evertunt societatem humanam & civilem, E. illa sunt contra jus Naturæ. Majorem ita declaro: Quidquid per se ad conservationem societatis naturalis facit, illud est Juris naturæ in illa societate: E contrario, Quidquid societatem destruit & suâ naturâ labefactat, illud est contra Jus Naturæ illius societatis. Si jam scire desideras, quid conservet aut destruat societatem naturalem, finem cujusqve inspice. Fi-

nis vero societatis humanæ, civilis est, ut tutò feliciter ac tranquillè sociati homines vivant: Huic vero fini profectò multis modis hæc Duella obluctantur, eumque destruunt. Nam ne ad alia exempla properem, nonne experientia confirmat, si qva Academia præ aliis duellorum freqventia & atrocitate infamis sit, nonnè boni qviqve formidant illam adire, aut eò suos mittere? sed non solùm labefactant Duella hanc societatem, ab instituto hominum natam, sed ipsas illas, qvas Natura condidit. Ecqvis enim cum illo in una domo, aut civitate vivere, ac familiari consuetudine uti velit, qui truculentum gestat sub pectore lupum, qviq; more calcitrosi eqvi omnes ferire, imò opprimere, pro ludo habeat? L. insto porrò: Qvidqvid Judiciorum ordinem pervertit, eiq; maximè contrarium est, illud Deo & Naturæ inimicum & exosum est: Atqvi postremi generis Duella (de reliqvis enim speciebus sigillatim dixi) Judiciorum ordinem pervertunt, eiq; maximè contraria sunt, E. hæc Duella Deo & Naturæ inimica & exosa sunt. Utriusqve propositionis veritatem facilè licet colligere ex iis, qvæ fundamenti loco initio hujus Dissertationis jacta sunt. Ipse enim spiritus sanctus *in ep. ad Roman. c. 13.* Magistratus & Judicia *Dei ordinem* appellat, dicitq;, qvotqvot his obluctati fuerint, illos se Deo ejusq; διαταγῇ *ordinationi* opponere. Natura qvoque Civilis societatis omninò postulat, ut in ea sint Judicia, eorundemq; integra sit & intemerata autoritas. Qvod verò Duellatores illum ordinem pervertant, tam est manifestum, ut, cum rerum testimonia adsint, nihil opus sit verbis. Ubi enim locum habet Judicium, ibi cessat bellum: at ubi bellum est, ibi cessat Judicium. Duellatores verò, dum hoc agunt, & duellis inter se decertant, ubi judicis copia foret; bellum revera gerunt, & ita Judice spreto ac præterito, sibi in sua causa jus armis dicunt, suasq; injurias privata autoritate vindicant: id qvod profectò est ordinem Judiciorum pervertere.

LXVIII.

LXVIII. Idem urgeo adhuc alia ratione: Quicunqve lædit & divinam & humanam Majestatem, is gravissimi criminis reus est: Atqui Duellatores hi lædunt & divinam & humanam Majestatem, E. hi duellatores gravissimi criminis rei sunt. Majorem sine dubio mihi Duellatores permittent. Itaque confirmanda erit Minor. Et qvidem primò lædi Majestatem Divinam, evidenter ex hoc Dei ipsius edicto, à Spiritu S. in epistola ad Romanos repetito, comprobo: *mea est vindicta, ego retribuam.* Qvicquid igitur Deus sibi soli reservavit, & privatis quibusqve hominibus eò seriò interdixit, illud à privatis attentari sine læsione Majestatis divinæ non potest. Atqvi Vindictam Deus sibi soli reservavit, & privatis hominib⁹ quibusqve ea seriò interdixit, E. illa à privatis attentari sine læsione Majestatis divinæ non potest. Deinde humanam etiam Majestatem lædi sic ostendo: Quicunqve Jura Majestatis humanæ propria privato ausu involat & usurpat, is læsæ Majestatis humanæ reus est: Atqui Duellatores hi jura Majestatis humanæ propria privato ausu involant & usurpant, E. hi Duellatores læsæ Majestatis humanæ rei sunt. Nam ubi est Majestas, seu τὸ κύριον, ei necessum est, ut etiam Jus belli competat: absque hoc enim si foret, integrum τὸ κύριον non erit. Jam verò Duellum est aliqvod bellum, adeoq; jura Majestatis à Duellatoribus temerari certum est. Hinc etiam ICtus ait lege Julia Majestatis teneri eum, qvi injussu Principis bellum gesserit. *l. 3. ff. ad l. Jul. Majest.*

LXIX. Plures adferri rationes possent, nisi jam allatæ assertioni nostræ probandæ sufficerent, qvarum tantum mihi pondus esse videtur, ut qvi iis adsensum deneget, cum ratione insanire videatur. Cæterum Duellatores fortè mihi regerant, saltem Duella esse licita, ubi à Majestate civili permittuntur. Ego verò id ipsum pernego, & demonstrabo, nec Duella postremi generis à Majestate civili rectè permitti posse, nec permissa

licet

licet à privatis bene suscipi. Prius ut obtineam, Demonstrationum modò allatarum conclusionibus liquidissimis hunc in modum utar: Quidquid est peccatum detestabile, suâ naturâ improbum & damnandum, Deo & Naturæ inimicum atque exosum, & gravissimi criminis reatum habet, illud à Majestate civili nequaquam permitti potest ut fiat; Atqui Duella, de quibus postremò diximus, sunt talia peccata, E. hæc Duella ut fiant à Majestate civili neqvaquam permitti possunt. Cum enim, ut initio Dissertationis dictum est, Majestas civilis vicem gerat Dei, & ordinem Judicii, pacem ac tranquillitatem omni ope ac studio tueri, quæq; his adversantur, arcere debeat; facilè apparet, tales actus, de quibus diximus, Deo & Naturæ maximè inimicos & exosos, à Magistratibus subditis minimè permitti posse.

LXX. Idem alio evincam argumento: Quicunq; actum per se detestabilem, Deo & Naturæ omnibus modis exosum permittit, quem prohibere & poterat & debebat, is in talem actum consentit: Atqui Majestas civilis aliquando talem actum, videlicet postremi generis Duellum, per se detestabilem, Deo & Naturæ omnibus modis exosum permittit, quem prohibere & poterat & debebat, E. Majestas civilis in talem actum consentit. Progredior: Quisquis consentit in actum per se injustum, improbum & abominandum, quem prohibere & poterat & debebat, is causa ejus moralis est: Atqui Majestas civilis aliquando in talem actum (videlicet cyclopicum Duellum) consentit, E. Majestas civilis ejus causa moralis est. Quicunque est causa moralis detestabilis alicujus actus, quem prohibere & poterat & debebat, is illius reatum sibi contrahit, adeoq; pœnæ illi reatui convenienti se obnoxium reddit: Atqui Majestas civilis aliquando est causa moralis detestabilis alicujus actus, (putà Duelli) quem prohibere & poterat & debebat, E. Majestas civilis illius reatum sibi contrahit, adeoq; pœnæ illi reatui

con-

convenienti se obnoxium reddit. Repetantur hic, quæ suprà fuere tradita, quot modis quis causa moralis alicujus actus existat, ex *th*. 51.

LXXI. Præterea, Quicunque alieno munere & imperio funguntur, ii, si contra demandantis voluntatem eo abutantur, gravissimè peccant: Atqui Principes & in his terris imperantes alieno munere & imperio funguntur, E. Principes & in his terris imperantes si contra demandantis voluntatem eo abuntantur, gravissimè peccant. Nam ut suprà declaratum est, Dei vicem imperantes sustinent, & ab hoc delegatam potestatem acceperunt, cui ad rationes muneris gesti omnes sunt obnoxii, licet hic sint ἀνυπεύθυνοι. Quicunque imperantes permittunt id, quod à Deo severissimè est vetitum, illi contra Dei voluntatem imperio suo abutuntur, adeoque gravissimè peccant: Atqui nonnulli imperantes permittunt id, quod à Deo severissimè est vetitum, puta Duellum, de qvo postremò actum est, E. nonnulli imperantes contra Dei voluntatem imperio suo abutuntur, adeoque gravissimè peccant. Nec multò minùs peccant, qui quidem non expressè sed tacitè Duella hæc permittunt, citra necessitatem connivendo & dissimulando. Ita enim concludo: Qvicunq; tractat opus Domini negligenter, illos maledictos esse ipse pronuntiat Dominus: Atqvi imperantes illi, qvi duella illa cyclopica permittunt, tractant opus Domini negligenter, E. illos imperantes maledictos esse ipse pronuntiat Dominus. Major est petita ex verbo revelato Jeremiæ c. 48. 10. Minor, ut puto, nihil dubitationis habet. Unum adhuc addo: Quo exemplo aut facto subditi ad gravissimum suaque natura illicitum peccatum invitari queant, illud ab imperantibus si ab eo abstinere possint, non sine peccato potest admitti: Atqvi permittere duella vulgaria, est tale exemplum aut factum, qvo subditi ad gravissimum peccatũ invitari qveant, E. illud ab imperantibus, si ab eo absti-

nere possint; non sine peccato potest admitti. Notum est illud, *Regis ad exemplum totus componitur orbis.* Si igitur illa exempla bona fuerint, bona imitatio; sin mala, illam mala excipiet. Minorem satis superq; infelix confirmat Experientia. Dum enim nonnulli Nobiles & Aulici Duellorum permissionem à suis Principibus impetrarunt, jure se suo uti putant, cum nihil aliud obtinuerint nisi impunitatem: hæc verò impunitas uti in genere peccandi, ita & duella condicendi maxima est illecebra, qva non solùm illi decipiuntur, qvi illam impunitatem impetrarunt, sed & alij, qvi idem sibi jus competere falsò persvasum habent. Benè sentit JCtus *l. 13. §. 3. ff. de usufr.* *Cur ad arma, & rixam procedere patiatur Prætor; quos potest Jurisdictione sua componere?* Rectè etiam constituerunt Impp. *l. 7. C. de prec. Imp. off. Rescripta* (atqve hoc exemplo Permissa) *contra jus impetrata, non esse attendenda à Judicibus, nisi concedant aliquid, quod petenti prosit, nemini obsit.*

LXXII. Restat alterum, ut ostendam, tali impunitate promissa, duelloque ab imperantibus permisso, nihilominus privatis ab iis abstinendum esse, nec isti permissioni inniti salva conscientia aut sine peccato posse. Argumentum esto hoc: Qvicunqve propter spem impunitatis factam facinus aliqvod aggrediuntur divinis & Naturæ legibus vetitum, & ab omnibus bonis damnatum, illi gravissimè peccant: Atqvi Duellatores qvidam propter spem impunitatis ab imperantibus factam facinus aliquod aggrediuntur divinis & Naturæ legibus vetitum & ab omnibus bonis damnatum, Duella illa putà postremi generis, E. illi Duellatores gravissimè peccant. Deo enim magis obediendum est qvàm hominibus, siqvidem hi aliqvid jusserint aut permiserint, qvod suâ naturâ est adversum illius voluntati. *Actor. 5. 29.* Deinde licet Princeps aliiq;, qvi τὸ κύριον habent, dicantur soluti esse legibus; *l. 31. ff. de legib.* non tamen illud ultra positivas suas est extendendum. Proinde cum Duella hæc

la hæc graviter in leges Divinas & Naturæ impingant, permisſio imperantium illa verè licita non efficit.

LXXIII. Ergo, inqvis, Principes & imperantes nullo caſu ſubditis duellum permittere poſſunt? Anteqvam reſpondeam, monendum eſt, Permisſionem aliam eſſe nudam, videlicet ut qvi ita permiſerit aliqvid, intelligendus ſit ſiviſſe illud fieri neqve impediverit: alia verò Permisſio cum conſenſu eſt conjuncta: atqve ita qvi permittit, factum approbat. Etſi verò non ſim neſcius, Remp. & Principes in varias necesſitates ac difficultates incidere poſſe; nullam tamen adeò rigidam & indeclinabilem necesſitatem jam qvidem proſpicio, qva approbando imperantes duella, de qvibus hactenus diſſeruimus, permittere debeant. Hoc verò ſæpe accidit, ut nudâ ſimpliciqve permisſione peccata qvædam tolerent, majoris ſcilicet mali metu coacti, atqve adeò pœnam exigere jam neqveant, qvæ tamen differri poteſt, exemplo Davidis, qvi pœnam dudum à Joabo meritam demum à filio ſucceſſore exigi voluit, aut ſi majoris illius mali metus tamdiu duret, ut pæna in hac vita non poſſit de delinqvente ſumi, ſupremus rerum arbiter ac Judex laborantem imperantium autoritatem ſui imperii plenitudine ſupplebit, tarditatemq; ſupplicij gravitate æternùm compenſabit.

LXXIV. Quia autem præmiſſa Qvæſtio fortè à nonnullis in dubium vocabitur, age, nonnulla duella, licitè ab imperantibus permiſſa aliis credita, proponamus, qvibus ad Rationis ſtateram appenſis, qvisqve bonus & prudens arbitretur, uter noſtrûm rectius ſentiat. Duobus qvondam in Hiſpania dynaſtis Corbidi & Orſuæ, de principatu contendentibus, & alium Deorum hominumquè, qvàm Mortem judices ſe admisſuros negantibus, Scipio Duellum permiſit. Malè meo judicio. Quæ enim necesſitas Scipionem impellere potuit, qvi ſuam populiqve Rom. autoritatem nullo negotio interponere

 potu-

nere possint; non sine peccato potest admitti. Notum est illud, *Regis ad exemplum totus componitur orbis.* Si igitur illa exempla bona fuerint, bona imitatio; sin mala, illam mala excipiet. Minorem satis superq; infelix confirmat Experientia. Dum enim nonnulli Nobiles & Aulici Duellorum permissionem à suis Principibus impetrarunt, jure se suo uti putant, cum nihil aliud obtinuerint nisi impunitatem: hæc verò impunitas uti in genere peccandi, ita & duella condicendi maxima est illecebra, qva non solùm illi decipiuntur, qvi illam impunitatem impetrarunt, sed & alij, qvi idem sibi jus competere falsò persvasum habent. Benè sentit JCtus *l. 13. §. 3. ff. de usufr. Cur ad arma, & rixam procedere patiatur Prætor; quos potest Jurisdictione sua componere?* Rectè etiam constituerunt Impp. *l. 7. C. de prec. Imp. off. Rescripta* (atqve hoc exemplo Permissa) *contra jus impetrata, non esse attendenda à Judicibus, nisi concedant aliquid, quod petenti prosit, nemini obsit.*

LXXII. Restat alterum, ut ostendam, tali impunitate promissa, duelloque ab imperantibus permisso, nihilominus privatis ab iis abstinendum esse, nec isti permissioni inniti salva conscientia aut sine peccato posse. Argumentum esto hoc: Qvicunqve propter spem impunitatis factam facinus aliqvod aggrediuntur divinis & Naturæ legibus vetitum, & ab omnibus bonis damnatum, illi gravissimè peccant: Atqvi Duellatores qvidam propter spem impunitatis ab imperantibus factam facinus aliquod aggrediuntur divinis & Naturæ legibus vetitum & ab omnibus bonis damnatum, Duella illa putà postremi generis, E. illi Duellatores gravissimè peccant. Deo enim magis obediendum est qvàm hominibus, siqvidem hi aliqvid jusserint aut permiserint, qvod suâ naturâ est adversum illius voluntati. *Actor. 5. 29.* Deinde licet Princeps aliiq;, qvi τὸ κύριον habent, dicantur soluti esse legibus; *l. 31. ff. de legib.* non tamen illud ultra positivas suas est extendendum. Proinde cum Duella hæc

la hæc graviter in leges Divinas & Naturæ impingant, permissio imperantium illa verè licita non efficit.

LXXIII. Ergo, inqvis, Principes & imperantes nullo casu subditis duellum permittere possunt? Anteqvam respondeam, monendum est, Permissionem aliam esse nudam, videlicet ut qvi ita permiserit aliqvid, intelligendus sit sivisse illud fieri neqve impediverit: alia verò Permissio cum consensu est conjuncta: atqve ita qvi permittit, factum approbat. Etsi verò non sim nescius, Remp. & Principes in varias necessitates ac difficultates incidere posse; nullam tamen adeò rigidam & indeclinabilem necessitatem jam qvidem prospicio, qva approbando imperantes duella, de qvibus hactenus disseruimus, permittere debeant. Hoc verò sæpe accidit, ut nudâ simplicique permissione peccata qvædam tolerent, majoris scilicet mali metu coacti, atqve adeò pœnam exigere jam neqveant, qvæ tamen differri potest, exemplo Davidis, qvi pœnam dudum à Joabo meritam demum à filio successore exigi voluit, aut si majoris illius mali metus tamdiu duret, ut pæna in hac vita non possit de delinqvente sumi, supremus rerum arbiter ac Judex laborantem imperantium autoritatem sui imperii plenitudine supplebit, tarditatemq; supplicij gravitate æternùm compensabit.

LXXIV. Quia autem præmissa Qvæstio fortè à nonnullis in dubium vocabitur, age, nonnulla duella, licitè ab imperantibus permissa aliis credita, proponamus, qvibus ad Rationis stateram appensis, qvisqve bonus & prudens arbitretur, uter nostrûm rectius sentiat. Duobus qvondam in Hispania dynastis Corbidi & Orsuæ, de principatu contendentibus, & alium Deorum hominumquè, qvàm Mortem judices se admissuros negantibus, Scipio Duellum permisit. Malè meo judicio. Quæ enim necessitas Scipionem impellere potuit, qvi suam populique Rom. autoritatem nullo negotio interponere

 potu-

potuisset? Livius lib.28. Alterum exemplum nobis narrabit præclarus Danicæ Historiæ scriptor Joannes Meursius *lib.3.* ad Annum 1519. *Hanc, inqvit, gregariorum pugnam alii duo illustres viri excepere. Quorum unus, Ivarus Lungius, gente Danus, ac prosapia nobilissima; alter, Georgius Tengnagelius, è Germania oriundus; uterque, rei militaris laude excellens. Lungius complures annos sub Francisco, Gallia Rege, ac Burgundia Duce Carolo, aliisq; illustrissimis Principibus, militaverat; qui virtutem quoque ejus, atque fidem, aureis catenis singuli honoraverant: basq; ipsi, quoties in pompa Regem comitaretur, equi sui collo appensas, velut fidei in tot Principes monumenta, ostentabat. Isto nomine satis Regi commendatus, ut praterea gratiam ejus sibi obstringeret, armatura affabrè facta, quam è Gallia secum attulerat, muneratur. Tengnagelius, qui stipendia item varia sub Principibus multis fecerat, & militia clarum nomen comparaverat, cum moliri bellum in Suecos Christianum* (Christiernum II. aliàs appellatum) *famâ acceperat, ipse quoque Daniam petere, operamq; ad hanc expeditionem offerre statuit. Ideoq; itidem egregiam quandam armaturam è Germania apportavit, Regi illam, ad captandam ejus gratiam donaturus. Idq; fecit; & obtinuit commendatione sua, ut Rex istam supra Lungii astimaret. Jam utrinque quadam amulatio erat; cum & Lungius, hominem sibi peregrinum, si armorum laude aqualem, tamen non superiorem, anteponi, ægrè ferret: & indigena quantumvis Tengnagelius, cui parem sese crederet, nihil esse concedendum existimaret. Et hac res majorem in modum animos exasperabat: multò magis, quod uterque peditatus universi prafecturam adsectaret. Rex dissidio intellecto, quemque, qua donarat, arma induere jubet: atque hastis concurrentes experiri, utra meliora essent: qui vicisset, illum sui peditatus ducem fore. Placuit conditio utrique; & concertant, die, ac loco prastituto, in corona spectatorum frequentissima: cum, impacta in oculum hasta, adversarium Lungius sternit, qui victoria tamen fructum, vita paulò pòst ereptus, non percepit.* Malè & hi commissi fuerunt, Qui enim

nim gnarus jurium illius Regni ac Status, qvalis qvidem eo ævo erat, est, nihil dubitabit, qvin Lungius præferendus omnino fuerit Tengnagelio. Et, qvæso, qvæ Regem necessitas compulit, ut hi ita committerentur? Nullam sanè Historicus memorat. Nec enim militem huic aut isti adhæsisse legitur. Et si æmulatio ista expeditioni noxia fuisset futura, eum removeri oportuerat, cui minus jus competebat.

LXXV. Solenne admodum Duellum etiam ex Ponto Heutero Delfio recitat Camerarius *Hor. Subcisiv. Cent. 2. c. 21.* duorum Hispanorum, Petri Torellij, & Hieronymi Ancæ. Orta ipsis primùm lis est ex aleæ lusu. Hi itaqve cum depugnarent, aliquot hinc inde acceptis illatisq; punctim cæsimque sine vulnere ictibus, Torellio gladius manu excutitur. Præsentem ille mortem videns, concedit Ancæ victoriam, victum se fassus, ea tamen lege, ne ulli mortalium quæ gesta erant, aperiret, sed perpetuo silentio sepulta manerent; malle enim se mori, quàm cum ignominia vivere. Quod licet sanctè promisisset Anca, brevi tamen omnis res gesta in ore fuit omnium. Gravior hinc recruduit inimicitia, qvæ, ut ipsi putabant, non nisi singulari certamine sopiri posset: itaqve Cæsari Carolo V. libellum supplicem offerunt, petuntq;, pro Regni Arragonici ac Castellani more, (ô pessimum morem!) utriusqve petitioni subscribere; locum diemque certamini statuere dignetur. His à Cæsare ad Connestablium remissis, Duellum illis in foro Valledoletano solenni pompa ac ritu instruitur, funestoque actui illi Cæsar spectator & arbiter interfuit ac præfuit. Cæsar tandem luctuosum ejus duelli exitum opperiri nolens, sua autoritate illud diremit, & invitis reluctantibusque severè eo interdixit, *Posse enim eos, qui vires experiri, pugnáq; honorem quærere velint, id contra Mahumetistas, Christiani nominis perpetuos hostes, majori cum honore, ac certa anima cum salute facere.* Omnia hic gesta sunt contra Dei Naturæq; leges, etiamsi peracta fuerint

 rint

rint more regni Arragonici & Castellani. Nam & duplex inter illos fuit Duellum, prius ex frivola aleæ causâ, alterum ex vana existimationis læsæ opinione ortum: posterius tantum abest ut permittere eo modo potuerit Cæsar, ut potius obligatus fuerit prius illud feverisſimè punire. Ipse enim Cæsar hunc actum suamq; approbationem rectè arguit, dum cum iis hostibus, qvi fortes haberi velint, congredi vult, qvos impugnare justum sit, & ubi in nullo versetur discrimine anima: quo ipso indicavit, Duella ista conjuncta esse cum periculo æternæ salutis. Atqve ita omnino se res habet. Quicunqve igitur actus ita per se illicitus est, ut cum periculo æternæ salutis sit conjunctus, is à Principe subditis suis minimè potest licitè permitti; Atque hoc Duellum fuit ejusmodi actus, E. illud Duellum à Principe suis subditis licitè non potuit permitti.

LXXVI. Ludovicus quoque Bavarus Duellum permisisse legitur duobus Nobilibus, Hectori von Trautmansdorff/ & Sigfrido Fraunbergero, de antiqvitate nobilitatis & natalium contendentibus. Et hoc malè. Qua enim de re inter illos contentio fuit? & num alia ratione illa decidi non potuit? Lehmannus qvoqve *lib. 7. Chron. Spir.* solenne Duellum duorum Nobilium permissu Senatus Spirensis Anno 1433. perpetratum graphicè describit. Imò nonnulla Germaniæ oppida sibi speciali privilegio qvoddam Judicium Duellicum, Kampffgericht/ Kampffplatz/ Kampffhor/ vindicant, veluti Hala Suevorum, Herbipolis. Et Melchior Goldastrus *part. 2. Constit. Imper. tit. 71.* meminit des Kampffs oder Kolbengerichts des Burggraffthumbs zu Nürnberg. Non possum quin inseram, qua solennitate Judicium illud duellicum adornari solitum fuerit; descriptione illius petita ex Sebastiani Munsteri *Cosmograph. lib. 5. c. 248. edit. noviss.* ubi de Hala Suevorum disserit. In dieser Stadt ist ein Kampffgericht / wenn zween Edel Rittermässige mit einander kämpffen wollen umb Ehr und Glimpff. Und wird

wird diese Ordnung da in gehal en. Nachdem ein Erbahr Raht daselbst von Käysern und Königen vor vielen Jahren gefreyet ist. So sich also zwey Edel Rittermässige mit einander verwilligen / und beide ein Raht ümb Platz und Schirm bitten; schreibet ihnen ein Raht der Meynung: Ihr schreiben/ und Begehr habe ein Raht gehöre'/ und der Unwill zwischen ihnen sey ihm leyd/wolten gern/daß sie von ihrem Fürnehmen abstünden/und bitte sie mit allem Fleis des zu überheben/ und sich sonst in ein ander ehrlicher und ziemblicher Weiß / Mittel und Wege zu vereinigen;des wolle sich ein E. Raht zu Ihnen versehen/ das begehrt ein Raht ümb sie zuverdienen. Und da sie beyde wiederschrieben/und bäten der Meynung wie vor/und nicht wollen absiehen; auff das schreibet ihnen wieder ein Raht wie vor. Und ob sie weiter auff ihrem Fürnehmen beharren/so benennet ihnen ein Raht einen Tag/darauff zu erscheinen/ihr beyder Klag/Ansprach und Anliegen gütlich zu verhören. Und so sie den Tag annehmen zu kommen und alßdann darauff zu erscheinen; so höret ein Raht ihr Anliegen/und nach Verhörung thut ein Raht möglichen Fleis/sie in ein ander Mittel und Wege gütlich oder auff das Recht zuvereinigen. So das aber nicht seyn wil/ und sie nicht von ihrē Fühtnehmen absiehen/und ein Raht nicht verlassen wollē; So saget ihnen ein Raht Platz und Schirm zu/und benennet ihnen einen Tag zukommen. Und so sie kommen und ist ihr Begehr wie vor/so müssen sie beyde schweren zu Gott/ihrem Fürnehmen gestracks auff den bestimten Tag Folge zu thun;und benennet ein Raht einem jeden ein Anzahl Leute/die er möge mit ihme bringen/und nicht mehr Persohnen/denn ein Raht ihnen zulassen gefällig ist. Auff dieselbige Zeit lässet ein Raht den Marckt oder Platz mit Sand beschütten und ümbschrancken/ und jedem ein Hütte / da er mit dem Grießwarten und seinen Verwandten seyn möge/ machen; auch jedem ein Todtenbar

mit

mit Kertzen/Vortüchern und andern Dingen / die zu einer Leiche gehören. Es wird auch einem jeden seines Gefallens ein Beichtvater / zwey Griesswarten / und einem alß dem andern gleich Harnisch uñ Wehr zugelassen / oder mögẽ sich des als selbst zu Roß oder Fuß vereignen / wie sie deshalben in Schrifften versprochen und zugesaget haben. Und alsdann in Gegenwart ihrer beyden lest ein Raht gleich Schutz und Schirm öffentlich außruffen und verkünden / daß niemand schreie / deute / winck oder sonst Zeichen thue und gebe; Und welcher das nicht thuet / dem wolle ein Raht durch den Nachrichter / der denn gegenwertig seyn soll / mit einem Handbeil und Block die rechte Hand und den lincken Fuß abhauen lassen ohne Gnad. Es werden alle Thor verschlossen / alle Thürm / Wehr und Mauren besetzt / und alle Gassen mit einer Ketten durchgezogen bewahret und versehen; Weiter wird verboten daß kein Frauenbild noch Knab unter 13. Jahren alt darbey zu seyn oder stehen gestattet werde. Alßdenn bestimt ein Raht ihnen beyden S.u.ad auff dem Platz in seiner Hütte zukommen mit seinem Beichtvater und Griesswarten / und verwechselt alsdenn einen Griesswarten / und befihlt jedem in seiner Hütten zugehen / und auff das allerheffftigste mit allem Fleiß Auffmerckung zu haben / daß keiner wieder den andern Untreu sonder Gefehr noch Vortheil der Wehr und Waffen suche zu thun noch hab in kein Weis noch Weg. So das alles beschicht / alß denn lässt man sie gegen einander aufftreten / und wird mit lauter Stimm dreymahl geruffen / zum ersten / zum andern / zum drittenmahl: So wenden sie einander ein / welcher verwundet wird und sich dem andern ergibt / der sol hinfüro geachtet werden Ehrloß / auff kein Pferd mehr sitzen / kein Bart scheren / noch Waffen oder Wehr tragen / auch zu allen Ehren untauglich seyn. Und welcher todt liegen bleibt / und also wie lautet überwunden wird / der sol ehrlich zur Erden bestattet werden.

den.

den. Und dieser der also obliegt/ der soll seine Ehre gnugsam bewehrt haben/auch forthin ehrlicher gehalten werden. Deum immortalem, quanto apparatu qvanta hic impietas celebratur! Qvid opus est Confessionariis cyclopico Duello devotis; Qvæ hoc est Judicii elusio? Cur tam severè in illos animadvertitur, qvi nutu gestuve Duellatores ferè turbant, cum potiùs hi, si à proposito revocari neqveant, manu pedeq; truncandi sint? Si qvi igitur malè providi Principes urbibus nonnullis ejusmodi privilegia impertiti sunt, illa qvantocyus aboleant, utpote qvod talia nec rectè concedere, nec temerè concessis rectè uti subditis liceat.

LXXVII. Si quis olim alteri grave crimen objecisset, nec sufficienter probasset, injurià lacessito licebat criminis infamiam duello depellere: ceu suprà pluribus expositum est. Inter ejusmodi crimina relatum etiam fuit in Gallia tempore Francisci I (ante enim ejus imperium illud non obtinebat) si qvis alium mendacii arguisset. Cum enim Rex ille cum Carolo V. Cæsare graviter collisus esset, & utrinqve aspera prolata essent verba, in corona Principum Regem dixisse ferunt, *Virum bonum non esse, qui mendacium oblatum non vindicasset armis.* Postquam igitur ille mos in Gallia invaluerat, Henricus II. Rex, Nobiles viros Violum Cabotium Jarnacium & Franciscum Vivonum Castaneum, in publico solenni theatro duello experiri passus, & Rege & Proceribus multis spectantibus. Cabotius mendacii crimen Castaneo impegerat, in quo maxima credebatur inesse injuria. Exitus illius conflictus is fuit, ut succubuerit Castaneus, ictu in poplite accepto; cum enim præ dolore ac mœrore animi sangvinis cursum sisti, & vulnus à chirurgis obligari non pateretur, accedente vitæ tædio decessit. Rex Castaneo favens, præterqve spem & opinionem rem evenisse videns, tantum hinc cepit dolorem, ut religiosissimo sacramento se obstrinxerit, sua voluntate aut consensu nullum post-

hac Duellum commissum iri. *Thuan. lib. 3. ad Ann.* 1547. Cæterum qvàm graviter, hujus Duelli permissione facta, Rex peccaverit, à Prudentibus probè observatum est. Scribit enim idem Historicus, *lib. 22. ad ann.* 1559. à curiosis rerumque intelligentibus observatum, *Regem, qui ferum duellum, rem religione Christiana vetitam, infaustis regno auspiciis approbasset, in ludicro vitam amisisse.* Vide quæ suprà scripsi th. 28. Sed & hunc errorem pro vero arripuerunt Jesuitæ Casuistæ. Putat enim Baldellus *l. 3. disp. 24. n. 24.* licere contumeliosum, & qui te fortè mendacii arguerit, occidere: cujus sententiam laudat & seqvitur Escobarius. Sed ut suprà monui, cum his Doctoribus non est in tenebris micandum.

LXXIIX. Sed cum Duellatores ferè magis adfici soleant exemplis qvàm rationibus, videant sanè Henricum II, & Carolum IX, Galliæ reges, qvi perpetua lege duello damnato, existimationis læsæ periculum eorum nomine, qvi mendacium aut similem criminationem gladio ulti non fuissent, in sese receperunt. Audiant Principem Condæum belli pacisque artibus excellentissimum. Anno enim superioris seculi octogesimo secundo, *Monpelii injecta de nimia jam tum detestabilium duellorum freqventia mentione; cum Isaacus Valdraus Moius, qui cum aliis è nobilitate aderat, ea decoris tuendi, cui vitam verè nobilis animus posthabere teneatur, necessitate excusaret, Condaus summa & tanto fastigio digna gravitate interfatur, & magno errore homines in eo decus & veram gloriam reponere dixit, quod gloria Dei, ad quam omnia nostra consilia & actiones dirigere debemus, & mandatis ejus, in quorum observatione vita æterna consistit, adversaretur: nec nisi pro patria jussu Principis, aut inculpata corporis tutela cuiquam gladium stringere fas esse, pronuntiavit. Conversaq; ad pastorem, qui post sedile stabat, facie, quò majorem sententiæ suæ fidem adstrueret, ab eo coram quæsivit: An salva conscientia privatis injuriis ulciscendis liceret ad certamen venire? & cum ille non licere,*

nec

nec nisi cum certo damnationis æternæ discrimine id fieri respondisset; hoc jam constanter, inquit, tenete, & autore me, qui pro decore vestro & gloria ultrò me sponsorem & prædem offero, illas de decore & gloria erroneas opiniones ex animis vestris in posterum delete. Thuanus de Vita sua, lib. 2.

LXXIX. Cum igitur illa postremi generis Duella sint prorsus improba & detestabilia, nihil ego addo de Patrinis seu arbitris, nihil de sangvinolentis provocationis symbolis, annulo dato, aut chirotheca projecta, nihil de chartis, nihil de jure provocantis aut provocati, nihil de delectu armorum, de loco, tempore, aliisque damnati actus ritibus, in qvibus alij ita multi sunt, & illa tam promptè decurrunt, ac si in stadio versarentur, aut actum aliqvem legitimum describerent. Qvorsum enim de his? Si enim constat hæc Duella simpliciter esse illicita, ejusdem necesse est notæ sint omnia illa, quibus illa juvantur, instruuntur ac promoventur. Nihil qvoqve scribam de illis Duellis, qvæ Principes, τὸ κύριον Reip. in sua manu habentes, condicunt: qvale fortè fuit illud inter Carolum V. Imp. & Franciscum I. Galliæ Regem superiori seculo agitatum. Nihil etiam de duellis in justis bellis, ab utriusqve adversæ partis ducibus aut militibus delectis susceptis, utpote causam diversam habentibus, ceu suprà jam monitum est th. 19.

LXXX. Redeo ad Duella Cyclopica à me appellata, quô illa pacto qvibusque pœnis hactenus fuerint coërcita. Laudari hic cumprimis meretur justus qvorundam Pontificum, Julii II, Leonis X, Clementis VII, Pii IV, Gregorii XIII, Clementis VIII, & Concilii Tridentini zelus, quô Principes aut Duces militares subditis sive militibus suis duella permittentes, ipso facto abstenti sacris esse jubentur, perpetuò infames, diffidati, læsæ Majestatis rei, intestabiles, puniuntur ut rebelles ac seditiosi, suaque jurisdictione ac dominio excidunt. Duellatores verò injustissimum hunc actum condicentes & absolven-

tes, ipso jure excommunicati sunt, omnibus suis bonis privantur, perpetuam contrahunt infamiam, superstes victor apprehensus ut homicida punitur, in conflictu cadenti sepultura Ecclesiastica denegatur. Iisdem se pœnis obnoxios reddunt, qvi ad duellum alterius nomine qvem provocant, illi intersunt, vel præsunt, aut qvovis modo Duellatores committunt, iisve in actu hoc detestabili favent. De qvorum Pontificum constitutionibus præter alios prolixè egit Gregorius Caraffa *Tract. 2. de Duello.*

LXXXI. In Gallia cùm Duella hæc essent freqventissima, meritò etiam gravissimis in illa edictis pœnisq; animadversum est. Vetita Duella sub vitæ pœna, & eorum, qvi intersunt, bonorum confiscatione in occisos, suppliciumMajestatis additum; ut cadavera per urbis vias infami crati imposita ad scalas Gemonias à carnifice pertrahantur, & patibulo suffigantur. *Thuanus lib. 129. ad ann. 1602.* Hunc de eodem argumento ita disserens excipit Barthol. Gramondus *lib. 1. histor. Gall. ad Ann. 1614. Interdicta item certamina singularia, adjectaq; veteribus nova pœna. Incassum. Vana in id remedia legum, nisi desuper mutentur adfectus. Pravitate naturæ excidio suo in vetitum nituntur Galli, gens in sui perniciem nata, prodigaq; sanguinis, Deo & Patriæ debiti.* Hac causa motus Galliæ Clerus cum rem ad Regem detulisset, & severius Edictum ab illo contenderet, ita narrare pergit idem Gramondus *ad Ann.* 1615. *Rex edictum promulgari jubet majori, qvàm anteà, severitate, in monomachos. Verum ex vetito gliscit autoritas crimini, majoreq; post legem licentia grassatur iste furor. Mirum, Gallos, qui passim mutabiles sunt, in eo pugnæ genere adeò constantes esse, ut non Dei, non Regum legibus, non mansuetudine flecti possint, ut ex gladiatoria palæstra transeant in omnes Christianos.* Idemq; iterum *lib. 3. ad Ann. 1617. In Nobiles pleraqve congesta: primum de effreni in lanienam libidine, per quam se mutua internecione delent prælio singulari; qvæ pestis præcipuè grassatur in Gallia. Barbara sanè*

ra sanè nationis aliàs mansueta crudelitas, qua se mutuò necant vano honoris aucupio homines. Nec satis, provocatum pro libidine provocantis in arenam descendere, nisi ab utraque parte vocentur, qui nullo invicem dissidio ferrum stringant, & sæpe amico sanguine cruententur. Cleri præcipuum studium fuit, in eam pestem Comitiis Galliæ generalibus sub annum 1615, habitis. Malo ingravescente renovatum Edictum Regum proscribendis, qvi legem infringerent: restes, patibula, omnis demum infamia collata in noxios; sed hæc in irritum. Prævaluit libido in sangvinem, gladiatorum virtus; agnitumq; tandem malo experimento Monomachiam apud Gallos pro virtute acceptam Nobilibus, unumq; è criminibus esse, qvæ vetabuntur semper, & semper valebunt.

LXXXII. Non possum quin pauca Gramondo reponam, & qvidem ex Poëta:

Qvid tristes qverimoniæ,
Si non supplicio culpa reciditur?
Quid leges sine moribus
Vanæ proficiunt?

Si enim qvælibet lex habet δύναμιν ἀναγκαστικήν, *facultatem cogendi*, mirum sit, eadem autoritate Edicta tantorum Regum non pollere. Certè si ejus ingenii sunt Duellatores Galli, uti Gramondus significat, ut eos insanire juvet, atqve ut omnino sint ἀνίατοι, *insanabiles*, cum talibus quomodo agendum sit, jamdudum viderunt nosq; docuerunt veteres Philosophi. Ego verò crediderim, illa Edicta Regia autoritatem suam paulatim perdidisse, quod magno loco positi qvidam Duellatores, aut singulari gratia florentes factum suum impunè tulerint: qvalia impunitatis exempla in publicum sunt perniciosissima. Notum est illud,

Omne animi vitium tantò conspectius in se
Crimen habet, qvantò major, qui peccat, habetur.

Hodie verò Galliæ Rex hæc Duella tàm seriò vetuisse &

tam severè punire dicitur, ut nullus gratiæ locus, nulla facinora huic venia sit. Scilicet ita Legibus & Legislatoribus sua constat autoritas, si obseqvium à bonis eliciat ipse honestatis amor, ab improbis illud & invitis formido pœnæ extorqveat. Ubi hic legum est vigor & sacrosancta autoritas, ibi profectò Duella non & vetabunt semper Legislatores & tamen eadem volebunt.

LXXXIII. In Belgio etiam aliquoties Edicta fuerunt lata, qvibus Duellatorum coerceretur furor. Et qvidem Philippi II, Anno 1589. & plenissimum Alberti & Isabellæ Anno 1610. idemque repetitum fuit Anno 1624. qvo provocantes & in Duellum consentientes infamia notantur, Nobilitatis insignibus ac prærogativa exuuntur, officiis, honoribus ac muneribus omnibus spoliantur, ac dimidia bonorum pars proscribitur ac publicatur. Duellatoribus verò si lubitum sit, ut modò in constituto duello loco compareant ac conspiciantur, ultimo adficiuntur supplicio, bonaque tum omnia fisco applicantur. Cautum qvoqve est edicto Alberti & Isabellæ, se eos, qvi provocationi non pareant, in suam fidem & protectionem recepturos, & si qvis eis hanc mansvetudinem contumeliosè exprobret, arbitraria in eum pœna animadversuros esse. Item in Regno & provinciis Sveciæ ante annos haut ita multos gravissima Lex & pœna in duellatores hos prudenter fuit constituta. Universalis verò Germaniæ Constitutio in Comitiis Ratisbonensibus qva formula sit concepta, cognitu cumprimis est necessaria; quam adeò integram huic Tractatui ex Diario Europæo subjungemus, & propter rationum momenta Saxo-Gothanam adjiciemus. Faxit Deus, ut cum Imperantes vera prudentia & sollicitudine, tum parentes placido obseqvio excitati, Judiciorum ordinem atq; autoritatem tueri ac revereri discant, & cum aliis, tum Charitatis & Patientiæ Christianæ legibus devoti, perturbationibus suis efferatis litare & infensissimo humani generis hosti victimas immolare dediscant, pro qvibus victima factus est

JESUS CHRISTUS.

Keyserl. Resolution auff das Reichs-Bedencken wegen der DUELLEN,

dictiret auff dem Reichstage zu Regenspurg den 22. Sept. Anno 1668.

DEr Röm: Keyserl: Majest: unserem Allergnädigsten Herren/ hat deroselbē zu gegenwärtigem Reichstage ad interim gevollmächtiger Keyserlicher Commissarius, der Hoch wolgebohrne Graff und Herr/ Herr David/ des Heil. Röm: Reichs Graff und Herr von Weisenwolff (tot. tit.) gehorsahmst referirt und eingeschickt / was des Heil. Röm: Reichs Chur- Fürsten und Stände bey erst besagtem Reichstage versamlete Rähte/ Bottschafften/ und Gesandte ihme sub dato den 30. nechst verwichenen Monats Julij bey der für gut befundenen Verbesserung des Policey-Wesens für ein Reichs-Bedencken zueröffnen beliebig gewesen. Wie nemlich fürs erste im Heil: Röm: Reich dem hochschädlichen duelliren/ Balgen und Kugelwechseln zu begegnen/ und was ihres vernünfftigen Dafürhaltens zu nachtrücklicher Abstellung solchen allzuweit eingerissenen unchristlichen Beginnens für ein durchgehend/ ernstliche Verordnung von nöthen seyn wolle/ damit aller Vorwand/ Anlaß und Ursache zu dergleichen Excessen benommen/ und das frevelmühtige Schmähen und injuriren als der Uhrsprung solchen Unheils verhütet werde/ oder da dawider gehandelt würde/ dem Beleidigten schleunige billigmässige Satisfaction wiederfahren möchte/ also daß wo einer entweder mit Worten oder mit That geschmähet und beschimpffet worden/ kein ordentlicher Process verstattet/ sondern wann der Beleidigte solches bey gehöriger instantz

anzei-

anzeiget/ darinnen gantz Summariè und dergestalt verfahren werdẽ solte/ daß wañ sich befindete/ dz der Injuriant sich zu dẽ Beleidigten ohne Uhrsach genöhtiget/ der Injuriant nebenst Refundirung der Unkosten zu gebührender Satisfaction vermittels einer Ehren Erklärung/ und öffentlichen Abbitte oder Wiederruffs mit der dabeygefügten Erklärung daß ohne grosse erhebliche Ursachen einiger reservation honoris, wordurch die infamiam zu evitiren per indirectum gesuchet würde/ nicht Stat zu geben/ so gar daß auch der Richter/ da Er die Ehre ohne gnugsahme erhebliche Ursache vorbehalten solte / selbst darümb zu straffen wäre/ ohne alle Weitläufftigkeit vermöcht/ und darzu ohne Respect der Persohn mit einer empfindlichen Geld- oder Gefängniß-Straff/ oder nach Beschaffenheit des Verbrechens und anderer Umbstände/ wol gar mit der Landes-Verweisung oder noch schärfferẽ Straffen angesehn/ ja da einer dẽ andern mit thätlichen injurien/ bevorab mit Prügeln und dergleichen harten tractamenten vor sich selbst oder durch andere zu beschimpffen angestifftet/ in solchen Fällen gegen den Thäter/ Anstiffter/ und Helffer nach Gestalt des Delicti und qualitæt des Injuriati wohl gar mit Leib und Lebens-Straffe verfahren werden/ daß auch die Obrigkeiten/ da sie ohn vorgehende Klag des Injuriati von dergleichen Injuri-Händeln etwas vernehmen würden/ ex officio solche Injuri-Sache durch gütliche Vergleichung/ oder rechtmässige schläunige Entscheidung beylegẽ/ und dadurch aller Anlaß zu weiterer Nachsuchung auffgehoben seyn/ und dem Beleidigten nicht unbenommen seyn solle/ sich mit dem Injurianten absonderlich in der Güte zuvertragen/ jedoch der Obrigkeit verwürckter Straffe ohnabbrüchig. Und was fürs andere vorbesagte/ der Chur-Fürsten und Stände/ Rähte/ Bottschafften und Gesandte zu desto mehrer Benehmung der nunmehr fast eingewurtzelten opinion des puncti honoris für gut und nohtwendig

dig ermessen/ daß in bevorstehender allgemeiner Reichs Constitution, und von Chur-Fürsten und Ständen/ in deren Landen ausgehenden Edicten und Mandaten mit mehrem ausgeführet werden solte/ wie das blutige Balgen und Kugelnwechseln/ wieder Gottes Wort/ die natürliche/ geistliche/ und gemeine geschriebene Rechten/ alle Ehrbarkeit/ gute Policey und dem gemeinen Ruhe und Friedens-Stand lauffe/ nicht weniger der Obrigkeit in ihr Ampt gegriffen/ und dardurch Aergernüß gegeben werde.

Welches alles wie vor Allerhöchstged. Ihre Keyserl: Maj. sehr vernünfftig/ und dabey insonderheit diß wol überlegt befunden/ daß die angethane Injurien keinem an seinen Ehren oder erworbenen ehrlichen Nahmen icht was von Rechts wegen schaden/ vielweniger dergleichen verdamliches Blutvergiessen entschüldigen/ zumahlen dem Injuriato schon in andere Wege per viam juris gebührende Hülffe und Satisfaction beschehen könne/ auch dem provocato, da er gleich nicht erschiene/ an seiner Hertzhafftigkeit und Ehrenstande nichts abgehe/ und ein jeder/ welcher der Christlichen Religion zugethan ist/ von selbst billig betrachten solte/ daß ein solch unchristlich Ehren-Rettung ohne das sehr gefährlich und ungewiß sey/ dergestalt/ daß die provocanten selber öffters unterliegen/ und in Einbüssung des Lebens/ welche sie zu Dienste des Vaterlandes hätten erspahren können/ mit Leib und Seel jämmerlich zu Grund gehen/ bevorab aber/ daß auch die Secunden/ ohne daß sie einander das wenigste Leid zugefüget/ dennoch miteinander unmenschlich/ und fast Teufflischer Weise kämpffen thun. Also lassen Ihre Keyserl: Maj: diß treifflich und wolerwogne Reichs gutachten Ihro nicht allein alles seines Inhaltes Allergn. gefallen/ sondern haben sich auch nach Anleitung desselben dahin allergnädigst resolvirt.

Erstlich daß alle und jede fürsetzlich angestellte Duella und

Balgereyen zu Roß un̄ Fuß im gantzen Römischen Reich ohne Unterscheid der Persohnen/ was Standes/ Würden oder Wesen die seyn/ bey nachgesetzten Straffen sollen verboten seyn/ also/ daß (ausser der rechtlichen Nohtwehr/ darzu einer in continenti äusserst benöhtiget ist) männiglich sich nicht alleine aller gewaffneter Handanlegung/ sondern auch aller Aussorderung zu Duellen und Balgen zu Fuß oder zu Pferd/ der Außgefodert aber aller Erscheinung/ und die gesuchte Beystände alles Rahts und Thathandelung/ Beywohnung/ Vorschubs und Beystands enthalten sollen. Fürs andere/ gleichwie eine jede Obrigkeit ümb alles menschliche Blut/ so durch conniventz unzeitig vergossen/ Rechenschafft zu geben schuldig ist/ also sollen alle und jede Obrigkeiten und Beamte/ wie die Nahmen haben mögen/ so bald sie von einigen angestellten Kämpffen Nachricht erhalten/ den Balgern und ihren Secundanten solchen bey Verlust Leib und Lebens nicht alleine zuverbieten/ sondern auch solches sträffliche Vorhabē durch arrestier-oder Verhafftung ihrer Persohnen/ sie seind ihrer des Orts Obrigkeit Jurisdiction unterworffen oder nicht/ und sonsten durch alle mügliche Wege und Mittel zu verhindern schüldig u. gehalten seyn. Drittens soll nicht weniger denen Wirthen und Haußvätern/ in deren Häuser bey Mahl-oder Hochzeiten/ oder andern Zusammenkunfften sich einige Zänckereyen erregen/ bey unausbleiblicher Straffe auferlegt werden/ daß sie nicht alleine die interessirte zu Fried bringen/ sondern auch auff Verspüren/ daß es zu würcklichem Duell kommen dürffte/ solches der Obrigkeit anzeigen/ damit dem Provocanti und provocato alsobald Einhalt geschehen möge/ wie dann auch sonsten aller Orten/ auff die Friedensstörer/ Auffwickler/ Haderer und Tumultuirer gute Auffsicht zuhaben/ und wo sich dergleichen etwas zutragen möchte/ denen Obrigkeiten unverlängt anzeigē/ welche dann folgends die

die Thäter zur Verhafft bringen und nach Beschaffenheit des delicti abstraffen solle. Solte sich aber fürs vierdte jemand solchen Verbots ungeachtet unterstehen/ und vermessen einen andern untern wasserley Schein es immer geschehen möchte/ auszufodern/ der sol bloß des Ausfoderns halber/ wann gleich das würckliche Balgen oder Kugelwechseln darauf nicht erfolgete/ noch vielmehr aber wann Er den Kampff und Duell mit seinem Gegenpart/ wiewohl ohne Entleibung ausübet/ ipso facto seiner Ehren entsetzet/ und nach befindenden Dingen/ mit würcklicher Landes Verweisung/ ja auch nach Gelegenheit der Umbstände/ mit Leibes oder Lebens Straff/ auch nicht weniger die Provocati wan sie erscheinen/ die Secunden/ gegen welche/ da sie gleichfals miteinander schlagen/ die Bestraffung nochmehrers/ als gegen die principalen/ selbst zu schärffen. Item, die welche sich zu Ausfodern und Cartel-tragen/ öffentlich brauchē lassen/ oder mit Verhelffung Pferd/ Waffen oder sonsten mit Rath und That/ sich des Wercks theilhafftig gemacht/ und endlich auch die/ so einen/ der ausgefodert worden/ aber nicht erschienen ist/ wegen seines nicht Erscheinens schelten und solches schimpfflich vorwerffen/ angesehn werden.

Es sollen auch ferner diejenige / welche die vermerckte provocationes nicht also gleich der Obrigkeit angezeiget/ oder die Duella zu verhindern vermöcht/ und nicht verhindert haben. Item, auch diejenige / welche durch ihre Beywohnung und Concurrentz die Duellanten in ihrem Vorhabē mehrers stärcken und animiren/ als abwehren/ gleichfals der Gebühr nach unnachlässig gestrafft werden.

Da es denn weiters nicht nur zu würcklichē Duell und Balgē oder Kugelwechseln kommen/ sondern dadurch auch eine Entleibung erfolgt/ so soll alsdann die ordentliche Strafe des Todtschlages wieder den Thäter oder Entleiber ohne Unterscheid/ob

derselbe gefodert hat oder ausgefodert worden/Er sey Beleidiger oder Beleidigte/ ohne Respect der Persohnen/ des Stands und Freundschafft erkennet und ohne Mittel vollstreckt/und dawider einiger appellation, intercession oder Fürbitte/ nicht Statt gethan/denen Balgern aber/welche im Duell todt blieben/ kein Begräbniß in Kirchen oder Freydhöff zugelassen werden.

Uñ demnach die Erfahrung allzuviel bezeuget/wie sich mancher den eitel Ehrgeitz/eingebildete Ehren-errettung/oder Privat-Neid und Rachgier mit solchem Eyfer angelegen seyn lassen/daß Er zu Erfüllung seines bösen Vorhabens/damit er nicht daran gehindert werde/ oder auch denen ausgesetzten Straffen/ desto mehr entgehen möge/ in des dritten Territorio, den Kampff veranlassen/ und anstellen/ oder sich nach vollbrachter That dahin salviren thut/so solte/ wann der Kampff in Teutschland vorgangen/ und der Thäter intra fines imperii zubetreten ist/die Obrigkeit desselben Orts/wo Er anzutreffen/ selbigen dem Judici Domicilij seu commissi delicti auf Begehren unweigerlich liefern und abfolgen zu lassen/ schuldig seyn / auf den Fall aber / er sich gar auser dem Röm: Reich retirirt hätte / gegen Jhn nach Außweisung der Rechten in contumaciam verfahren/auch die Execution in Effigie vorgenommen / v. nichts destoweniger/ wañ derselbe nachgehends über kurtz oder lang betreten würde/ die angesetzte Straffen ihme realiter erfüllet / und vollzogen werden.

Damit auch dem Duellanten die Mittel zu Ergreiffung der Flucht/ so viel müglich benommen werden/ soll bey den Posten und sonsten/ ein-für allemahl die ernstliche Verordnung geschehen/daß bey Vermeidung unausbleiblicher schwerẽ Straffe keinem/ der sich mit Duellen vergriffen//einig Vorschub zu entkommen/ mit Pferden/ noch in andere Wege gegeben werde.

Was im übrigen mehr besagte der Chur-Fürsten und

Ständen/

Ständen Rähte / Bottschafften und Gesanten von denen auff Universitäten und Academien vorgehenden Excessibus angereget, daß sich die Studenten bald umb einer liederlichen Ursachen wegen mit einander schlagen / und balgen / also und dergestalt / daß mancher entweder in der besten blühenden Jugend zeitig umb das Leben kommt / oder mit der Eltern höchsten Betrübnüß an Gliedern so weit zu schanden gemacht und übel zugericht wird / daß er seine Tag ein elender Mensch / und das ihme etwa von Gott verlichene gute Talent deßwegen ohne Nutzen seyn muß.

Als lassen Ihre Käyserl: Maj: Ihro aller gn. gefallen / daß künfftiger Reichsordnung specialiter auch einverleibet werde / das Chur-Fürsten und Stände / welche über gemelte Universitäten und Academien zu gebieten haben / nach Anleitung besagter Reichs-Ordnung gleichfals solche Fürsehung thun wollen / daß auch daselbst unter den Studenten / in allem Außfodern / u. balgen / ein ernst und gute Disciplin erhalten / und der Unschüldige für Gewalt und Thätligkeit geschützet werde.

Welches aus Allerhöchstg: Ihrer Käyserl: Maj. Allergnädigstem Befehl anfanges ged. Herren Käys: Commissarij Excellentz Ihnẽ der Chur-Fürsten uñ Stände gevollmächtigtẽ Rähten / Botschafften und Gesanten zuverläßlichen Käys: resolution hinwiederumb anzufügen nicht unterlassen wollen / und verbleiben denenselben respectivè freundwillige / auch angenehme Dienst und Willfährigkeiten zu erzeigen jederzeit willig und geflissen / Sign: Regenspurg / den 19 Sept. Anno 1668.

David Graff von Weisenwolff.

Von Gottes Gnaden / Wir /
ERNST
Hertzog zu Sachsen / Jülich / Cleve und
Bergk / Land-Graf in Thüringen / Marggraffe zu Meissen / Grafe zu der Marck und Ravensbergk / Herr zu Ravenstein / :c.

Entbieten unsern Prælaten / Graven und Herren / auch denen von der Ritterschafft / Haupt- und Amtleuten / Ampts-Verwesern / Schössern / Ampts-Verwaltern / Bürgemeistern und Räthen in denen Städten / Schultheissen / Heimbürgen und Dorffs-Vormündern / auch allen und jeden unsern Unterthanen / wes Standes und Würden sie seyn / Unsere Gnade und alles Gutes / und ist Uns in unentfallenem Gedächtniß / daß in dem / bey der jüngsthin den 25 und folgenden Tage des Monats Junij auff unser gnädiges Ausschreiben / alhier gehaltenen Zusammenkunfft unser getreuen Land-Stände und darauff gehabten reiffen deliberation, auffgerichteten Receß unter andern auch wegen des leidigen Balgens / wie demselben durch ernste Bestraffung zu steuren / ein gewisser Schluß gemacht worden.

Welches bey diesen ohne das noch immerwehrenden grausamen Krieges-Zeiten / darinnen viel Christen-Blut wie Wasser vergossen wird / sehr überhand nehmen / und besonders bey denen von der Ritterschafft dermassen gemein werden will / daß auch von vielen davor gehalten wird / wenn einer die ihme etwa zugefügte injurien durch ordentliche Weg Rechtens von der Obrigkeit ahnten solte / es ihme ein grosser Schandfleck / und er dahero gleichsahm nicht mehr vor ehrlich zuachten sey / sondern es lege

ihm

ihm Standes halber ob/ alles mit denen Waffen auszutragen/ solte gleich Leib und Seel jämmerlich darüber auffgehen.

Diesem nun zu Folge/ haben wir in Betrachtung unsers tragenden hohen Lands-Fürstlichen Ampts uns nichts weniger schuldig erachtet/ GOtt zu Lob/ und zu Abwendung allerhand Blutschulden von unserm Fürstenthum und Lande / die durch das leidige Balgen zugeschehen pflegen / auch zu Erhaltung unsers Obrigkeitlichen Ampts / und Beförderung des Christenthums/ so durch solche Thätligkeit nicht wenig gehindert wird / vorgedachtem Schluß durch dieses gegenwärtige Ausschreiben zu männigliches Nachricht zu publiciren. Und ist demnach unser ernster Wille und Meinung/ daß die ohne das in Gottes hochheiligem Wort und denen beschriebenen Rechten so hoch verbotene provocationes und Ausforderungē/ auch darauff erfolgende Duella und Balgereyen/ es geschehen gleich dieselben von was vor Standes Persohnen es immer wolle/ in unserm Fürstenthum gäntzlichen abgestellet/ und dafern einer oder der ander diesem unserm Verbot in unserm Fürstenthumb und Landen ins künfftig wieder kommen/ und vorgeregte Duell und Balgereyen würcklichen antreten / auch dadurch einer oder der ander entleibet würde / die ordentliche Strafe des Todtschlages ohne Unterscheid wider den Thäter oder Entleiber / es habe derselbe gefordert oder sey ausgefodert worden/ erkennet/ er auch alle die jenige/ so zu solchem Ausfordern und Balgen Raht und That gegeben/ oder sich zu Beschicks Leuten gebrauchen lassen/ oder sonsten/ wie sie es zu thun vermocht/ nicht abgewehret/ extra ordinem mit Ernst gebührend gestrafft werden sollen.

Würde aber jemand von unsern Unterthanen auser unserm Fürstenthumb und Landen solche Duellen und Balgereyen verüben / so können wir zwar desselben Orts Obrigkeit dißfals der Bestraffung halber kein Ziel setzen: Wir seyn aber nichts

nichts destominder gemeynet/ wofern solch: Thätligkeit daselbst der Gebühr nach nicht geahatet werden solte/den Thäter in unserm Lande nicht ungestrafft zu bleiben lassen/ sondern vielmehr entschlossen/die Straffe der gemeinen dißfals waltenden Rechten nach Befindung anzuordnen.

Und beweget uns zu dieser unser also vorhergesetzten Meynung nicht allein ins gemein/ die in das Gewissen tieff eindringende helle Stimme des Göttlichen Worts: Wer (ausser der blossen Nothwehr) Menschen-Blut vorsetzlich vergeust/dessen Blut soll wieder vergossen werden/ und die traurigen Exempla, welcher gestalt der gerechte GOTT zu allen Zeiten / wegen der nicht-gestrafften Blutschulden gantze Länder ümbgekehret hat/ sondern auch insonderheit/ daß mit unverletztem Gewissen dißfals keine limitation, declaration, conniventz oder Nachsehung Statt finden könne.

Denn so viel erstlich den Provocanten oder Außforderer belanget/ so hat derselbige sich im geringsten auff eintzige Nothwehr nicht zu beruffen / sintemahl er von Niemanden mit Gewalt angegangen wird/welches die Natur einer jeglichen rechtmässigen Nothwehr erfordert / und ob wol etwa schimpffliche oder sonsten andere anzügliche Worte von dem Gegentheil gefallen seyn möchten/so wird doch durch dieselbige weder ihm am Leibe noch an seinen Ehren ichtwas geschadet/ sintemahl keines weges davor zu halten/ daß in eines jedwedern privati Macht oder Gewalt bestehe / durch solche Worte oder Nachrede stracks des andern Ehre in der That abzuschneiden oder zuverletzen/ welche gleich wie sie aus tugendhafften Thaten entstehet/ also wird sie auch nicht denn durch lasterhaffte Bezeigungen verlohren oder verringert / denn sonst würde wol einer oder der ander böse Bube in einer Stunde gantze Communen durch solche anzügliche schimpfliche Nachrede ümb ihre existimation und guten Nahmen bringen können. Es

Es ist zwar nicht ohne/ daß wenn allemahl zu solchen injurien still geschwiegen werden solte/ es bey vielen das Ansehen gewinnen dürffte/ ob wüste der injuriatus sich der bezüchtigten Thaten schüldig/ aber dieweil wieder solches Beginnen schon zu Recht gewisse Verordnung geschehn/ daß der Injuriant dem verletzten Theil über die unterschiedlich verwürckte Straffen/ auch Verlust seiner Ehren in welche er gefallen/ durch Abbitte/ Wiederruff/ oder auch wol nach Gelegenheit der Fälle/ gar schrifftlichen Revers, gnugsahme satisfaction/ Kehr und Wandel thun muß: So hat es einigen Ausfoderers und Balgers nicht von nöthen. Welche vermeynte Ahntung der Ehren auch ohne das sehr ungewiß und gefährlich ist/ alldieweil die Erfahrung bezeuget/ daß zum öfftern solche Ausförderer unten liegen/ und ihrer Seelen Seeligkeit verlustig/ auch wol die obsiegende Injurianten in ihrer Intention der vermeintlich von ihnen gethanen Beschimpffungen/ bekräfftiget werden.

Und ist diese böse bißhero in unserm Vaterland teutscher Nation eingerissene Meynung/ bey dem hellen Glantz des heiligen Evangelii/ und in demselben uns vorgestellten sanfftmütigen Exempel unsers Heylandes und Erlösers/ nachdem wir Christen genennet werden/ ümb so viel destomehr zubeklagen und abzuschaffen/ alldieweil dergleichen leichtsinnige Duella und Balgereyen weder in der Türcken noch anderer Barbarischen Heydnischen Völcker annalibus zu lesen/ ja wol dieses drinnen zu finden ist/ daß sie mit harten Straffen wieder solche Ausforderer verfahren haben.

Es greiffen solche Provocanten ferner der ordentlichen Obrigkeit in ihr Ampt/ und nehmen wieder Gottes ausdrückliches Verbot das Rach-Schwerdt in ihre Hand/ daß ihnen nicht gegeben ist/ dahero dann nicht unbillig es in unsers Chur- und Fürstl. Hauses Landes und andern constitutionen verordnet

worden/ daß solche Ausforderung / auch die ohne Ehrenrührige Wort geschehen/wenn es gleich darauff zum würcklichen Duell nicht gelanget ist/willkührlich gestrafft werden / welche Constitutiones wir auch in unserm Fürstenthumb und Landen hiermit erneuret haben wollen.

Betreffend aber die jenigen/ so von andern provocirt und ausgefodert werden/so befindet sich auch bey denselbigen / wenn die provocation gleich mit Ehrenrührigen Worten geschehn/ keine erhebliche Ursache/ warümb sie gelinder anzusehen / sintemahl sie ebenmäßig / in dem es in ihrer Wilkühr stehet zuerscheinen/oder die Sache vor die ordentliche Obrigkeit zu bringen/ keine Nothwehr anzuziehen haben / und der Schimpff/ der ihnen ob dem nicht Erscheinen / vermeindlichen entstehen würde/ eine blosse Einbildung ist / und nicht weniger / als wenn einer wegen zugefügter schimpfflichen Wort ausfordert/ wieder Gottes Wort und der Obrigkeit Verbot laufft. Und dieweil auch der Provocant und Ausforderer gemeiniglich nicht ohne gefähr/ sondern nach dem Er vorher durch gegebene Ursach und offtermahls Ehrenrührige Worte und Nachreden irritiret und bewogen worden/ den andern beschicket/und zum Duell ausfodert/ und nichts desto minder aus obangeregten Ursachen/ solcher beschehenen exacerbation unerachtet/auff erfolgte Entleibung vor einen Todtschläger gehalten / und daher mit der ordentlichen Straffe des Todtschlages beleget wird/ so kan auch dem Provocato in keinem Wege zu statten kommen / daß er durch die beschehene Beschickung und Ausfoderung von dem provocante irritiret und zu Erscheinung gleichsahm auffgebracht worden / bevorab in Fällen da er/wie es offt geschicht/sich zu dem provocanten mit harten Worten und schimpflichen Reden und Gebährden/auch wol sonst in andere Wege genöhtiget. So ist es auch ein übel eingebildter Wahn/ als wenn dem provocato an seiner Hertzhafftigkeit und Geburts-Ehren / oder professions-

Stan-

Stande was abgienge/wann er zu dem Duell nicht erscheinen solte/sintemahl die Hertzhafftigkeit und Mannheit nicht darinnen bestehet / daß man ohne Vernunfft sich blind hinein nach der Affecten Auffsteigung in Gefahr begeben / sondern daß man vorher die Umbstände der Honestät und Ehrbarkeit / auch eines besondern Nutzes und ehrlichen Lobes wol betrachte. Und gleich wie der keines Weges für feig und kleinmühtig zu achten / der sich derer Thaten enthält/daraus ihme sonsten ein sonderbahrer Schimpff und Schaden unfehlbahr entstehet: So wird ja von ihm dergleichen viel weniger mit Fug und Warheit gesaget werden können/wenn die vorgefallene Occasion also beschaffen/ bey welcher nicht allein kein rechtes Lob der Mannheit / sondern auch darzu die höchste Gefahr Leibes und der Seelen Seeligkeit/ so allen irrdischen Gütern weit vorzuziehen/ unfehlbahr zu besorgen ist. Welches alles / weil es ins gemein einen jedwedern/ auch hohen Persohnen und die im Adelstande begriffen/angehet: So kan auch das Verbot der Balgereyen/ und die auff dasselbe gesetzte Straffen mit Fug/und gutem Gewissen nur auf die plebejos und gemeine Leute nicht restringiret und gezogen werden. Und gilt darwieder keine Opinion und Gewohnheit/wie alt und eingewurtzelt die auch im̃er seyn möge/also gar / daß sie als dem Göttlichen und natürlichen Recht / auch aller Ehrbarkeit zuwieder/in Ewigkeit nicht verjähret werden kan.

Derowegen wir dann auch unsers Orts nicht unbillig obigem Schlus zu Folge ohn Unterscheid der Persohnen diese Verbrechung zu anthen gemeynet seyn.

Und befehlen darauff obgedachten unsern Land-Ständen und andere Unterthanen/wes Standes die seyn/daß sie sich solches Lasters bey Vermeidung unser höchsten Ungnade und unnachlässigen Bestraffungen gäntzlich enthalten/ auch darzu niemand einigen Raht / That oder Vorschub heimlich oder öffentlich / in was Wege oder Weise es auch immer geschehen

könte/leisten/sondern vielmehr ein jedweder / so viel an ihm ist/ dasselbige mit rechtem Ernst und Eyfer abwenden helffen solle; Gestalt dann unser ferner Wille und Meynung ist/daß alle Gerichts-Herrn Beampten und andere Obrigkeiten/ in deren Gerichten solche Duella und Balgereyen fürgehen/bey Zeiten inhibition thun/auch die Wirthe und Haußväter in denen Häusern da etwan bey Conviviis, Hochzeiten / oder andern darzu Ursach und Anlaß gesuchet wird/Friede gebieten/ u. da demselben nicht Stat gegeben wird / wie man solcher Zäncker und Stäncker sonsten in andere geziemende Wege loß werden könne/mit Zuziehung der andern geladenen Gäste (als denn dißfals unserm Christlichen Desiderio nach/ die von der Ritterschafft uns unterthänig an die Hand zugehen/jüngsthin zugesaget und versprochen haben) zusehen: da aber über dasselbige das Balgen fortgestellet wird/ bey der Pflicht damit sie uns verwandt seyn sich äusserstes Fleisses und Ernstes bemühen sollen/ daß die Thäter/ insonderheit / da etwan einer oder der ander gar entleibet / zur Hafft gebracht/ oder der Thäter flüchtig würde/ derselbige verfolget / und davon uns oder unser Regierung also gebührende Anzeige gethan werde.

Wie nun dieses alles dem Göttlichen Wort gemäß/ und zu Verhütung vieler Ungelegenheit / auch zu Erhaltung guter Disciplin und Zucht/ gereichet: Also vollbringen sie hieran unsern zuverlässigen Willen / und wir seynd ihnen samt und sonders mit Fürstl. Gnaden wol beygethan. Signatum Gotha den 4. Septembr. 1646.

MAN-

MANTISSA
ex
MINISTERII CARDINALIS RICHELII
LIBRO III. CAP. 8.
adjecta.

Ace cum Exteris & Religionariis constabilita Gallia jam gaudebat. Eandem Cardinalis Equestri Ordini, qui quotidie in multos enses necemq; ruebat, conciliaturus, intelligebat, frustra doceri, de summa viri sapientis adeoq; Christiani gloria, per imperium in motus animi, ut & inimicos benevolentia amplectatur, acquirenda: itaque Regi, ad justitiæ fervorem propensissimo, ostendit, nihil adeò legibus divinis, & Reipublicæ adversum, quàm duella: quibus nobilitatis flos, summum Galliæ fulcrum, periret: sic facilè persuadetur frenum ex terrore pœnarum in reos, Edicto irrogante in quoscunque criminis affines, provocantes, provocatosve, nihil obstante quacunque gratia, quæ ullo modo impetrari posset, munerum privationem, stipendiorum, quorumcunque beneficiorum. Quod si & in munerum successores commoverentur, equestri ordine expungerentur, infamia, adeoq; supplicio extremo sequentibus: quadrans fortunarum fisco cederet: provocantes triennali exilio, aggressores tanquam crimine præmeditatò plecterentur: extra Galliæ solum idem ausi, mulctam absentes fortunarum, & reversi, corporis ferrent, nihil minus quàm alii: mortis supplicio etiam statuto in amicos secundarum aut tertiarum partium, æquè ac in eos, qui duellum iteratò provocarent.

Summa isthæc supplicia edicto Rex per jusjurandum sanxit, omni gratia præcisa, Ministris jussis, ne gratiam fortè importunius extortam animadverterent, etiam Mareschalcis Galliæ, ut dissidia nobilium

bilium terminarent, ea autoritate, quò sententia negligentes, & carcere, & aliis mulctis coërcerentur, insignibus nobilitatis exuti. Cumq; metui posset, ne provocati, nisi comparerent, imbelles audirent, unde omnis mali origo, Rex eodem edicto asseruit, sese illam repulsam pro fortitudine ducturum & generosum animum prudentia capacem, muniaq; militaria meritum, juratum benevolè amplexurum.

Politica Reminiscentia.

Principes Duella non possunt impunita transmittere, nisi criminis participes; cum autoritatis compos, legumq; irritamenta negligens, eâdem cum vitioso involvatur culpa. Nam populi non tantùm jus commune in persona Principis violant; sed & Principes, crimine manifesto non castigato, idem peccant. Nihil autem injustius, quàm duella impunè ferri, cum Deus jam sententiam mortis tulerit, ut sanguinem profundens, suum sit profusum spectaturus: cui lex nova suffragatur, ut qui gladium rapuerit, gladio pereat.

Dicam, nullum gravius crimen, cum autoritas summa, quam Deus sibi reservavit, violetur. Sic enim ipse per D. Paulum, Mea est vindicta, ego reddam cuique meritum supplicium. Accedit etiam ratio Reipublicæ, quæ gravius affligi nequit: quemadmodum enim ampla sanguinis profusio corpus debilitat, pallore & languore inducto, ita Duella generosissimum Nobilitatis sanguinem, quo Respublica maximè nititur, exhauriunt, ad diminutionem virium, extincto vivido colore adeoq; splendore, cui imbecillitas succedat.

Summo tamen malo, qui succumbunt, involvuntur, salute animæ projecta, unde vindictæ divinæ semet constituunt scopum, victoribus etiam plerumque evidentissimè punitis, nisi veram pœnitentiam occupent.

Ægerrimè enim fert, suum opus destrui, tanto redemptum, Adversario animas, quarum bono omnem potentiam, adeoq; miracula amoris exseruit, raptante.

Causa tanti mali in errore damnato, qui mentes mortalium subivit, gloriam in vindicta, honoris detrimentum in lata injuria, nisi

nisi armis satisfiat, constituens. Nihil autem gloriam merebitur, quod cum rationis lege, Deiq; voluntate pugnat. Equites quidem fortitudinis laudem hinc maximam aucupantur; extremum tamen differunt istæc virtus & raptus animi, cum illic absit furor legibus divinis & humanis invisus, adsit verò fortitudo ex æmulatione laudata, quæ omnis periculi contemptrix, auspiciis Principis it in hostem Reipublicæ.

Suis enim finibus describitur, ad modum cæterarum virtutum, quos qui excedit, ad extrema vitii prolabitur. Unde olim Agesilaus apud Plutarchum dicebat, Fortitudinem, nisi justitiæ jungeretur, non æstimandam. Vindicta igitur privata autoritatis ipsi, etiam sanæ rationi adversatur, cum viri cordati sit, seipsum in litibus privatis subigere, hostem conculcare. Vindicta sanè in Republica beluinum quid est; unde Socrates percussus dicebat, Asinus ego si forem, recalcitrarem; sed homo, patientiam colo. Malè collocatur honor, quod nec apud Deum, nec legem locum invenit. Ruinoso staret honor fundamento, si motui inordinato niteretur, cum non nisi virtuti adhæreat, mentesq; perversæ eum aliunde quærant.

Ex
EJUSDEM MINISTERII
LIB. IV. Cap. VI.

Rex quidem severissimo Edicto coërcuerat duella, furor tamen Equestribus familiaris nonnullos exagitabat. Iste error, gloria per vindictam quæsita, duella virtuti adscribẽs, adeò profundas in animis egerat radices, ut penitus evelli nequiret. Apud Macedones olim infamia notam ferebat, qui hostem patriæ nullum occidisset: & apud Gallos Generosi nomine carebat, quicunque à sede secii abstinuisset. Id Rex latis caverat edictis, ne flos fortissimorum virorum, quod à temporibus Henrici II. frequens erat, porrò periret.

Quemadmodum verò frustra feruntur leges, nisi suppliciis constitutis sanciantur; Rex nihil parcebat transgressoribus. Marchio Pralinus, filius Mareschalci defuncti, ausus erat cum Barone Becio

congredi

congredi; unde præfectura secundaria Champaniæ caruit, per aliquot annos aula remotus. Sic ex suspicione gravi Liancurtius, quod in gratiam Ducis Halvini Pressianum provocasset, conjectura valente, ab Aula arcetur; Rege ad munus primi Cubicularii transferendum, quod Liancurtio debebatur, propenso, nisi à fide dignis, negotioq; immixtis, comprobatum fuisset, rem provocatione caruisse.

Ista ratio coërcenda ad exemplum instituta, spem faciebat nobilitatis erudiendæ, quomodo sinistrè leges honoris virtuti, Christianoq; charactéri opponantur. Temeritati tamen nulli limites: itaque Butevillanus & Chapellanus eò provehuntur, ut Rex nolens volens justitiam, majore quàm unquam rigore, in eos exerceret, ne venia coronam læderet, rabie cœlum & judicium quodvis irritante. Butevillanus quidem fortitudine eximia pollebat, etiam inimicorum testimonio; quæ prudentia inops in eum furorem proruperat, ut aulæ fortissimum quemque provocaret, nulla ratione solennium sacrorum, locive reverentia publici; adeò nihil apud ipsum valebat regium Edictum.

Post promulgatum illud anno superiore Comitem Thorinnium duello sustulerat; hoc ineunte, cum Fretæo congressus, socio cadente, in frequens Magnatum dissidium. Hinc à Rege supplicium constitutum: quod ille præsentiens, in Flandriam abit, ubi ab Archiducis Conjuge, in gratiam Momorantiæ, intercessionem impetrat abolendæ pœnæ. Id Rex à confessario monitus, ne tantum crimen per læsam conscientiam transmitteret, Archiducis petitum eò usque ratum habuit, ut præteritorum gratia facta, reditum in Galliam permitteret, modò Aulam & Lutetiam vitaret: neque amplius à justa clementia postularet.

Eadem tamen rabies, Butevillano ad duella familiaris adeò irretiebatur abolitionis indulto, ut palàm ferret, quod fama retulit, sese propediem Ludetiæ, in campo regio duellum initurum. Non distulit sanè Lutetiam petere, ubi Marchioni Beuuroni, inimico nuntiat adventum, satisfacturus de lite, quam in Flandria, ob fidem Archiduci datam, quò Beuuron excurrerat, decidere nequivissent. Ex utriusque voluntate descenditur in campum regium: terni congrediuntur,

untur, Butevillanus Chapellanus & Bertius, cum Bevrone, Bussio Ambrosiano, & Buqueto. Sternitur Bussius à Chapellano lethaliter vulneratus: Bertius à Buqueto graviter sauciatur: Butevillanus & Beuvron in amplexus prolapsi, post abjectos enses, pugiones expediebant; sed æqua sorte vitam reciprocabant, ad amicos separandos uti seu .rnt Tantum audet contemptus Regis per furorem.

Rex certior, matrem Bussii Butevillanum misso Nobile quodam attinuisse, Chapellanum Vitriaci hærere; eos Lutetiam bene custoditos reduci jubet, Parlamento judicandos tradit, gratia propinquis omnia tentantib9 negata, quā salva justitia indulgere non posset. Ex sententia igitur Parlamenti capitis supplicium subeunt in campo Greve.

Politica Reminiscentia.

Qui justificat improbum, & qui justum condemnat, eandem apud Deum incurrunt abominationem, teste Salomone in proverbiis. Lubentissimè hinc in Chrysostomi transeo sententiam, cui justitia sine misericordia, non est justitia, sed crudelitas; & misericordia sine justitia, non misericordia sed extrema imprudentia. Non minus errorum committitur in condonandis criminibus, quàm in frequentissimo justitiæ rigore, cum utrinque prudentiæ regula requiratur, ne idem incommodum ex lenitate & severitate fluat.

Philippus filium Alexandrum monebat, subditis sese humanissimum ante regiam dignitatem exhiberet, cum postmodum ea lenitas non foret oportuna: sapientissimè reputans, non facilè Principem erga omnes clementiam exserere, cum subditorum salus sæpe rigorem suadeat, & autoritas sine suppliciis improborum constare non posit. Gentilium est proverbium, Ne Jovem quidem absque justitia gubernaturum. Unde Plutarchus in vita Demetrii, nihil Principi magis convenire præ ista virtute. Et Salomon, cujus testimonium omni exceptione est majus, docet, thronum regium per justitiam constabiliri. Suffragatur D. Cyprianus in libello de duodecim erroribus, cum justitiam, dicit populorum pacem, puerorum custodiam, provinciæ tutelam, pauperum

consolationem, sibi ipsi spem beatitudinis futuræ. Ea profectò Principi admodum fuerit necessaria, ad aulam repurgandam à litigiosis, qui nobilium sanguinem hauriunt.

Duellum mortales infra belluas dejicit, quæ per naturam à suo genere abstinent. Neurii feruntur per sex menses, quotannis induere naturam luporum, cæterum homines: verius dixerim, gladiatores istos omni humanitate posita semper lupos tigresq; humani sanguinis sitientes: pro corde ipsis furor, adeoq; cupido manus in sanguine fratrum colluendi: non fortitudo, sed rabies deliberatò corpus neci, animam damnationi æternæ exponit: non lex armorum justa ad hanc barbariem obligat, sed fascinum Diaboli, rationis usum tollens.

Stulta cupido honoris fictitii, quo agitantur, monstrum est vanitatis genimen, furoris soboles, sanguinis alumnus, de quo Habacuc refert, cum summos nobilissimos, adeoq; fortissimos prædam faciat. Nulla ratio suaserit, ut priscorum sacra impunè reducantur, ubi homines ad simulacrum, quasi Moloci aut Saturni, fictitii Honoris immolentur: ut impunitas adversus sententiam Dei clarissimam valeat, à qua cœlum abhorreat, Edictis mortem, lege inferni ignes irrogante. Extrema velinde fuerit imprudentia, cum contemptus regiæ autoritatis accedit, qua conculcata populi obsequium facilè exuunt, ad diluvium confusionum.

EMEN-

Emendanda.

Th.*XIV.lin.*19.creaturæ.X*V*.17.mittant aliena, *XVI*.3.ipsis.*XVII*.17.uti, nullo jure. *XIX*.5.*pro* duorus *lege* duonus l.6.*pro* parem veritatem *lege* pacem unitatem. *XX*.6. defensionem.14.occiderit, 16. θυλάκω.18. transgressus. 23.*post.n.4.inseratur*: Carpz.p.1. pract. 24.*pro* Heræsin l. Nemesin. *XXI*.2. in repet. *XXII*.12. Bachov. ad Treutl.*XXIII*. l.*penult.pro* republ.l.vi publ. l.*ult.* *pro* p.q. *XXIV* 12 *pro* pace l.nece.19. Saxonum.*XXVI* 64.possessio.77. progredi. 79.*pro* vox l.mox. 82.versatus. *XLIV*.28. inarata.30.ex magnis uvis,& ipsis Jovis.33. speluncis. 37. Cyclopis,præter. 39 ad magnanimitatem.40. αἰθεμίς εις. 44.*pro* uxoriatus l.uxori atqve. 48 *pro* mare l.more-suæ.61.mentem. 69.*pro* cura l.cum.82.*pro* Ländern l. Kindern. *XLV*.*pro* acceptus l.lacessitus. X*LVIII*. 18.accesserit. *XLIX*.32.*pro* qvàm l. qvin. *L*.21.injuriis 22.horam.34.*pro* ut l.ne. *LII*.4.perpessus. *LVIII*. 12.Molinæum. 15.*pro* sui l.tui. *LXI* 8.*pro* Pectore *lege* Perusino.18.distinctione. 22 præmittemus. *LXII*. 3. hominem. *LXIII*. 3.*pro* annorum l. armorum. *LXV*.24. ponentes. 29. Pennalismus. *LXVI*.33. *post* initio.*inseratur*: Minor ex superioribus probatur.*LXXIV*. 7.judicem. 12. Meursius. *LXXXI*.20.*pro* omnes l.mores *LXXXII*.22.facinori. 26.valebunt.

Cætera benevolus Lector ipse corriget.

F I N I S.

